

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

218682

NU SE IMPRUMUTĂ ACASĂ

PANAIT ISTRATI

POVESTIRILE LUI ADRIAN ZOGRAFI

CHIRA CHIRALINA

EDIȚIA a II-a

EDITURA
„ADEVERUL" S. A.
BUCUREȘTI.—STRADA SARINDAR, 9—11

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rtcm1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CHIRA CHIRALINA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

PANAIT ISTRATI

POVESTIRILE LUI ADRIAN ZOGRAFI

Biblioteca Judeteana ASTRA
005838

CHIRA CHIRALINA

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

EDITURA
„ADEVERUL" S. A.
BUCUREȘTI. — STRADA SARINDAR, 9—11

Muzeul Digital al Romanului Românesc
3838.

.984
91
1998

218682

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În primele zile ale lui Ianuarie, 1921, o scrisoare mi-a fost trimisă dela spitalul din Nisa. Fusese găsită la un desperat, care își tăiase beregata. Era puțină nădejde să mai scape. Citii și fusei prins de tumultul geniului. Era un crivăț de foc peste câmpuri. Era spovedania unui nou Gorki, din țările balcanice. Fu scăpat. Voii să-l cunosc. O corespondență se începu între noi. Deveniram prieteni.

Se numește Istrati. S'a născut la Brăila, în 1884, dintr'un tată contrabandist grec și dintr'o țărancă româncă, o femee minunată, a cărei parte în viață fu munca nepregetată. Cu toată dragostea lui pentru ea, la 12 ani o părăsi, îndemnat de un demon al pribegiei, sau mai bine zis de trebuința lacomă de a cunoaște și de a iubi. Douăzeci de ani de viață rătăcitoare, de aventuri extraordinare, de munci istovitoare, de pribegie și de trude, ars de soare, bătut de ploi, fără adăpost și prigonit de paznicii de noapte, flămând, bolnav, stăpânit de patimi și crăpând de mizerie. El face toate meseriile: chelner, plăcintar, lăcătuș, căldărar, mecanic, zidar, lucrător de terasamente, hamal, servitor, purtător de reclame, zugrav de firme, vopsitor de case, ziarist, fotograf. El se ames-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tecă o vreme în mișcările revoluționare. Străbate Egiptul, Siria, Jaffa, Beyrut, Damascul și Libanul, Orientul, Grecia, Italia, deseori fără un ban și ascunzându-se câteodată pe vr'un vapor, unde e descoperit pe drum și de unde e aruncat pe coastă la prima escală. E lipsit de tot, dar a înmagazinat o lume întreagă de amintiri și deseori își minte foamea citind cu lăcomie mai ales pe maeștrii ruși și pe scriitorii Occidentului.

E un povestitor născut, un povestitor din Orient, care se încântă și se emoționează de propriile-i povestiri, și așa de mult se lasă robit de ele, că, odată povestea începută, nimeni nu știe, nici chiar el, dacă ea va ține o oră sau o mie și una de nopți. Dunărea și cotiturile ei... Acest geniu de povestitor e așa de irezistibil că, în scrisoarea scrisă în ajunul sinuciderii, el își întrerupe de două ori jelaniile desnădăjduite pentru a istorisi două întâmplări glumețe din viața sa trecută.

L-am decis să-și noteze o parte din aceste povestiri; și el a pornit la o muncă îndelungată, care a și dat până azi două volume. E o evocare a vieții sale ; și opera ca și viața sa ar putea să fie dedicată Prieteniei: căci aceasta e pasiunea lui sfântă. În tot lungul drumului său, el se oprește la amintirea chipurilor întâlnite; fiecare are enigma destinului său pe care el caută s'o pătrundă. Și fiecare capitol de roman constitue un fel de nuvelă. Trei sau patru din aceste nuvele, din volumele pe cari le cunosc, sunt demne de maeștrii ruși. Se deosibește de ei prin tem-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

perament și lumină, prin decizia spiritului, prin acea veselie tragică, acea voioșie a povestitorului care-și liberează sufletul chinuit. *)

Și va trebui să ne amintim că omul care a scris aceste pagini așa de vii a învățat singur franțuzește, acum șapte ani, citind pe clasicii noștri.

ROMAIN ROLLAND

*) La publicarea în volum a prefeței lui Romain Rolland, ne mai fiind vorba de „nuvelă", s'a suprimat aci textul următor, pe care-l restabilim așa cum se poate vedea în revista *Europe* din 15 August 1923 :

„Nuvela pe care o publicăm aci nu exprimă decât o latură a multiplei lui naturi. Altele sunt mai profunde, pe cari nădăjduim să le facem cunoscute în curând. În cea de față se reflectează o amoralitate zglobie, care e o morală liberă, o voioșie sănătoasă de-a trăi viața în toate bucuriile și necazurile ei".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rndr-1901-1932

Sunteţi de părere — ca şi prietenul nostru Romain Rolland — că ar trebui, în câteva rânduri, să deslușesc tema generală care se va întâlni în toate cărţile mele.

Nu m'am gândit niciodată că va trebui să explic, eu însumi, *ceva în privinţa asta. Nu sunt un scriitor de meserie şi n'am să fiu niciodată. Întâmplarea a vrut să fiu pescuit în apele profunde ale oceanului social, de pescuitorul de oameni dela Villeneuve *). Sunt opera lui. Pentru a putea trăi a doua mea viaţă, aveam nevoe de stima lui şi pentru a putea obţine această stimă caldă, amicală, el îmi cerea să scriu.* „N'aştept de la d-ta scrisori exaltate, *îmi scria el,* aştept dela d-ta *opera.* Realizează *opera,* care e mai esenţială ca d-ta, mai durabilă ca d-ta, a cărei pojghiţă eşti".

Cu acest biciu pe spinare — şi graţie ovăzului ce-mi oferi în chip generos prietenul Gheorghe Ionescu — începui să alerg cu avânt. Povestirile lui Adrian Zografi *sunt datorite nouă, împreună. Lăsat în seama mea însumi, eu nu sunt în stare să fac altceva*

*) Romain Rolland.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

decât să zugrăvesc case, să fac fotografii în plin aer și alte treburi comune, la îndemâna tutulor.

Adrian Zografi *nu e, deocamdată, decât un tânăr căruia îi place Orientul. E un autodidact care-și găsește Sorbona unde poate. Trăește, visează, dorește multe lucruri. Mai târziu, el va cuteza să spună că multe lucruri sunt rău făcute de oameni și de creator. Știu că e foarte periculos să contrazici pe creator și pe oamenii cari nu se ocupă cu vopsitul caselor sau cu facerea de fotografii ieftine pe „Promenade des Anglais"; dar dumneavoastră, francezii, spuneți foarte bine când ziceți că „nu poți mulțumi pe toată lumea și pe tată-tău". Nădăjduesc totuș, că-i va fi iertată îndrăzneala aceasta lui Adrian. Căci, păstrându-și întreaga libertate, el își va permite o altă îndrăzneală, aceea de a iubi și de a fi mereu, în toate țările, prietenul tutulor oamenilor cari au inimă. Sunt puțini, dar Adrian crede că umanitatea nu e așa de vastă cum se socoate.*

Așteptând povestea sa, el nu face acum decât să asculte poveștile altora. Să ascultăm cu el, dacă vreți.

PANAIT ISTRATI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
romaniatransilvana.ro/ndr1901-1932

I

STAVRU

ADRIAN străbătu, bulmăcit, scurtul bulevard al Maicii Domnului, care, la Brăila, duce dela biserica cu acelaş nume la Grădina Publică. Ajuns la intrarea grădinii, el se opri, încurcat şi necăjit:

„Cu toate astea!"—exclamă el cu voce tare—„nu mai sunt copil!... Şi cred că am tot dreptul să înţeleg viaţa cum o simt".

Erau orele 6 seara. Zi de lucru. Aleele grădinii erau aproape pustii către cele două porţi principale ; soarele crepuscular aurea nisipul, în vreme ce boschetele de liliac se înecau în umbra serii. Liliecii sburau de colo-încolo, zăpăciţi. Băncile aliniate pe şosele erau aproape toate libere, afară de cele din colţurile ascunse ale grădinii unde perechi tinere se strângeau amoros şi se făceau serioase la trecerea inoportunilor. Adrian nu dete atenţie nici unuia din oamenii ce întâlni în drum. El sorbea lacom aerul curat, care se ridica din nisipul de curând udat — amestec îmbălsămat de miros de flori — şi se gândea la ceeace nu putea înţelege.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El nu înţelegea mai ales împotrivirea mame-si în ce privea legăturile lui — împotrivire care dăduse naştere la o ceartă violentă între mamă şi fiul ei unic. Adrian cugeta :

„Pentru ea, Mihai e un *străin,* o *haimana suspectă, servitorul* plăcintarului Kir Nicola. Dar, ce?... Eu ce sunt?... Un vopsitor de case şi, pe deasupra, o fostă slugă a aceluiaşi plăcintar!... Şi dacă mâine am să mă duc în altă ţară, numai pentru atâta o să fiu socotit ca o haimana?..."

Aţâţat, el lovi din picior.

„Ei drăcia dracului!... E o nedreptate revoltătoare pentru bietul Mihai! Eu îl iubesc pe omul ăsta, fiindcă e mai deştept ca mine, mai învăţat şi fiindcă rabdă mizeria fără să se plângă. Cum? Pentrucă nu vrea să-şi strige pe coperişuri numele, ţara şi numărul dinţilor cari îi lipsesc, nu e decât o *haimana*?... Ei bine, eu vreau să fiu prietenul acestei *haimanale!*... Şi sunt foarte fericit de asta".

Adrian îşi continuă maşinal plimbarea, odată cu critica mintală a celor ce-i spusese mamă-sa; şi totul îi păru absurd:

„Şi povestea asta cu însurătoarea? N'am decât 18 ani şi ea se şi gândeşte să-mi arunce o neroadă în spinare, o neroadă sau poate o fătăcioasă care să mă copleşească cu dragostea ei şi să facă din odaia mea o haznа!... Ei drace!... S'ar zice că nu e nimic mai inteligent pe lume decât să feţi la proşti, să umpli lumea de sclavi şi să devii tu însuţi primul sclav al acestei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puițe ! Nu, nu !... Imi place mai mult un prieten ca Mihai, fie el și de zece ori mai suspect! Cât despre învinuirea că „trag oamenii de limbă pentru a-i face să vorbească“ — pe legea mea, nici eu nu știu prea bine de ce-mi place „să trag oameni de limbă!“ Asta-i, poate, pentrucă lumina vine din vorba celor tari, probă Dumnezeu care a trebuit să vorbească pentru ca Lumină să se facă“.

In liniștea acestei seri primăvăratice, sirena unui vapor săgetă aerul cu flueratul ei strident; tânărul se trezi, în vreme ce o adiere parfumată de trandafiri și garoafe îl întâmpina.

Adrian se îndreptă pe marea alee care se întinde dealungul malului înalt ce domină portul și Dunărea. El se opri un minut pentru a privi miile de lămpi electrice cari scânteiau pe vapoarele ancorate în port și pieptul i se umflă într'un nestăpânit dor de ducă.

„Doamne! Ce bine trebue să fie să te găsești pe unul din aceste pacheboturi, cari alunecă pe mări și descopăr alte țărmuri, alte lumi !...“

Necăjit de a nu-și putea împlini dorul, el porni din nou cu capul în jos; dar se auzi deodată chemat din urmă :

„Adrian!“...

Se întoarse. Pe o bancă, pe lângă care trecuse, sta un om, cu picioarele încrucișate, și fuma. Miopia și întunericul împiedicară pe Adrian să-l recunoască. Omul se ridică, și Adrian se apropiă de el oarecum contrariat, când o exclamație de bucurie îi scăpă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Stavru !...“

Își strânseră mâinile și Adrian se așeză alături.

Stavru, negustor ambulant — numit „limonagiul“ din cauza mărfii ce vindea prin bâlciuri — era văr de-al doilea după mamă cu Adrian, și o figură foarte cunoscută altă dată în cercurile băieților de viață din mahalale ; el era acum uitat, îngropat sub cei treizeci de ani scurși, și sub disprețul unui scandal pe care firea sa îl pricinui pe vremea aceea.

De talie nițel mai mult ca mijlocie, blond spălăcit, incolor, foarte slab și foarte sbârcit; ochii săi albaștri și mari, când deschiși și sinceri, când ascunși și vicleni, după împrejurări, înfățișau toată viața lui Stavru. Viață turburată, svârlită de ici-colo prin firea sa nomadă și ciudată; viață prinsă la vârsta de douăzeci și cinci de ani în tristul angrenaj al societății (căsătorie cu o fată bogată, frumoasă și sentimentală) pentru a sfârși, după un an, acoperit de rușine, cu inima sfâșiată, cu caracterul falsificat.

Adrian cunoștea vag povestea. Mamă-sa, fără a intra în amănunte, i-o da exemplu de viață odioasă ; dar Adrian trăgea încheieri cu totul opuse ; și nu odată, cu instinctul care era fondul sufletului său, el se plecase asupra lui Stavru așa cum te pleci asupra unui instrument de cântat pe care vrei să-l auzi sunând ; instrumentul se împotrivise.

Dealtminteri, ei nu se văzuseră decât de vr'o trei sau patru ori, totdeauna pe stradă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Casa mamei era închisă pentru Stavru, ca toate casele cinstite. Şi apoi, ce putea să spună vagabondul nesocotit unui băieţandru răsfăţat, râzgâiat şi păzit?

Stavru era un flecar pentru toată lumea — şi *era* în adevăr, voia să fie. In costumul său prăpădit şi boţit chiar când era nou; cu înfăţişarea sa de ţăran orăşenit, cu cămaşa necălcată, fără guler; cu aerul său de geambaş hoţoman, el se deda la o paradă de vorbă şi de gesturi cari amuzau pe oameni, dar cari pe el îl umileau şi-l înjoseau.

El îşi striga cunoscuţii, în plină uliţă, cu porecle potrivite şi comice, niciodată supărătoare. Multe dintre ele rămăseseră. Dacă vr'unul din ei îi plăcea, îl lua cu el la cârciumă, comanda o jumătate de chilogram de vin şi, după ce ciocnea, ieşea în curte pentru „o mică trebuinţă", şi nu se mai întorcea! Iar dacă întâlnea vr'unul care-l plictisea, el îi zicea iute:

„Cutare prieten te-aşteaptă în cutare cafenea: aleargă repede!"...

Dar ceeace entuziasma pe Adrian, erau capetele de ţâri şi glumele lui Stavru cu tutunul. In cursul unei conversaţii, Stavru scotea din buzunar unul din acele mici capete de peşte uscat, cu gura deschisă şi turtită, şi-l atârna încet de poala hainei celuilalt vorbăreţ. Bietul om pleca şi se plimba pe stradă cu capul de ţâr atârnat de haină spre cea mai mare desfătare a trecătorilor.

Gluma cu tutunul era şi mai bună. Se ştie că în Orient e obicelul de a cere celui cu care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stai de vorbă tabacherea pentru a răsuci o ţigară. Stavru nu lipsea să acosteze pe primii-veniţi; dar de îndată ce era servit, în loc de a înapoia tabacherea cu o mulţumire, el o băga în propriu-i buzunar, de unde, îndată, cădea jos rostogolindu-se pe pământ. Atunci se repezea, o ridica, o ştergea, se scuza, şi voind s'o bage în buzunarul proprietarului, el o scăpa alături. Biata cutie, care era din metal nichelat ori din carton presat, cădea din nou pe pavaj.

„Ah, cât sunt de stângaci!"

— Nu e nimic, domnule, răspundea, deobicei, păcălitul, examinându-şi scula turtită în vreme ce privitorii se prăpădeau de râs.

Dar, Stavru nu se mai întâlnea după aceea cu tabacherile pe cari le batjocorise odată.

Aşa, Adrian începuse să iubească pe acest om pentru farsele sale. Cu toate astea, lucruri ciudate se întâmplaseră cari-l turburau şi-l încurcau: câteodată în plină glumă şi năzdrăvănie, Stavru, serios, se întorcea către Adrian pironindu-l în ochi o privire limpede, liniştită şi stăpânitoare, cum facem când ne uităm în bunii şi naivii ochi ai unui viţel. Atunci el se simţea micşorat de acest vagabond de bâlciu, de acest analfabet. I se părea nelămurit şi se puse să-l observe. Dar, prilejurile erau rare. Privirea misterioasă şi turburătoare pe care Adrian o numea în taină „celălalt Stavru", se arăta rar şi numai pentru el.

Totuşi, într'o zi — (era cu zece luni înainte de întâlnirea din grădină) — întovărăşind pe limonagiu la băcanul său—un grec

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bătrân şi tăcut, care-i furniza zahărul şi lămâile — el văzu deodată apărându-i „celălalt Stavru". Adrian se înfipse în ochii lui.

Într'un colţ al magazinului puţin luminat, Stavru, cu sbârciturile feţii suprimate, cu trăsăturile îndulcite, cu ochii mari deschişi, fixi şi luminoşi, privea pe băcanul cu chip umflat şi posac şi zicea, sfios, dar hotărît, în vreme ce celălalt îl aproba cu capul:

— „Kir Margulis... Merge prost... Nu e cald şi limonada nu se vinde... Îmi mănânc economiile mele şi zahărul d-tale... Prin urmare, ai înţeles? Nici de data asta nu plătesc. Ce zici? O să fie ca şi celelalte dăţi: dacă mor o să pierzi zece lei".

Şi negustorul, sgârcit, dar cunoscător la oameni, acorda creditul cu o strângere de mână seacă cum îi era şi viaţa.

Afară, cu marfa sub braţ, Stavru se grăbea să facă o glumă, să arunce o salutare vr'unei vagi cunoştinţe, şi să sară într'un picior:

— „L'am păcălit, Adrian, l'am învârtit!", şoptea el la urechea tânărului.

— „Ba nu, Stavrule!" protestă Adrian; „nu l'ai păcălit de loc: o să plăteşti!"...

— Da, Adrian, o să-i plătesc de n'oi muri... Şi dacă o să mor, o să-i plătească dracu!

— Dacă mori!... Asta e altceva... Dar, tu zici că l'ai păcălit: asta ar însemna că eşti necinstit...

— Poate că sunt...

— Nu, Stavrule, vrei să mă înşeli; tu nu eşti necinstit!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Stavru se opri brusc, își trase tovarășul lângă un gard și, luându-și, pentru moment, înfățișarea-i rară de sfială și subjugare în acelaș timp, svârli în nasul lui Adrian:

— „Da, sunt necinstit !... Din nenorocire, Adrian, sunt necinstit !...“

Și zicând acestea, el voi să-și reia drumul ; dar Adrian, cuprins de un fel de frică, îl apucă de reverurile hainei, îl reținu și-i strigă cu o voce înăbușită :

— „Stavrule, stăi ! Ai să-mi spui acum adevărul!... Eu văd în tine doi oameni: care e cel adevărat ? cel bun ? sau cel rău ?“

Stavru se împotrivea :

— „Nu știu !“

Și smulgându-se brutal din mâinile lui Adrian :

— „Lasă-mă 'n pace !“ strigă el, supărat.

Apoi, nițel mai departe, socotind că a jignit pe tânăr, adăogă:

— „Iți voiu spune când n'ai mai avea caș la bot“.

De atunci ei nu se mai văzură, Stavru bătând bâlciurile între Martie și Februarie, iarna vânzând castane coapte, Dumnezeu știe pe unde. Pe la Brăila nu venea decât ca să se aprovizioneze.

* * *

Adrian fu tot atât de mulțumit să-l întâlnească în seara aceea pe bancă în grădină, cum trebue să fie râurile când se unesc cu fluviile și fluviile când se pierd în sânul mărilor.

Stavru, contrar obiceiului său, fu mai pu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

ţin vorbăreţ şi asta făcu şi mai multă plăcere lui Adrian. Îi examină figura în lumina palidă a serii şi o găsi aceeaş. Totuş, Adrian băgă de seamă că, între timp, blondul palid al părului se făcuse alb fumuriu.

— „Ce ai de te uiţi aşa la mine?“ întrebă Stavru, plictisit; „nu sunt de vânzare“.

— Ştiu, dar aş vrea să ştiu dacă eşti încă tânăr sau ai început să îmbătrâneşti.

— Sunt tânăr şi bătrân: ca vrăbiile.

— Asta e adevărat: tu eşti chiar ca vrabia, Stavrule!...

Şi după o mică pauză:

— „Nu cumva vrei tabacherea mea ca s'o arunci pe jos? Asta ţi-ar aminti poate că sunt mereu curios să ştiu de unde vii, unde te duci şi cum îţi merg afacerile?“

— De unde viu şi unde mă duc e puţin însemnat; dar pot să-ţi spun că afacerile mele nu merg prea rău. Cu toate astea, mânzule, astăzi sunt foarte nemulţumit!

Şi el lovi cu palma peste genunchiul lui Adrian.

— „Asta ţi se întâmplă rar“, îi replică tânărul; „şi pentru ce eşti nemulţumit, moşule? Ce, s'au rărit lămâile?“

— Nu, nu lămâile, ci haimanalele de treabă de odinioară s'au rărit“.

— Haimanale *de treabă?*“ exclamă Adrian, asta nu se poate: haimanalele nu pot să fie de treabă!

— Aşa crezi tu? Eu cunosc totuşi câteva...

Stavru se îndoi de mijloc şi rămase aşa, cu ochii în pământ. Adrian îl simţi că vor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bea serios şi voi să afle mai mult ; dar el procedă cu băgare de seamă:

— Mi-ai putea spune pentru ce anume treabă ţi-ar trebui o asemenea haimana?

— Pentru a mă însoţi la bâlciul din S..... Joia viitoare. Vorbind drept, nu e pentru mine, dar e ca şi cum ar fi... Ştii că am obiceiul, în bâlciuri, să mă aşez lângă vr'un plăcintar care face gogoşi. Ţăranii mănâncă şi li se face sete — atunci eu sunt gata cu limonada; la nevoie, un pumn de sare în aluatul gogoşilor... (Vezi că nu sunt cinstit!...) Ei bine, am pe plăcintar, e Kir Nicola...

— Kir Nicola! tresări Adrian.

— ...Vecinul vostru, fostul tău stăpân. Dar, iată nenorocirea: el nu-şi poate părăsi cuptorul ca să meargă la bâlciu. Îi trebue deci o „haimana de treabă" care să însoţească pe servitorul său Mihai şi să adune gologanii în timp ce ălălalt va prăji gogoşile în untdelemn. Sunt două zile de când caut o asemenea haimana.

Şi Stavru încheiă grav, cu tristeţe:

„Din zi în zi mai mult, Brăila devine săracă în *oameni !*"

Adrian se simţi străpuns de un fior. Se ridică în picioare, înaintea limonagiului şi zise:

— „Stavrule ! Sunt eu demn să fiu haimanaua de treabă pe care-o cauţi?"

Negustorul pribeag ridică ochii :

— Nu, glumeşti ?

— Pe cuvântul meu de haimana, aşa cum o înţelegi tu! Merg cu tine!

Stavru sări ca un cimpazeu şi strigă :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dă-mi laba, fecior de lele româncă şi de grec hoinar!... Eşti demn urmaş al strămoşilor tăi!

— Ce ştii tu de strămoşii mei?

— O, desigur, trebue să fi fost mari haimanale!

Zicând aceasta, limonagiul sărută pe zugrav; pe urmă luându-l de braţ, îl duse cu el

— „Iute la Nicola, să-i dăm vestea bună!... Plecăm cel mai târziu mâine, Duminică, spre seară, pentru a ne găsi la S... Marţi dimineaţa şi să luăm loc bun. O zi şi două nopţi cu căruţa; calul o să meargă la trap şi la pas după puterile lui şi după cheful vinului ce-om găsi pe la hanuri".

* * *

Apariţia negustorului de bâlciu şi a „mânzului" său, prilejui o aspră discuţie în plăcintărie. Kir Nicola înţelese după urletele lui Stavru că era vorba de un adevărat chilipir; Stavru debită în turceşte o tiradă pe nerăsuflate. Mihai, care era la curent cu afacerea, se amestecă în discuţie spre marea uimire a lui Adrian, care nu pricepea o vorbă. La o replică serioasă a lui Mihai, el văzu pe Kir Nicola ridicând din umeri şi pe Stavru potolindu-se, dar strigând îndată într'o grecească perfectă:

„Nu vă fie teamă de ce-o să zică mamăsa, o, „pedia mu" (copiii mei)!... Dacă ar fi fost să mă iau după viaţa mamei mele — acum cincizeci de ani — n'aş fi ştiut niciodată în ce fel răsare şi apune soarele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dincolo de şanţul care înconjura pe-atunc frumoasa noastră cetate Brăila; vedeţi voi, dragii mei, mamele sunt toate la fel: ele vor să retrăiască în copii sărmanele lor plăceri şi plictiselile lor fără farmec. Şi apoi, spuneţi-mi: cu ce-am greşit dacă suntem aşa cum am fost făcuţi? Nu-i aşa, Adrian?"

Mihai interveni din nou, tot în greceşte:

„In asta ai dreptate, domnule, dar noi nu cunoaştem pe mama lui Adrian; putem avea afaceri cu o dureroasă excepţie. In ce mă priveşte, vă propun să trimitem pe Adrian să-i ceară învoirea; dacă o obţine, voiu fi primul să mă bucur. Dar fără ştirea mamei lui şi împotriva vrerii sale, ei bine, nu voi merge *eu* la bâlciu".

Vorbele astea făcură pe Adrian să plece ca vântul.

Mama sa pregătea prânzul. El se opri în mijlocul odăii, cu ochii umezi, cu obrajii roşii, cu părul zbârlit; neavând pregătit ceeace trebuia să-i spună, el îşi simţi vocea strangulată. Dar ea îl ghici şi-i vorbi mai repede ca el:

— Eşti iară cu capul prin nori!

— Da, mamă...

— Ei bine, dacă e vorba să-mi faci muzica deadineaori, te rog... Fă ceeace crezi că poţi face, fără a-mi sfâşia prea mult inima, şi nu te mai îngriji de mine. E mai bine aşa.

— Nu e vorba de nimic sfâşietor mamă, răspunse Adrian; sunt fără lucru timp de opt zile, poate mai de mult şi aş vrea să însoţesc pe Mihai la bâlciul din S... Ar fi un bun prilej pentru mine să văd locurile astea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frumoase şi să şi câştig în vremea asta ceeace pierd dincoace.

— O să fiţi numai voi doi?

— Da... nu... o să fie şi Stavru...

— Foarte frumos!... Merge din ce în ce mai bine... Incă un „filosof", pentru tine de sigur ?

Şi cum băiatul tăcea, ea adăogă:

— Insfârşit, poţi să te duci!...

— Fără să te superi, mamă ?

— Fără să mă supăr, dragul meu.

* * *

Plecarea avu loc în Duminica aceea, sub ochii şi glumele ţaţelor din strada Griviţei, vecinele plăcintarului. Stavru sosi la ceasurile patru după amiazi cu căruţa şi marfa, butoiul care-i slujea drept rezervoriu de apă şi în care se găsea doniţa pentru limonadă, plină acum cu zahăr, lămâie, pahare etc. Inaintea plăcintăriei, el încărcă cu ajutorul lui Kir Nicola şi al lui Mihai materialul necesar pentru fabricarea gogoşilor: o masă, un mangal, o tigae mare, doi saci cu făină, mai multe bidoane cu untdelemn şi uneltele. Se făcu apoi şi un leagăn pentru trei inşi.

Pentru a scuti pe Adrian de batjocoririle spectatorilor, mamă-sa ieşi cu el, o jumătate de oră mai înainte de sosirea lui Stavru; se despărţiră în strada Galaţi; ea se duse la o prietenă, iar el se îndreptă către şoseaua pe unde trebuia să vină căru'a. Şi îmbrăbrăţişându-şi copilul îi zise :

„Vezi tu, Adrian, mă supun voinţelor tale, dar într'o zi, te vei căi de ce faci azi ; că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

lătoria pe care o întreprinzi acum îți va da gustul să faci mâine altele mai lungi, din ce în ce mai lungi; și dacă nu poți să-mi garantezi fericirea pe care ți-o prepară acest viitor, sunt sigură, despre mine, că vom avea să plângem amândoi într'o zi — să-mi fie vorba într'o doară!"

El voi să răspundă, dar ea îl părăsi. Țântuit pe loc, Adrian o urmărea cu privirea: mergea drept, drept înainte, așa cum dreaptă îi fusese viața ei simplă și dureroasă; singura abatere de care se făcuse vinovată n'o regreta, cu toate că o costase așa de scump. Cu tulpanul pe cap, cu bluza de pânză eftină, cu batista în mâna dreaptă, ea ridica ușor cu mâna stângă rochia prea lungă ce aduna praful și ținea ochii țântiți în pământ, ca și cum ar fi căutat ceva—ceva ce nu pierduse încă, ceva ce era pe cale să piardă...

Sărmanul meu frate Adrian! Tu tremuri... In căruța asta care se înfundă pe șoseaua națională, înghemuit pe pernă lângă Stavru, care mână calul la trap și cântă armenește la dreapta ta, și rezemat de umărul lui Mihai care fumează și tace, la stânga ta — tu tremuri, dragul meu prieten! Să tremuri tu de frică? Sau — strâns între acești doi demoni ai vieții tale — te înfiori poate sub suflul destinului tău, care te împinge nu numai către bâlciul din S..., ci încă spre marele bâlciu al existenței tale, care deabea începe?

Multă, multă vreme — sub răsfrângerile unui apus încărcat de furtună, călătorind pe șoseaua dreaptă ca o funie întinsă, între

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rândurile de arbori şi câmpurile cu grâu — Stavru cântă şi se jelui în armeneşte. Multă vreme, Mihai şi Adrian ascultară fără a înţelege nimic, dar simţind totul. Pe urmă, noaptea îi învălui şi-i readuse la ei înşişi şi la gândurile lor. Sate şi cătune urmară după alte sate şi cătune, cuiburi sărăcăcioase de tristeţe şi de mulţumire, înghiţite de întunerec şi neştiute de lume. Lumina tremurătoare a lanternei prinsă la căruţă şi bălăbănită descoperea privelişti nocturne, rustice şi jalnice pe cari le lumina o clipă şi cari dispăreau pentru totdeauna: un câine care lătra furios; un colţ de perdea care se da la o parte, pentru a lăsa să se vadă o figură omenească ce încerca să privească afară; vechi colibe cu coperişurile strivite şi înnegrite de vreme, curţi cu gardurile rupte.

Cam din două în două ceasuri, Stavru oprea înaintea unui han, freca ochii calului, îl trăgea de urechi, îi da traista cu ovăz, îi punea pătura şi intra cu zgomot, urmat de cei doi tovarăşi de drum. Înăuntru el se făcea palavragiu, uşuratec, glumeţ, arunca porecle batjocoritoare şi, câteodată, îşi îngăduia să dea şi câte o palmă amicală în căciula vr'unui ţăran. Apoi, cerând un kil şi un pahar pentru jupân, el cerea politicos acestuia să-i treacă tabacherea, răsucea o ţigară şi, serios ca un papă, începea drept mulţumire să dea de pământ biata sculă a negustorului.

Adrian îşi dete seamă că Mihai, care nu cunoştea pe Stavru decât de două zile, îl supunea la o tainică, dar continuă observa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ție. Folosindu-se de o scurtă lipsă a limonagiului, el zise prietenului său pe grecește:

„Ce uruitoare !... Ce de zgomot pentru a nu spune nimic!..."

Mihai îi șopti:

„E un *zgomot* care vrea să facă *liniște* altundeva, dar nu știu unde.... In orice caz, e ceva ascuns".

* * *

După șapte ore de drum, aproape mereu la trap, către miezul nopții, căruța — grea de oboseală și sub începutul unei ploi mărunte — pătrunse în satul X..., în care nu se putea distinge nimic în afară de zarva câinilor epileptici, cari se repezeau furioși la cal. Stavru îi lovi nemilos cu biciul și se îndreptă sigur către o curte pe a cărei poartă calul o lovi cu capul și fu cât pe-aci s'o doboare. Dela locul lui, Stavru strigă la hangiu :

„Grigore!... Ei, Grigore!"

Și când, după o lungă așteptare, o umbră neagră veni să deschidă, el adăogă înjurând voios :

„Paștele, evanghelia și toți sfinții!... N'ai vrea doar să fac gogoși și limonadă cu apă de ploaie! Deschide iute, încornoratule!"

Cel apostrofat astfel bombăni ceva și luă calul de frâu. Stavru deshămă și împinse căruța sub șopron. Apoi, cei trei călători și hangiul se găsiră într'una din acele cârciumi românești, asemănătoare cu cea a unchiului Anghel, unde se mănâncă, se fumează, unde se spun lucruri bune și rele, după oameni, după vârstă și după calitatea vinului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Stavru fu scurt:

„Să mâncăm bine, dar să nu întârziem la palavre. Ne oprim până mâine în zori şi plecăm. Ce-a fost mai greu, am trecut. Mâine dimineaţă, odihniţi cu mintea şi cu trupul, o să ne spunem poveşti, ţinându-ne mereu de malul apei şi ne vom uita la soare, care va răsări drept în ochii calului; o să fie frumos mâine".

Li-se servi ouă jumări, slănină, brânză şi un vin „să dai cu căciula în câini".

Ciocnind cu Stavru, hangiul zise:

„Te duci la bâlciul din S....?"

Celălalt răspunse cu capul; interlocutorul lui prinse a-l batjocori:

„Tot cu zaharină în loc de zahăr şi cu sare de-alămâe în loc de lămâie, faci limonada?"

Stavru îl privi în ochi şi continuă să mestece, pe urmă răspunse:

„Şi tu, porcule, tot cu spirt şi cu apă dela put îţi faci ţuica cu care otrăveşti pe ţăran şi-ţi rotunjeşti chimirul?"

Adrian, mirat interveni:

— Dar, Stavru, te-am văzut cumpărând zahăr şi lămâi; nu erau pentru a face limonadă?...

— Nu, dragul meu, asta e praf în ochii însetaţilor! răspunse Stavru.

Şi el adăogă în greceşte:

„Vezi iară că sunt necinstit. Şi asta nu-i nimic: pot să fiu şi mai mult".

Mihai şi Adrian schimbară o privire înţelegătoare şi ochii celui dintâi răspunseră ochilor întrebători ai celuilalt:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Se ascunde ceva aici".

Cei trei oameni se ridicară. Patronul luă o cutie de chibrituri și o lumânare și-i conduse în podul grajdului care era pe jumătate plin cu fân. Acolo, pe scânduri, ei întinseră o mare rogojină, pe care toți trei se aruncară îmbrăcați, cu stomacul greu, puțin amețiți de vin și de oboseală.

„Dacă beți tutun, luați seama la foc", le zise hangiul lăsându-i ; luă cu el lumânarea și chibriturile. Cinci minute după aceea, toți trei dormeau.

* * *

Cât putea să fie ceasul? Adrian nu-și putea da seamă, dar, într'un moment din noapte, el simți o mână care îi atinse umărul, apoi fața. Deschizând o clipă ochii grei de somn, el se sforță ca să-și aducă aminte că nu e acasă, ci într'un pod; și adormi îndată. Dar iată că din nou mâna aceea îi trecu peste față și în acelaș timp o sărutare caldă îi arse obrazul drept. De data asta, Adrian se trezi și prinse a reflecta, încremenit. Ce dracu putea fi? Clipind în întunerec, își aminti situația celor cari dormeau lângă el: la dreapta și, deci, la mijloc era Stavru; dincolo de acesta, Mihai. Și el gândi:

„Cum?... Stavru m'a sărutat?... Ce o fi însemnând asta?"

Un gând îngrozitor se fixă în creerul lui, așa de îngrozitor că-l respinse zicând:

„Nu... Desigur, am visat! Nu e cu putință!"

Dar, câteva minute după aceea, simți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mâna lui Stavru atingându-i, de mai multe ori, pieptul. Uluit, el întrebă, cu o voce strangulată, dar destul de sonoră:

„Cauți tabacherea mea, Stavrule?"

Întrebarea răsună în noaptea calmă ca sub o cupolă. Gâfâind, limonagiul îi apucă brațul și-i șopti la ureche, tremurând de emoție:

— Taci !...

— Dar ce vrei să faci?... Tu m'ai sărutat adineaori ? — stărui Adrian, din ce în ce mai speriat.

„Taci!... Nu țipa!" îi șopti celălalt, strângându-l de braț. Câteva clipe de liniște și de groază urmară, când deodată se auzi vocea pe deplin trează a lui Mihai vorbind blând în turcește și punând scurt o întrebare lui Stavru. Acesta păru că nu vrea să răspundă; pe urmă, rosti câteva vorbe. Mihai stărui cu o nouă întrebare. Stavru îi replică mai lung. Și, din nou, cel dintâiu îl întrebă cu mai multă vigoare; celălalt răspunse sec. Mihai păru că chibzuește, tăcu o vreme; dar iată-l că se ridică într'un cot și, având aerul că privește pe Stavru drept în ochi, el îi vorbi calm un moment, fără a întreba. Celălalt îi ripostă brutal, tăindu-i vorba. Atunci, se petrecu ceva care aruncă pe Adrian în groază.

Mihai — pe care Adrian nu-l cunoscuse violent — sări în sus și urlă ceva zgomotos și scurt. Stavru făcu aceeaș mișcare și replică pe acelaș ton. De aci, un dialog aspru începu între cei doi oameni cari deabia se cunoșteau. In noaptea — neagră să-ți scoți ochii — frazele, vorbele, țâșneau violente ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

loviturile unui asalt de scrimă. Bănuiai cum capetele lor se apropiau adesea fără a se atinge, cum ochii lor se străfulgerau neputincioşi, cum braţele lor se agitau. În inima îngheţată a lui Adrian, vocalele limbei turceşti răsunau ca strigătele oboaiei, iar numeroasele şi asprele ei consonante loveau ca huruiturile unei tobe.

Adrian înţelese adevărul; el înţelese deasemenea că Mihai strângea pe Stavru ca într'un cleşte şi o mare milă pentru nefericirea acestuia îi umflă pieptul şi-l făcu să isbucnească în lacrămi. Suspinând, el zise:

„Dar... vorbiţi greceşte ! Nu înţeleg nimic !"

Această explozie de durere, sfărâmă disputa. O linişte grea căzu peste fraza lui Adrian când întrebă:

„Stavrule!... Pentru ce ai făcut asta ?"

Cel întrebat se întoarse către tânăr şi răspunse cu o voce înăbuşită :

„Dar, dragul meu, — fiindcă sunt necinstit! Ţi-am spus-o".

Calmat, Mihai îi replică:

„Asta-i mai rău ca necinstea; asta-i *perversiune*. E o *violenţă* săvârşită asupra unui echilibru în care totul e armonie: ai *viciat* acest echilibru. Şi faci cea mai rea dintre crime când vrei să propagi, să întinzi acest viciu".

Şi Mihai adăogă cu tărie:

„Cere-ţi iertare lui Adrian; dacă nu, te las aci cu baraca ta cu tot!"

Stavru nu răspunse nimic. Îşi făcu o ţigară; şi când o aprinse, cei doi amici văzură

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

din profil că figura lui devenise de nerecunoscut. Gura şi nasul erau lungite, mustaţa sbârlită. Faţa-i era ca de spectru. Cu ochii înfundaţi, el nu-i privea; nu se uită la ei nici când aceştia, la rându-le, făcură ţigări şi le aprinseră.

Afară, lătratul câinilor şi cântecul cocoşilor umpleau aerul şi noaptea.

* * *

„Da", începu Stavru într'un târziu pe când Mihai desnădăjduise aşteptându-i răspunsul. „Da, am să cer sincer scuze lui Adrian... Sincer, dar nu cu umilinţă... Şi nu îndată, ci după ce mă veţi fi ascultat...

„D-ta zici: „perversiune", „violenţă", „viciu". Şi crezi că mă turteşti de ruşine. Cu toate astea, eu v'am spus că sunt *necinstit*. Şi asta-i mult mai vinovat, fiindcă prin asta înţeleg: *a face rău în chip conştient*. Dar, *perversiune?* Dar, *violenţă? Viciu?* Bunul meu Mihai!.... Asta se întâmplă zilnic în jurul nostru şi nimeni nu se revoltă!... A intrat în legi, în obiceiuri; e regula vieţii. Şi eu, cu sunt unul din scâlciaţii acestei vieţi perverse: totul în viaţa mea a fost perversiune, violenţă şi viciu; am crescut sub suflul acestor calamităţi. Totuş, n'aveam pentru ele nici o înclinare.

...E neplăcut să fii silit să vorbeşti fără voia ta, dar mă folosesc că suntem încă în puterea nopţii ca într'un regat al cârtiţelor. Şi vorbesc nu pentru a mă apăra : o ! cât despre asta, nu-mi pasă!..Vorbesc pentru a vă da, eu, omul imoral, o lecţie de viaţă nouă, cari sunteţi persoane morale, mai ales

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

d-tale, Mihai, care nu cunoşti toată viaţa după cum crezi, poate.

„Sunt un om imoral şi necinstit. In ce priveşte necinstea, mă învinuiesc cu însumi ; dar cât despre imoralitate, eu am drept să fiu judecător. Judecătorul cui? O să vedeţi O împrejurare din viaţa mea vă va da prilejul; faptul ăsta e povestea însurătoarei mele.

„Prin anul 1867, puţin după intrarea prinţului Carol în principate, intram eu însumi în ţară, dar nu în calitate de prinţ, ca el. Veneam prăpădit de pierderea romantică a sorei mele mai mari şi viciat de viaţa aventuroasă pe care o dusesem, colindând timp de 12 ani prin Anatolia, Armenia şi Turcia europeană. Păcat pentru dv. că nu pot să încep prin a vă povesti copilăria mea, trista fatalitate a sorei mele, şi împrejurările pervertirii. Ar ţine prea mult. Poate că am s'o fac într'o zi dacă o să mai vreţi să-mi întindeţi mâna; iar dacă n'aţi mai vrea, apoi atâta pagubă!

„Implinisem pe vremea aceea 25 ani, posedam câţi-va bani şi trei limbi orientale, dar uitasem aproape de tot românească. Oamenii cari copilăriseră cu mine nu m'au recunoscut şi asta-mi convenea: nu voiam pentru nimic în lume să fiu recunoscut. Dealtminteri, aveam chiar hârtii că sunt *raia* (supus otoman). Vorbind prost limba mea, am fost luat drept străin.

„De ce reveneam în ţară? Pentru nimic şi pentru un lucru mare. Pentru nimic, fiindcă nu mai aveam rădăcini în pământul pe care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md-r1901-1932

văzusem lumina zilei şi fiindcă mă simţeam foarte bine în străinătate. Totuş, binele ăsta nu era decât aparent. Duceam o viaţă liberă, pribeagă, dar vicioasă. Nu cunoşteam femeia decât ca soră şi ca mamă: soţia sau amanta mi-erau necunoscute. Mi-era dor să le cunosc; dar mi-era teamă să m'apropii. Iată un lucru pe care nu-l ştii d-ta, Mihaiu!... A, ce de nedreptate e în viaţă! Unui om schilod, de un picior sau de o mână, nimeni nu-i aruncă dispreţul lui, toată lumea îl priveşte cu milă; dar toţi se dau înapoi, nimeni nu simte milă înaintea unui schilod al sufletului!... Şi totuş, acestuia îi lipseşte pivotul însăşi al vieţii. Îmi lipsea. Venind în România voiam să cer acest sprijin celor ale căror obiceiuri sunt mai conforme cu adevărul sensual. Ei mi l'au dat, dar numai pentru un moment; şi mi l'au retras îndată, ruşinos, pentru a mă asvârli în viciu. Iată cum:

„Odată ajuns, am reluat meseria mea de salepgiu, bătând târgurile şi bâlciurile, dar afară din Brăila, prin împrejurimi şi chiar mai departe. In oraş, nimeni nu ştia care e ocupaţia mea. Salepul, îl cumpăram pe furiş dela un turc, faţă de care mă dam drept compatriot, lăsându-i să vadă numai ceeace voiam eu. Astfel, munceam puţin şi câştigam bine, mai ales că mă sprijineam pe rezerva din chimirul meu. Incepui să fac cunoştinţe.

„Imbrăcat ca un chiabur şi plătind fără a mă uita ocale de vin, pe ici, pe colo, am picat, într'o zi, în Ulita Calimerească, pe un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vin bun şi pe ceeace căutam de când venisem (aproape un an); vinul era servit uneori de o frumoasă crâşmăriţă, fata negustorului. Şi devenii deodată muşteriul credincios al acestui vin bun ca şi prada flacărilor pe cari le-aruncau ochii negri ai vrăjitoarei. Dar, am fost cuminte: casa era cinstită şi bogată. Pe deasupra, nu-i plăceau străinii, deşi ei îi făcuseră bogăţia.

„Aşa, primul lucru pe care l'am făcut a fost să-mi procur hârtii româneşti, treabă uşoară în ţările Sfântului Bacşiş. Dintr'o zi pe alta, îngrop pe „Stavru salepgiul" şi devin *Domnul Isvoranu* „negustor de arămuri de Damasc". Numele şi calitatea plac. Sunt privit cu consideraţie şi atenţie. In casă nu era mamă. Tatăl era bătrân, aspru şi bolnav de picioare.

„După trei luni de venire zilnică, mă văd într'o seară reţinut la prânz în familie. Găsesc aci o mătuşe care ţinea loc de mamă şi care nu lăsa din ochi pe nepoată; dar bag de seamă mai ales că e totdeauna bine să nu minţi decât pe jumătate. La masă se aflau doi fraţi mari şi puternici ca doi gealaţi, cari erau stabiliţi la Galaţi ca negustori de covoare şi arămărie de Damasc. Din fericire, cunoşteam Damascul şi meşteşugul lor mai bine ca ei; vândusem deseori covoare şi arămării cizelate din acea ţară.

„In timpul mesei vorbesc, povestesc istorioare şi scene trăite în Anatolia şi stăruiesc mai ales asupra tristeţii care învăluie covoarele şi arămurile de Damasc, la a căror fabricare, în totul manuală, se văd lucrând co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pii de cinci ani şi bătrâni aproape orbi, cei dintâiu câştigând doi metelici pe zi (zece centime), neştiind aproape ce este copilăria şi intrând în viaţă pe uşa chinurilor; ceilalţi sleindu-se de inaniţie şi neavând dreptul nici la repaosul, nici la liniştea bătrâneţii.

„Poveştile mele interesează pe domnişoară şi cu tristeţea lor îi smulg lacrămi ; dar ceilalţi au inima aspră; ei nu reţin decât partea anecdotică. Asta îmi displace, şi-mi displace aşa de mult că sunt gata să mă retrag; dar mi-aduc aminte la vreme că nu veneam în casa asta pentru a mă însura cu toată lumea. Fata era după gustul meu şi pe ea vream s'o iau.

„Cu ea, legăturile mele se mărginiră la istorioare şi poveşti.

„Două luni după această primă masă, puteam să mă socot ca unul de-ai casei. In casa asta, aproape fără prieteni, domnea o atmosferă înăbuşitoare, dar singura care se înăbuşea era minunata făptură ce iubeam. Veneam în fiecare seară să petrec două-trei ore lângă ea, să-i povestesc, să-i spun glume şi câteodată să-i cânt arii orientale, melodioase şi jalnice. Mătuşea şi tatăl erau mulţumiţi, iar fata era încântată. Ea vrea mereu, mereu....

„Tatăl gonise din prăvălie pe toţi muşteriii zurbagii, toată zarva, şi rari erau cei cari îi mai deschideau uşa pentru a-i cere o consumaţie. Ei stau toţi retraşi în cămăruţa din dos unde mătuşa, care era gospodina casei, cârpea rufele şi supraveghea prin uşa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu geamuri prăvălia puțin luminată. Tot în odăița aceea, domnișoara broda sau făcea dantele, în vreme ce tatăl, întins pe patul cu alcov, moțăia, gemea din când în când, și m'asculta. Era mai prost ca oaia. Așezat pe o sofa, lângă el, îi înșiram tot ceea ce era potrivit planului meu și el înghițea totul.

„Așa, am putut cu ușurință să-i prind slăbiciunea: el avea nevoie de un om desghețat pentru a-i continua negoțul și văzuse în mine pe omul acesta! Se știe că românul nu prea e negustor; el nu e decât sclavul pământului. Și cum negustorul acesta voia să-și dea fata după cineva priceput în negoț, iar pe de altă parte, cum numai străinii pe vremea aceea se pricepeau la afaceri ușoare și de câștig, el fu mulțumit să se găsească în fața unuia de ai lui care învârtise multe, care cunoștea limbi străine și care putea să dea sfaturi celor doi fii tot așa de stupizi ca tatăl; căci, tot întrebându-mă cum asemenea animale putuseră face o avere atât de mare, aflasem că răposata mamă fusese de o pricepere negustorească neîntrecută. Fata avea temperamentul ei, dar după moartea mamei, casa lâncezea.

„Aparița mea aduse acolo aer proaspăt; fiecare din cele cinci ființe îl respira în felul ei. Bătrânul și cei doi fii ai lui — cari veneau la fiecare cincisprezece zile să petreacă Dumineca în familie — se veseleau ca niște idioți și mă sufocau cu întrebările lor de afaceri, mereu de afaceri. Pentru a pune la încercare cinstea mea, bătrânul nu găsi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

nimic mai inteligent decât să-mi ceară odată o sumă de bani; altă dată îmi încredinţă el însuşi o sumă. Il împăcai în amândouă dăţile, zicându-mi că, desigur, prostia şi banii trebue să fie fraţi gemeni. Deci toţi trei nu se deosebeau prea mult unul de altul.

„Bătrâna, soră a răposatei, nu râdea şi plângea încă mai puţin. In schimb, mă pisa adesea asupra afacerilor mele. Câteodată îi ocoliï întrebările şi ea mă suspectă. Pe urmă, tare pe încrederea celor trei nătângi, îi răspunsei îndelung că afacerile mele mergeau rău de doi ani, din lipsă de capital. Şi asupra acestui lucru nu minţeam decât pe jumătate, căci era adevărat; dacă aş fi avut la îndemână o sumă mai mare, cel mai bun negoţ din vremea aceea era arămăria străină. Răspunsul meu prinse, dat fiind că nu spusesem niciodată că sunt bogat.

„Dar bucuria inimii mele era dragostea frumoasei Tincuţa. Ea era singura care mă înţelegea şi mă iubea, singura care mă făcu să stăruesc şi să nădăjduiesc în această casă a desnădejdei.

„Om liber şi care nu preţuiam deloc banul, obişnuit să respir în marile vârtejuri ale vieţii care măturâ miasmele naturii, nu întârziam în casa asta — unde totul era viciat de egoism şi de prostie—decât pentru aceia care năzuia din toate puterile ei către libertate.

„Deseori rămâneam singuri. Cum cădea seara, prăvălia se închidea. Mătuşea se du-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cea să se culce fiindcă se scula de cu noapte. Şi atunci — lângă tatăl (de care nu ştiai când doarme sau când e treaz decât după gemete) — Tincuţa, plecată pe cusătura ei, îmi zicea cu o ochiadă care îmi îngheţa sângele:

„Povesteşte-mi ceva, domnule Isvoranu ; ceva trist..."

Tatăl striga:

„Nu, nu trist ! Asta mă plictiseşte!..."

— Bine, atunci ceva vesel, adaogă ea, melancolică.

„Vă voi spune ceva pentru toate gusturile", ziceam eu. „Anul trecut, mă găseam cu marfă într'un bâlciu pe lalomiţa. Ştiţi că, în bâlciu, a fi bine cu toată lumea, e un lucru foarte înţelept. Faci repede cunoştinţi şi le deslegi tot atât de repede, dar un negustor se poate întâlni cu altul ceva mai des decât un mort cu popa care l-a îngropat...

— Hm, ce înţelepciune, mormăia bătrânul.

„Mă conformam deci acestei linii de conduită, când iată ce mi se întâmplă într'o bună zi. Cunoşteam de câtăva vreme pe un negustor de bâlciu, numit Trandafir, un ţigan care pretindea că vinde salbe de mărgele, dar care în realitate alerga după naivi cari se lăsau atraşi de jocul *„uite popa, nu e popa!"* Cu alte cuvinte, Trandafir era un pungaş. Dar, pungaşul ăsta mă interesa. Cu salbele sale pe braţ el se sprijinea de baraca mea. fuma din lulea fără să spună nimic şi scuipa în aşa fel că, desgustat, trebuia să-l gonesc. Atunci, se amesteca în mulţime strigând :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdr1901-1932

„Salbe, salbe!“ Dar ochii lui vânau capetele tăranilor în stare să devină clienți ai jocului său, și cel ce-i cădea pradă ieșea cu buzunarele goale. Voind să-l fac să câștige viața mai onest, îi propusesem odată să-și schimbe meseria;

— Ce?, mi-a răspuns el; vrei să mă faci tovarășul tău?

— Nu, zisei eu, nu pot să te fac tovarășul meu, dar pot să te fac *salepgiu*. Se câștigă bine.

— O, zise el; se câștigă bine! Salepul tău n'o să mă facă niciodată să câștig destul pentruca să pot, la fiecare șase luni, să adaog un nou galben la salba de galbeni imperiali ai frumoasei mele Miranda, și astfel, dragul meu, ea se va duce la altul, căci, vezi tu, dragostea e schimbătoare!... Convenii că avea dreptate: salepul nu produce galbeni, în vreme ce „uite popa, nu e popa“..., ei bine, „uite popa nu e popa“ îi adusese, în ziua aceea, cinci galbeni de 12 lei, într'o după amiazi. Dar, iată că galbenii aceștia avură acum o poveste deosebită: tânărul țăran, care fusese despojat de avutul său, nu-l mai slăbea pe Trandafir și amândoi, după ce se fugăriseră peste câmpuri, veniră înaintea mea pentru a mă lua ca arbitru. Țăranul zicea:

— Dacă nu vrea să-mi dea înapoi banii, atunci să mă învețe meșteșugul lui; da, meșteșugul lui; am să fac ca el. Trandafir ridică din umeri: Nătărăul ăsta e nebun. Ce *belea*, ce *belea!*

— Nu, băete, zicea celălalt; banii, banii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mei, ori meşteşugul tău ! Nu e bine să fii cinstit; voiu face ca tine! — Dar nici tu nu eşti mai cinstit decât mine, striga Trandafir: tu ai vrut să câştigi banii mei ; am fost mai şmecher şi am câştigat eu pe ai tăi, asta-i tot. — Da, convenea ţăranul, n'am fost mai cinstit ca tine ; pentru aceea îţi las un galben : dă-mi înapoi pe ceilalţi patru. Dacă nu, mă arunc în lalomiţa şi e păcat... Am acasă o nevastă tânără şi singură... Ne-am luat din dragoste... Şi cei cinci galbeni erau toată podoaba salbei ei. Îi luasem pentru a cumpăra doi cai şi a-mi lucra pământul...

Trandafir sări ca ars cu fierul roşu :

— Cum ? Tâmpitule, ici galbenii nevestei ca să cumperi cai ? A ! nu eşti vrednic să ai femee cu salbă !

— Dar ce să fac ? se jeluia ţăranul. — Ce să faci ? urlă ţiganul ; ei bine, du-te de-i fură la trei poşte departe de satul tău şi lasă galbenii la gâtul nevestei. Şi, îndreptându-se către mine, Trandafir îmi zise : „Ai mai văzut tu un român aşa de prost ca ăsta ?...“ Zicând aceasta, el căzu pe gânduri, trase din lulea şi scuipă. Ţăranul plângea, acoperindu-şi faţa cu mâinile. Atunci, iată ce-mi văzură ochii : Trandafir se întoarse către tânăr, îi descoperi faţa şi repede ca fulgerul, îi dete două palme.— Pentru ce mă baţi ?, îi strigă pălmuitul. — Pentrucă eşti prost... Nu-mi plac oamenii cari plâng, răspunse ţiganul, învârtindu-şi ochii de cărbune ca un drac. Acum, na-ţi cei cinci galbeni şi du-te, dar ţin'te la o bătaie de puşcă departe de satul tău, pe drumul mare: în zori am să-ţi aduc caii şi am să-ţi mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

dau două palme... Asta ca să te .'nvăț să nu atingi altădată salba unei femei frumoase decât pentru a adăoga noui galbeni. Șase luni după această întâmplare, întâlnesc pe Trandafir pe drumul Nazârului. Era călare ; eu cu trăsura. Incrucișându-ne, îl întrebai : „Te-ai ținut de cuvânt, Trandafire? — Da, îmi răspunse el, i-am dat cei doi cai și cele două palme".

* * *

„In timp ce povesteam, tatăl adormise, dar Tincuța era mai mișcată ca totdeauna. Fu pentru prima oară când mă găsii singur înaintea unei fete frumoase care mă privea cu ochi iubitori, umezi, scânteetori. Aplecându-se către mine, ea mă luă de mână și zise cu o voce mai melodioasă ca coardele viorii :

„Spune-mi, domnule Isvoranu, ai putea să iubești ca țiganul Trandafir ?..."

„N'aș putea să vă spun dacă mâna ei mă arse ori mă'ngheță, dar știu că am fost cuprins de-o spaimă ciudată, capul mi se învârtea de par'că aș fi căzut de pe un coperiș și fără să zic o vorbă îmi luai pălăria și piecai.

„Ea luase asta drept o glumă din parte-mi și râse mult când mă văzu a doua zi. Dar, eu eram nenorocit : frica de a mă găsi singur cu o femee mă stăpânea mai puternic ca oricând. Toată nădejdea că voiu putea fi salvat prin mijlocirea unei intimități de mai multe luni, se risipise ; rămăsesem pe de-a întregul omul cu sufletul schilodit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/rt1901-1932

„Totuşi, aşa cum se face cu cai ce se sperie de foc, mă încăpăţânai să cred că, tot plimbându-mi flacăra pe sub nas, voiu ajunge să nu-mi mai fie teamă de ea. Şi cine ştie? Ce cunoaştem noi din firea omului? Mai puţin ca animalele!... Poate că dacă aş fi avut răgazul de a stăpâni simţurile mele pervertite şi să-mi îmblânzesc instinctele însălbătăcite, aş fi reuşit să găsesc echilibrul. Dar, pentru aceasta mi-ar fi trebuit bunăvoinţa oamenilor şi ajutorul împrejurărilor. Nici ei, nici ele nu au vrut să scape un om. Împrejurările au făcut din mine un om sărac, în vreme ce oamenii nu vedeau altceva decât egoismul lor. Rezultatul a fost că ne-am sfărâmat capul de un zid; dar dintre toţi cel mai de plâns am fost eu.

„N'aş fi vrut să cer mâna Tincuţei înainte de a fi fost sigur că un început de vindecare se simte în apucăturile mele; dar un altul îmi luă înainte şi-mi puse situaţia în pericol. Fata strigă tare că nu vrea să se mărite cu altul decât cu mine; tatăl mă întrebă atunci ce gânduri am.

„Ce gândeam eu? Singur gândul însurătoarei mă svârlea în toate chinurile iadului!... Nu putui răspunde nimic... Fusei nelămurit, încurcat... Tincuţa, jignită în mândria ei, plânse cu lacrămi cari îmi smulseră inima. Tatăl îşi explică încurcătura mea, socotind că nu sunt un om bogat şi mă mângâie zicându-mi:

„O să fii şi bogat muncind aici!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901-1932

„Ați auzit? Ei credeau că eu căutam bogăție în casa lor.

„Așa, prăpastia se apropia și eu mergeam drept către ea; cerui mâna Tincuței. Ea sălta de bucurie, casa se trezi din amorțeală, iar eu—eu mă simțeam pierdut. Zilele cari urmară, după ce făcui cererea mea de căsătorie, semănară cu ultimele minute ale unui condamnat la moarte. Tincuța era încântată:

„Emoția te zăpăcește așa?"—mă întrebă ea într'o zi: „Eu sunt așa de fericită!"

Biata fată!

Pentru a-mi da curaj, glumeam de dimineață până seara; dar se băgă de seamă că nu mai eram ca înainte vreme, și în seara logodnei fu gata-gata să leșin. Rudeniile fură foarte nedumerite; și, ca și logodnica mea, ele îmi puseră turburarea pe seama emoției. Mă îndemnară să vorbesc, fusei rugat să povestesc. Îmi scormonii mintea și nu găsii nimic. Dar preotul care ne schimbase inelele, după ce spuse rugăciunile bisericești, îmi înlesni o anecdotă.

„Era vorba de munca câmpului și popa se plângea că muncitorii își băteau joc de el, lucrând prea încet.

„Zisei pentru a pregăti istorioara mea:

— Dacă vrei să-i faci să lucreze mai repede, nu e decât un mijloc, părinte.

— Care fiule?

— Să înjuri, să înjuri ca un surugiu!

— A! noi nu putem înjura, e păcat.

— Da, e păcat, desigur, aprobai eu, dar a fost dezlegat de mitropolitul din București

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru orice împrejurare în care nu se poate face altfel.

Popa făcu o mutră neîncrezătoare, dar asistenții strigară:

— Cum? Spune-ne cum? Istorisește!

— Ei bine, iată cum: într'o zi mitropolitul din București trebuia să se ducă într'un oraș în care prezența sa era necesară la o ceremonie oficială. I se adusese cea mai bună diligență și Sfinția Sa se sui în ea. Dar surugiul trăsurii fu foarte nemulțumit, cu tot bacșișul gras ce-l aștepta; și asta pentrucă, după cum știm cu toții, un surugiu nu poate conduce caii fără a înjura. Pentru el, a învârti biciul în aer și a înjura, este ceva mai necesar chiar decât bacșișul; surugiul mitropolitului nu-și desmințea numele. Temându-se însă de mânia înaltului prelat, bietul om își mușcă buzele și mână cum putu timp de trei ore de drum, dar ajungând la un vad el se opri brusc. Înăbușit și roșu de mânie ca un rac fiert, lăsă hățurile celor patru cai și aștepta, hotărît să-și ceară dreptul lui cu orice preț. Mitropolitul pierdu răbdarea și, după o vreme, scoțând capul pe ferestruica diligenții întrebă pe surugiu de ce a oprit. Surugiul își scoase căciula și zise cu umilință:

— Păi să vedeți, Inalt Prea Sfinte: caii sunt obișnuiți cu înjurăturile surugiului și cum nu pot să înjur din pricina Inalt Prea Sfinției Voastre, ei nu mă mai recunosc și nu mai vor să treacă vadul.

Mitropolitul îl sfătui: „Strigă-le, fiule: „Hi, hi, căișori !...“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/Anon/1901-1932

Surugiul, răutăcios, repetă din vârful buzelor:

„Hi, hi, căişorilor !...“—dar caii nu mişcară.

— „Nu e alt chip decât înjurăturile ca să-l faci să meargă?“ întrebă Sfinţia Sa, pierzându-şi răbdarea.

— Nu, Sfinte Părinte, vă spun: caii nu merg decât cu ovăz şi cu înjurături!...

— Ei bine, răspunse mitropolitul, înjură atunci şi te voi deslega de păcat!

Surugiul sări în picioare, apucă hăturile, pocni din nesfârşitul lui biciu şi strigă cu un glas, să sperie morţii :

— „Hi! hi! hi! Papucii maicii Domnului!... Icoanele şi cele *patruzeci* de evanghelii!... *Şaizeci de taine!* Doisprezece apostoli şi patruzeci de mucenici!... Hi, hi, hi, căişorilor, Dumnezeii şi Paştele“.

„Diligenţa trecu sburând peste vad ca o rândunică. Pe malul celălalt, mitropolitul scoase din nou capul şi zise vizitiului, care-l privea cu un aer victorios:

— E uimitor cum ţi-ai dresat caii, dar nu te pricepi la cele sfinte: nu sunt *patruzeci* de evanghelii ci patru ; nu sunt şaizeci de taine, ci numai şapte.

— Aveţi dreptate, Părinte, o ştiam şi eu; totuş, vedeţi: *patru* ori *şapte* sunt numere prea scurte pentru a putea înjura cum trebuie ; şi apoi noi ăştia, vizitii, facem şi noi ce putem ca să împăcăm cele sfinte cu nevoile meşteşugului“.

Anecdota asta, prin râsul pe care-l pricinui, puse pe popă în încurcătură şi mă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

învioră pe mine. Tincuța era veselă nevoie mare și mândră de mine.

„Ah, pentruce lucrurile nu se opriră aici? Sau pentru ce n'am știut să mă opresc înainte de dramă? Căci, drama, lungă, nesfârșită, veni trei săptămâni după aceea — trei săptămâni, de chin nemaipomenit și de necrezut, când fiecare sărutare pe care o primeam dela logodnica mea mi se părea un sfat să-mi iau picioarele la spinare și să mă pierd în lume: drama asta începu cu nunta.

„Am ajuns acum la îngrozitoarea crimă care sfărâmă viața mea și a nevinovatei Tincuța; am ajuns, dragul meu Mihai, la *perversiunea*, la *violența*, la *viciul* de care vorbeai — am ajuns la toate nemerniciile pe care brute mergând în două labe le practică sub formă de obiceiuri, de datini, de tradiții, — otrăvind viața și chinuind pe nevinovați; căci, tot atât cât curata mea logodnică, eu însumi eram un nevinovat în nenorocirea mea.

—„D-ta nu știi, poate, Mihai, de ce e vorba. Nu știi că la noi, în noaptea nunții, femeile din familie și chiar femei străine, năvălesc în camera de culcare a tinerilor soți câteva ore după ce s'au culcat, gonindu-i în altă odaie și răscolind patul pentru a găsi dovada vizibilă a fecioriei miresei, dovadă pe care o duc câteodată în triumf pentru a o arăta musafirilor cari petrec în odaia de alături. Mi s'a întâmplat să văd și mai mult decât asta: am văzut acest steag dus în vârful unei prăjini pe șoseaua dela Petroi la Cazasu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înconjurat de o ceată de femei înebunite, cari hăuiau în jurul desgustătorului trofeu; ele erau întovărășite de un țigan care scârtâia din diblă și mergeau, în zorii zilei de Luni, ducând „rachiu roșu“ fericitei mame a nefericitei mirese.

—„Cunoști d-ta, Mihai, ceva mai barbar și mai oribil? E perversiune, ori perversitate, viol sau violență, viciu sau sadism care să fie mai neomenos, mai crud, mai neînchipuit ca bucuria asta, ca spectacolul, ca obiceiul acesta hâd și rușinos?...

Eu, eu știam... Cunoșteam aceasta când veni ziua nunții. Nu numai că obiceiul ăsta m'a desgustat totdeauna; dar în ora periculoasă, când simțurile mele mă trădau așa de trist, era un interes de viață pentru mine să îndepărtez, să arunc la dracu acest viciu blestemat.

„Chemai pe tată și pe mamă și le vorbii. Tatăl, deși ținea la scârbosul obiceiu, nu fu prea îndărătnic, dar bătrâna susținu cu încăpățânare că trebuia neapărat respectat, fiindcă era o datină a poporului și o pavăză a cinstei.

„Rămaserăm asupra acestora și nunta porni într'o frumoasă dup'amiază, cu solemnitatea vremii, către biserică: toată lumea mergea pe jos, afară de doi călăreți cari deschideau drumul; venea apoi purtătorul celor două imense lumânări de Moscova, culcate pe o mare tavă de argint cizelat, încrustat cu aur; iar în urmă, invitații. La ieșirea din biserică, călăreții o luară îna-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

inte, trăgând cu pistoalele, fluturând în aer peşchirele legate de braţele lor şi jucându-şi caii cari aveau coamele împodobite cu panglici şi beteală de argint. Pe tavă erau acum pâinea şi sarea tradiţională. Imediat după aceştia, veneam eu, deabia trăgându-mi picioarele, tremurând de frică şi de mizerie, cu lumânarea în mână şi cu Tincuţa la braţ; ea era fericită sub grămada de podoabe cari o acopereau aproape pe dea'ntregul. In urma noastră, nunta, asurzită de doisprezece lăutari cari cântau din patru instrumente: vioară, cobză, clarinet şi goarnă. Pe drum, femeile cari se întorceau de la fântână vărsau cofele lor înaintea nuntaşilor, drept urare de belşug.

„Şi seara, ceasul blestemat bătu pentru mine. Erau la masă vre-o douăzeci de invitaţi, cu rubedenii cu tot. Oraţiile nuntaşilor deslănţuiră o veselie amcţitoare şi trebui să mă supun şi să răspund şi eu cu istorioare la poveştile comesenilor. Unul din aceştia, cu capul înfierbântat de vin, avu prostul gust să povestească cum odată, într'un sat, o mireasă fiind găsită că greşise, a fost bătută de ginere chiar în noaptea nunţii; a doua zi el o aruncă într'un car cu spatele spre boi şi în faţă cu o prăjină care avea în vârf o oală de pământ spartă în fund. Cu astfel de solemnitate, el o duse părinţilor îngroziţi.

„Priveam pe Tincuţa; ea rămânea liniştită, sigură de inocenţa ei. Dar eu mă îngrozii şi strigai că ceeace se petrece între doi soţi nu priveşte pe nimeni decât pe ei înşişi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.biblioteca-digitala.ro/ro/1901-1932

— „O să vedem noi numaidecât dacă nu priveşte pe nimeni!"—răspunseră câţiva intimi.

Insfârşit, acest „numaidecât" veni repede, căci, cum bătu miezul nopţii, băgai de seamă că mici cocoloaşe de miez de pâine începură să mă lovească din diferite părţi; cocoloaşele fură urmate de bucăţi de pâine şi, după câteva minute, chiar de felii întregi.

— „Ce însemnează asta?"— întrebai eu.

— „Ei bine, asta înseamnă că trebue să te scoli de aici şi să te duci să-ţi faci datoria!" — strigă naşa.

— „Vă jur, dragii mei, că nu înţelegeam; dar am înţeles când naşa mă luă la o parte şi-mi spuse de ce îndatorire era vorba. In timp ce-mi vorbea, naşa şi mătuşa făceau toaleta Tincuţei în camera de culcare ce ne era destinată; apoi ele veniră să mă îmbrăţişeze, ca şi tatăl, şi, fără altă introducere, îmi deschiseră uşa, mă împinseră înăuntru şi o închiseră în urma mea.

In această clipă, una din cele mai tragice din viaţa mea, îmi amintesc încă vag că am văzut capul minunat de frumos al Tincuţei, odihnindu-se pe albeaţa pernei, părul ei negru răspândit în juru-i şi atât a fost în seara asta. Am căzut leşinat, în mijlocul camerei...

Nişte friguri puternice mă făcură să delirez douăzeci şi patru de ore; stătui bolnav cincisprezece zile. Nu ştiu ce am spus în timpul stării de inconştienţă, dar ştiu că foarte puţini numeroşi fură acei cari veniră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să mă viziteze. Vindecându-mă, mă trezii într'o lume vrăjmaşe. Socru-meu şi mătuşa îmi cerură explicaţii asupra ruşinii pe care o abătusem asupra casei lor. Scăpai deocamdată spunând că sunt „legat". Ei n'avură nici o milă de mine şi mă urîră şi mai mult.

„Din această clipă, şi timp de zece luni, ura şi duşmănia se asmuţiră împotrivă-mi. Mă ţinură departe de orice afacere : banii erau mereu închişi, ca şi cum aş fi fost un hoţ. Prin propriile mele mijloace nu puteam nimic întreprinde, — afară doar de-a deveni din nou salepgiu, căci banii îi cheltuisem aproape toţi în cadouri de nuntă. Şi atunci începu acea viaţă teribilă care mă îngrozeşte încă şi azi.

* * *

„Nu vă voiu putea povesti cu amănunte; mi-e prea penibil...

„Închis în această casă de nenorociri, nu îndrăzneam să mai ies pe stradă decât foarte rar şi numai noaptea. Eram împiedicat să cobor chiar şi în prăvălie. Nici o vizită... Nici o relaţie... Nici o muncă... Tot ce spuneam, tot ce propuneam, cădea rău.... La masă parcă aş fi fost între surdo-muţi... Şi eu, în papuci şi în cămaşe, mă plimbam dintr'o cameră în alta ca un parazit, ca un caraghios, ca un fel de pensionar.

Cei doi cumnaţi veneau în toate Duminicile. Le-am cerut să mă ia la Galaţi în afacerea lor în care mă pricepeam binişor. Ei îmi vorbiră de divorţ. Şi, veţi spune, cu drept cuvânt, că ar fi fost soluţia cea mai inteligentă. Deloc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

După căsătorie, nevastă-mea se răcise de familia ei. Toată viața îi era acum înrădăcinată într'a mea, în această viață mizerabilă și schiloadă. Fără lacrămi și fără ură, ca acceptase nenorocirea cu un curaj nebănuit; credea cu sinceritate că am fost *„legat"* de o vrăjitoare și se ruga lui Dumnezeu cu aprindere ca să învingă pe diavol, și să se vindece bărbatul, pe care-l iubea cu toate lipsurile.

Închiși amândoi, ne petreceam zilele în convorbiri tainice, interminabile, și de o dragoste fără seamăn. Îi ceream iertare... Ea îmi spunea că nu mă vede întru nimic vinovat. Oh, cum aș putea să uit singura ființă care m'a înțeles și a avut milă de mine? Și cine spune că fără ura care ne otrăvea, n'aș fi devenit soțul și omul normal spre care năzuiam cu toate forțele mele?

Nu mai eram atât de timid ca la început, nu mai mi-era frică de nevastă-mea, dispăruse groaza care-mi înghețа sângele la apropierea ei. Aveam chiar momente când dorinți vagi, slabe deșteptări, mici impulsii senzuale îmi furnicau trupul și mă făceau să rosesc când ea mă strângea în brațe, mă mângâia, mă asigura de dragostea ei.

Dar ceea ce dragostea creiază cu greutate, ura distruge într'o clipă și iată ce nu voiu ierta niciodată oamenilor. În toate diminețile, deabia ieșit din cameră, cele două bufnițe ale nenorocirii noastre se repezeau asupra bietei femei și o întrebau dacă s'a întâmplat ceva. Fiindcă ea refuza să vorbească, blestematele coabe îi cădeau pe cap cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sfaturile lor de despărțenie și o torturau până la desperare.

Această ciopârțire și distrugere sistematică a nutinului pe care natura încerca să-l reclădească, dură zece luni. Ne înăbușeam. Cei doi călăi din Galați începură să devie amenințători: mă insultară și mă somară să-mi decid nevasta pentru divorț. Nu mai era chip să rezist. Strânși unul lângă altul, refuzam de multe ori să coborîm la masă, trăiam zile întregi mâncând o singură dată și într'o clipă văzurăm că se ridică în fața gândului nostru ideia de a fugi.

Ea mă întreba dacă aș putea câștiga ce ne trebue cu puținii bani ce-mi rămăsese, și la răspunsul meu înflăcărat asupra viitorului de libertate și de iubire, pe care eram în stare să i-l deschid departe de casa asta blestemată, lacrămi de fericire țâșniră din ochii ei. Îmbrățișați ca doi frați pierduți într'o lume vrăjmașe, aveam obrajii și hainele udate de propriile noastre lacrămi; și am trăit așa orele celei mai curate fericiri ce se poate gusta pe pământ.

— Dar, orele acestea fură și cele din urmă ce ne-au fost date să trăim împreună. Marele val al urii oamenilor se apropia.

Era la sfârșitul lui Februarie... Aveam planul nostru bine fixat: să așteptăm încă o lună și, către sfârșitul lui Martie, să fugim pe o corabie la Stambul.

Dar, de câteva zile, băgarăm de seamă o schimbare ciudată în atitudinea celor doi tirani ai noștri: ei încetaseră deodată să mai vină dimineața la nevastă-mea, n'o mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ind-1901-1932

terorizau si, cât despre mine, bătrânul îmi spuse într'o seară că pot să ies şi să viu când oi vrea. Rămăsei uluit!... Alergai la Tincuţa, dar ea isbucni în lacrămi:

— „Cred că o nenorocire ne pândeşte!"— îmi zise ea. Visez urât; te văd noaptea înconjurat de copii cari plâng şi eu împodobită cu aur şi cu pietre scumpe... E foarte rău. Nu mai ieşi!... Cine ştie ce ţi se poate întâmpla? Suferim închisoarea asta de zece luni; s'o mai răbdăm câteva săptămâni !...

„La aceste cuvinte, simţii că un pumnal îmi intră în inimă şi începui să tremur; dar, dragii mei, soarta omului e scrisă dinainte. A doua zi, era o dimineaţă strălucitoare de iarnă liniştită... Zăpada, groasă de trei palme, acoperea lumea cu linţoliul ei curat şi clopoţeii săniilor umpleau aerul cu sdrângănitul lor nostalgic. Stam la fereastră şi mi se părea că zidurile se dărâmă peste mine.. Innebuneam!... O putere de nestăpânit mă chema afară, către acel *afară* care e mişcarea, viaţa, năvalnicul mister al existenţii libere, pe care n'o mai cunoşteam de aproape un an. Mă aruncai la picioarele soţiei mele şi o implorai să mă lase să ies un ceas, o jumătate de ceas, cinci minute, afară din ziduri, de sub coperişuri, din mizerie!...

Ea se îndură şi-mi dete îngăduinţa, sfătuindu-mă să iau cu mine cuţitul şi două pistoale şi recomandându-mi să nu intru în vorbă cu nimeni. Ii sărutai papucii, îmi luai cojocul, căciula de Astrahan şi scoborîi în prăvălie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

„Ah, a fost nenorocirea mea și a bietei Tincuța... A fost nenorocirea noastră—fără a fi numaidecât, fiindcă nimic nu mi se întâmplă în dimineața aceea și tot nimic nici când eșii după amiazi, nici a doua zi ; dar desigur în timpul unei astfel de treceri prin prăvălie fusei recunoscut de ochiul trădător ce bătrânul ascunsese îndărătul vr'unei uși și care mă demască!....

In seara acelei ultime Duminici pe care o trăii în această casă — venind cu ochii plini de măreția Dunării ce-și ducea enormele sloiuri de ghiață — îmbrățișai pentru ultima oară femeia care fu, vreme de zece luni, cea mai drăgăstoasă dintre soții și cea mai curată dintre fecioare.

Eram liniștiți... Dar scoborînd pentru a cina, o tragică împovărare ne lungea figurile și ne ținea la limita lacrămilor... Ea întrebă către sfârșitul mesei:

— Pentru ce n'au venit frații ?

— Trebue să vină numaidecât, răspunse tatăl.

Ne aprinserăm narghilele și băurăm cafeaua turcească. Afară, noapte și liniște. Era târziu. Deodată, surprinzând o privire semnificativă între bătrân și mătușe, Tincuța isbucni în suspine.

In momentul acela, ușa se dete de perete și cei doi frați, întunecați ca niște călăi, apărură aducând un om la vederea căruia pălii.

„Era un grec care fusese pe vremuri prietenul meu și care venea ca delator și ca ucigaș.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

„In picioare toți trei, înaintea ușii rămasă deschisă, prima vorbă, drept bună seara, fu cea a trădătorului. Intinzând brațul și arătându-mă, el zise în românește:

— „Ăsta e domnul Isvoranu al vostru?... Înțeleg că e *„legat"*: ăsta e Stavru salepgiul și p....."

La această ultimă vorbă, care denumea viciul meu și al lui, Tincuța dete un strigăt și căzu la pământ, în vreme ce eu...

„Prins de cruzimea și răzbunarea cumnaților mei, fusei dus în prăvălie și călcat în picioare. lovit în cap, pe față, în piept până leșinai. Pe urmă...

Pe urmă, mă trezii afară în zăpadă, înaintea porții zăvorite a unei curți ce da spre un gang închis. Eram înghețat... Mâinile și picioarele, pieptul, capul, sdrobite... Și drept îmbrăcăminte de iarnă, mă găseam în cămașe și cu capul gol.

Imi adunai puterile și mă dusei, să cer ospitalitatea unui turc, care îmi furniza salepul înainte vreme; mă primi creștinește și mă îngriji ca un frate.

Patru zile după aceea, omul acesta cumsecade, fără să știe cui vorbește, mi-aduse la patul meu de suferință știrea care umpluse tot orașul: Tincuța fusese pescuită pe malul stâng al Dunării de către lipoveni.....

. . . . . .

„De atunci au trecut treizeci și cinci de ani, și în fiecare an, la data fatală, mă duc pe malul Dunării ce-și poartă sloiurile, ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să cer iertare Tincuței de jignirea ce i-am adus-o...

— „Ție de asemeni, Adrian, îți cer iertare pentru jignirea ce ți-am adus-o".

. . . . . .

* * *

Pe drumul către X..., între două lanuri de orz, căruța cu cei trei oameni mergea la trap. Înaintea ochilor calului, care se scutura în răcoarea dimineții, luceafărul scânteia pe bolta purpurie a Răsăritului.

O ciocârlie zbucni din lan și se înălță ca o săgeată către cer. Stavru o urmări cu privirile, până ce o văzu căzând ca o piatră; cu ochii ficși spre locul unde o văzuse căzând, el cântă, — în acea limbă universală cunoscută oamenilor cari n'au patrie și pe acea melodie ce nu se poate prinde pe hârtie:

Dac'aș fi o ciocârlie,
Ca ea aș săgeta văzdulul,
Dar n'aș mai veni pe pământ
Unde oamenii seamănă grâu,
Unde oamenii seceră grâu
Unde se seamănă și se seceră fără nici un rost!..

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CHIRA CHIRALINA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

II

CHIRA CHIRALINA

IN crângul în care căruța celor trei negustori de bâlciu se oprise pentru masa de amiazi. Stavru se lăsă rugat de tovarășii lui cari, de o oră, cereau să le spună povestea copilărici sale și a surorii pe care o evocase la începutul povestirii lui din pod. Nu-i lipsea pofta de a istorisi — căci sufletul îi era dispus la mărturisire — dar așa se întâmplă când vrei să te atingi de zăgazurile ruginite ce opresc trecerea apelor trecutului : îți place să te lași rugat.

Intinși pe iarba moale a tufișului, ei ajunseseră la țigări, în vreme ce calul păștea iarba și sforăia plimbându-se cu pași mărunți în juru-le. Stavru se sculă, adună câteva crengi uscate și aprinse focul; și când jeratecul fu gata, căută în căruță ce trebuia pentru cafea, fierse apa și aruncă în ibricul de aramă zahărul și cafeaua necesară. După care, cu un talent de cafegiu, vărsă lichidul spumos și aromatic în trei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cești fără toartă numite „filigene“, le servi celorlalți doi, se așeză turcește și începu:

— „Nu-mi mai amintesc nici data, nici vârsta exactă ce aveam în momentul acela. Dar, știu că evenimentul cel mai apropiat care urmă dramei fu războiul Crimeii.

Copil, mi-aduc aminte de asprimea unui tată, care bătea pe mama în toate zilele fără să înțeleg de ce. Mama lipsea deseori de-acasă, se întorcea și era bătută înainte de plecare și după sosire. Nu știam dacă era schingiuită înainte pentru a o face să plece sau pentru a o reține, nici dacă la sosire bătaia era din pricina lipsei ori din pricina reîntoarcerii.

Mi-amintesc apoi că, în vremea aceea turbure, lângă tata era fratele meu mai mare, tot așa de aspru ca și el, iar lângă mama jeluia soru-mea Chira cu patru ani mai în vârstă ca mine și către care mă simțeam atras.

Incet-încet ceața se risipește, mă măresc și încep să înțeleg. Și înțelesei lucruri ciudate... Să tot fi avut 8-9 ani; soru-mea între doisprezece și treisprezece, și era așa de frumoasă că mă țineam toată ziua lângă ea, pentru a o privi din cap până în picioare. Ea se gătea de dimineață până seara și mama făcea la fel, căci și ea era tot atât de frumoasă. Dintr'o cutie de fildeș, amândouă înaintea oglinzii, își făceau genele cu kinoros înmuiat în untdelemn, sprâncenele cu un tăciune de lemn de busuioc, iar pe buze, pe obraji, ca și pe unghii dau cu roșu de kârmâz... Și când această lungă operație era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sfârşită, ele se sărutau, îşi spuneau cuvinte de dragoste şi începeau să-mi facă toaleta mea. După aceea, toţi trei, luându-ne de mână, dănţuiam după moda turcească ori grecă, şi ne îmbrăţişam. Astfel, făccam o familie aparte.

Acum, tatăl şi fiul mai mare nu mai veneau în toate serile acasă. Erau amândoi caretaşi, cei mai meşteri şi mai căutaţi din tot ţinutul ; şi atelierul lor se găsea în partea opusă a oraşului, în cartierul *Karakioi*, în vreme ce noi locuiam în *Cetăţuie*. Intre noi şi ei se întindea oraşul. Casa din Karakioi era a tatălui meu. El avea acolo doi ucenici, cărora le da mâncare şi casă; mai avea o servitoare bătrână, care se ocupa de gospodărie. Erau şapte. Noi nu mergeam acolo niciodată, şi eu deabia cunoşteam atelierul tatei, care îmi făcea frică. In Cetăţuie eram la mama; nu ne păsa de nimic, toată ziua petreceam... Iarna beam ceai, vara siropuri şi tot anul mâncam cadaifuri şi sarailii, beam cafea, fumam din narghilea, ne gătcam şi dănţuiam... Era o viaţă frumoasă...

Da, era o viaţă frumoasă, afară de zilele în cari tata ori fiu-său, sau chiar amândoi, năvăleau în mijlocul petrecerii şi omorau în bătaie pe mama, snopeau cu lovituri de pumni pe Chira şi rupeau bastoanele în capul meu, fiindcă acum făceam şi eu parte din horă. Cum vorbeam curent limba turcă, ei ziceau femeilor : *paciavure*, iar mie: *chi-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

ciuc pezevenghi. Cele două nenorocite se aruncau la picioarele sbirilor, le înlănțuiau genunchii și-i rugau să le crute cel puțin fața :

„Nu pe obraji !“ strigau ele ; „pentru numele lui Dumnezeu și al Sfintei Fecioare nu loviți fața !... Nu vă atingeți de ochi !... Iertare !...“

A! fața, ochii, frumusețea acestor două femei !... Nu era alta care să le-o întreacă !... Ele aveau păr de aur, lung până'n călcâie; pielea obrazului albă ; sprâncenele genele, ochii negri ca abanosul. Căci, pe tulpina românească, din partea mamei, trei rase diferite se altoiseră : turcă, rusă și greacă, după ocupanții cari stăpâniseră țara în trecut.

La vârsta de șasesprezece ani, mama născu pe cel dintâiu copil; dar în ziua când deschisei ochii—nimeni n'ar fi crezut că era mamă a trei copii... Și femeia asta, care era făcută să fie mângâiată și răsfățată, era bătută până la sânge. Dar, dacă tata n'o copleșea cu mângâierile, amanții ei o despăgubeau îndeajuns ; n'am știut niciodată dacă la început a fost bătută fiindcă își înșelase bărbatul, sau îl înșelase fiindcă fusese bătută. In orice caz, tărăboiul n'a contenit niciodată la noi, fiindcă strigătele de plăcere alternau cu strigătele de durere ; și cum înceta ciomăgeala, râsetele izbucneau pe fețele udate de lacrămi.

Eu făceam de pază, mâncând prăjituri, în vreme ce curtezanii — cu purtări, dealminteri, cuviincioase — stau turcește

Muzeul Digital al Romanului Românesc
rex.starrs.ro.ro/mdrr/901-1932

pe covoare, cântau și îndemnau pe femei să joace, după arii orientale din ghitare, acompaniate de castagnete și tamburine. Mama și Chira, îmbrăcate în mătase și ametite de plăcere, jucau dantul batistei; se învârteau, se frângeau, se 'mbătau. Apoi, cu fața îmbujorată de căldură, ele se trânteau pe perini enorme, își ascundeau picioarele în rochiile lor lungi și-și făceau vânt. Se beau licheruri fine și se ardeau aromate. Bărbații erau tineri și frumoși. Totdeauna bruni, negri; ei aveau o înfățișare elegantă, mustățile ascuțite, bărbile foarte îngrijite, iar părul lor lins ori frizat răspândea un miros puternic de untdemigdale parfumat cu mosc; erau turci, greci și, câte odată, români, căci naționalitatea nu juca niciun rol, cu condiția ca curtezanii să fie tineri și frumoși, delicați, discreți și nu prea grăbiți.

Situația mea era foarte ingrată... Nimănui nu i-am vorbit până azi de ceeace a fost chinul meu de atunci.

Datoria mea era de a veghia, așezat pe marginea ferestrei și să preîntâmpin orice surpriză. Asta îmi plăcea mult, fiindcă uram de moarte pe cei din Karakioi, cari ne băteau. Dar, în pieptul meu se da o luptă teribilă între datoria și gelozia mea.

Eram gelos, grozav de gelos.

Casa era așezată în fundul unei vaste curți împrejmuită cu ziduri. Unele ferestre dau către această curte, iar altele înapoi spre platoul care domina portul. Nu puteai intra în casă decât prin unica intrare din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

față ; dar pentru a fugi, de! musafirii făceau mai puține nazuri, și dacă panta platoului ar fi putut vorbi, câți inși n'a văzut ea căutând scăpare pe acolo !...

Cățărat la fereastră, aveam ochii ficși către felinarul ce lumina, toată noaptea, deasupra porții — iar urechea mi-era ațintită să aud zgomotul zăvoarelor ruginite.

Dar, țineam să văd deopotrivă și petrecerea dinăuntru. Mama și Chîra erau frumoase de te'nnebuneau ; rochia le strângea talia de le-ai fi trecut'o printr'un inel ; sânii rotunzi ca doi pepenași ; părul resfirat în belșug pe spate și pe umerii goi ; fruntea încercuită de o panglică roșie aprinsă și genele lungi, clipind drăcește par'că pentru a ațâța para flăcărilor din ochii aprinși de dorință.

Deseori, în truda lor de a plăcea femeilor, în vorbăria lor năroadă, invitații deveneau ridicoli. Așa, într'o seară, unul din ei, voind să complimenteze pe mama zise : „găina bătrână face zeamă bună". Biata femeie, jignită, îi aruncă evantaiul în cap și plânse. Alt invitat se ridică furios, dete neghiobului cu tifla și-l scuipă în față. Se luară de piept, răvășiră casa, răsturnară narghilelele. Asta ne făcu să râdem cu lacrămi. Pentru a face pace, mama îi sărută pe amândoi.

Dar aceste sărutări și îmbrățișeri erau un mijloc al ei de a răsplăti lucruri deosebite. Pentru o voce frumoasă, pentru o vorbă de haz, un joc frumos, ea da sărutări ; și tot așa făcea când trebuia să înveselească pe un posac, să șteargă urma unei vorbe su-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

părătoare, să potolească un pornit prea gelos, să plătească năuceala unui prost.

Chira, pe de altă parte, strălucea în felul ei. Foarte desvoltată fiziceşte dela paisprezece ani, ea părea cu doi ani mai mare. Nebunatecă, şireată, cu năsuşorul cam încovoiat, cu bărbia ascuţită, cu două gropiţe în care zeul dragostei picase două aluniţe aproape simetrice, Chira necăjia pe îndrăgostiţi şi pe mine cu zburdălniciile, hazurile şi glumele sale. Ei se plângeau că nu pot avea mai mult, iar eu socoteam că e prea darnică.

Se numeau *musafiri* curtezanii cari veneau la noi. Şi, la toată vorba, musafirii îi sărutau mâinile şi sandalele. Ea îi trăgea de nas şi de barbă; le vărsa sirop pe cărbunii cari ardeau deasupra *tumbakùlui* narghilelelor; le da să bea din paharul ei şi apoi spărgea paharul pentru a-i jigni, dar revenea un minut după aceea pentru a depune vârful coamei sale pe buzele omului jicnit.

Toate astea mă înfuriau, căci iubeam pe Kira mai mult ca pe mama... O adoram şi nu sufeream nici o mângâiere ce venea de la altul decât dela ea.

Mi-aduc aminte că într'o seară, spre culmea geloziei mele, nodul dela sandaua Chirei desfăcându-se în timpul dansului, ea îşi aşează piciorul pe genunchii unui musafir şi ceru să-i lege şiretul. Înţelegeţi ce fericire pentru norocosul acela! El se execută, prelungindu-şi plăcerea cât mai mult posibil, în vreme ce eu deschideam nişte ochi de lup; pe urmă ticălosul începu să-i mângâie piciorul şi chiar pulpa. Şi ea... ei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

bine, ea nu zicea nimic, se lăsa !... Atunci, furios, pierzându-mi capul, strigai :

— „Tata !... Fugiţi !...“

Cât ai clipi din ochi, cei doi musafiri încălicară fereastra şi dispărură în întuneric, rostogolindu-se pe panta dealului. Unul din ei, un grec, în grabă îşi uită fesul şi ghitara, pe cari mama le luă şi le aruncă pe fereastră, în vreme ce Chira ascundea repede cele două narghilele ce erau în plus.

Scena asta fu aşa de hazlie încât eu, odată trecută mânia, fusei apucat de un acces de râs nebun — căzui de pe fereastră, mă rostogolii pe covor şi mă făcui violet din lipsă de respiraţie. Mama crezu că eram cu adevărat nebun de frica pricinuită de sosirea tatălui : bietele femei sfâşiară aerul cu strigătele lor înfricoşate, uitară de tata, de dracu şi se aruncară asupră-mi, desnădăjduite.

— „Nu e tata !...“—putui să răspund însfârşit; „dar m'am supărat fiindcă Chira s'a lăsat să i se mângâe pulpa !... Şi m'am răzbunat !... Asta-i tot !...“

Bucuria le făcu acum să strige şi mai tare. Ele mă bătură la spate şi apoi mă sărutară; curând începurăm să sărim prin odae, mulţumiţi toţi: ele că se alesesră cu spaima, iar eu cu o urecheală sfârşită în mângâeri.

* * *

Doi sau trei ani se scurseră astfel: sunt singurii ani ai copilăriei mele cari mi-au rămas clar în amintire. Implinisem unsprezece ani ; Chira avea cincisprezece ; eram nedespărţit de ea. O voluptate pe care o înţelesei mai târziu, mă ţinea legat de ea. O

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

urmăream pretutindeni, ca un câine, o pândeam când își făcea toaleta, îi sărutam hainele îmbibate de parfumul ei; și biata copilă se apăra cum putea, cu gingășie — mă credea inocent și deloc pătimaș. Vorbind drept, n'aveam nici o intenție precisă, nu știam ce voiam, muream de plăcere și mă topeam lângă ea.

Trebue să mai spun că, în casa mamei mele, trăiam în iadul dragostei. Totul era dragoste: cele două femei ca și iubiții lor, ca și toaletele, ca și licheururile, parfumurile, cântecele, jocurile. Chiar fuga caraghioasă și dramatică a curtezanilor mi se părea voluptoasă și pasionată. Numai sosirea tatii și luarea noastră în tarbacă erau neplăcute și fără iubire. Dar le primeam ca un tribut, — tributul plăcerii. Mama zicea:

— „Orice fericire își are partea ei tristă ; viața chiar o plătim cu moartea... Pentru aceea, trebue s'o trăim. Trăiți-o, copii, trăiți-o după gusturile voastre și în așa fel ca să nu regretați nimic în ziua judecății din urmă".

Cu o asemenea „filosofie" conducătoare, e dela sine înțeles cu ce pornire ne sileam, și eu și Chira, să urmăm exemplul mamei. Având averea ei personală asigurată în mâinile fraților săi, contrabandisti de articole orientale, ea-și îngăduia orice plăcere, se făcea adorată, schimba amanții, mai mult sau mai puțin împăcați, tot așa de des ca rochiile, se lăsa zdrobită în bătaie de tată-meu, apărându-și numai fața, și trecea grabnic la o nouă distracție.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Ea avea chiar o oarecare virtute; când se ştia prea plină de păcat şi se temea ca furia bărbatului ei să nu se resfrângă şi asupra noastră, ţinea uşa închisă până ce noi izbuteam să fugim pe fereastră; pe urmă deschidea vitejeşte şi încasa singură şi pentru noi.

Când ne întorceam, câteva ceasuri după aceea, o găseam lungită pe sofa, cu faţa acoperită de miez de pâine albă înmuiat în vin roşu pentru a vindeca umflăturile şi vânătăile. Se scula râzând ca o nebună; şi, cu oglinda în mână, ne spunea, arătându-ne faţa zdrobită:

— „Nu e aşa că nu e lucru mare? In două zile n'o să rămână nici urmă... Şi atunci, iar o să chemăm musafiri!... Nu moare cineva de-o bătaie!..."

Ne nelinişteam de trupul ei; trebuia să fie groaznic de văzut... Ea exclama:

— „O, trupul!... Trupul nu se vede!"

Şi semnele bătăii odată vindecate, chefurile reîncepeau vârtos.

In casă nu se făcea nici un fel de bucătărie, căci mamii îi era silă de mirosul cepei prăjite. Era abonată la o *locandă* vecină, care ne trimetea cele trebuincioase: supe, mâncăruri, prăjituri, creme, în vase de aramă cositorită, date de mama. O spălătoreasă venea Luni dimineaţa să ne ia rufele murdare din timpul săptămânii şi ne lăsa altele curate. Impreună cu bătrânul turc—negustor de pomade şi de droguri — asta e toată lumea pe care o văzui intrând în casă,—afară de musafiri, firește, cari nu erau totdeauna si-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md-1901-1932

guri că vor ieşi pe unde au intrat; afară, de asemeni, de tata şi de frate-meu, cari erau „musafiri nepoftiţi“ şi cari ne făceau vizite foarte neplăcute. Cum, de aproape doi ani, tata nu mai dormea la mama şi nu venea de cât de trei sau patru ori pe lună pentru a ne bate, casa era liniştită.

Scutite de grijile gospodăriei, cele două femei îşi petreceau vremea cu odihna, cu baia, cu toaleta, cu siropurile, cu mâncarea, cu narghilelele şi cu primirea curtezanilor. Nu uitau nici rugăciunile, dar nu se duceau nici odată la biserică, iar timpul sacrificat lui Dumnezeu era foarte scurt. Mama se scuza zicând:

— „Dumnezeu vede bine că nu-l contrazic: rămân cum m'a făcut... Ascult, supusă, strigătele şi poruncile inimii mele...“

Chira întâmpina :

— „Dar, mamă, nu crezi că se cam amestecă şi Dracul, câteodată?“

— „Nu“, răspundea ea, „nu cred în Dracu; Dumnezeu e mai tare ca el... Şi dacă suntem cum suntem, e pentrucă Dumnezeu o vrea...“

Şi desigur, mama era mulţumită de ceeace Dumnezeu voia ca ea să facă, fiindcă el nu vrea lucruri neplăcute.

El voia, mai întâiu, ca mama şi fiica să stea în pat dimineaţa cât le-o plăcea, — loc potrivit pentru a ronţăi pesmeţii cu ūnt şi miere şi pentru a bea cafeaua cu lapte.

Dumnezeu le poruncea apoi să se îmbăieze şi să-şi ungă corpul cu elixir de smirnă, să-şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înfrăgezeze obrajii cu abur de lapte fiert pe jeratec; să-şi facă părul lucios cu untdemigdale parfumat cu mosc, să-şi lustruiască unghiile cu o pensulă înmuiată în esenţă de anilină de acaju. Era apoi o întreagă afacere cu toaleta genelor, sprâncenelor, buzelor şi obrajilor. Şi când totul era gata, urmau dejunul, fumatul şi siesta; se trezeau când soarele era la chindie pentru a arde aromate, pentru a bea siropuri şi însfârşit pentru a împlini marea întreprindere a zilei: cântecele, danţurile şi cheful care ţinea până la miezul nopţii.

Mama era mult mai bogată decât tata şi cu toate cheltuelile nebuneşti, averea ei, plasată în întreprinderi cam nelămurite de către fraţi, îi aducea venituri atât de mari încât îi rămânea destul ca să pună deoparte în fiecare lună (mereu în mâna fraţilor ei) bani destinaţi Chirei şi mie.

Eu nu cunoşteam prea bine viaţa mamei mele. Mi-aduc aminte să fi auzit-o povestind că părinţii ei erau hotelieri bogaţi. Tatăl-său, un turc bun şi pios, fusese trimis din Stambul cu firman dela Sublima Poartă pentru a deschide un hotel la *Ibraila* către sfârşitul veacului al XVIII-lea ; misiune ce-i fusese dată pentru a primi şi ospăta pe toţi demnitarii pe cari Sultanul îi trimetea în *paşalâcul* său. El avea trei femei: două grecoaice şi o româncă; românca a fost mama mamei mele; celelalte două mame a trei copii din cari unul a înebunit şi s'a spânzurat. Dar mama ca şi fraţii ei vitregi nu se înţelegeau în casa părintească decât pentru a o răvăşi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901 1932

După cât se pare, nimic alt interesant nu se săvârşea în casa asta decât să se adune bani şi să se facă rugăciuni la doi Dumnezei în trei limbi deosebite.

Cei doi băeţi se apucară de contrabande şi mama, încă foarte tânără, era gata să-i urmeze, când turcul se hotărî scurt s'o mărite cu un om aspru şi fără inimă, tată-meu, care se îndrăgosti de ea, „probabil, zicea mama, într'un moment când Dumnezeu se scobea în nas". Tata-mare dete tatălui meu aur mult şi lăsă moştenire mamei o mare parte din averea sa cu dreptul de a o administra după pofta ei, cu condiţia de a rămâne măritată.

Astfel legată de un om pe care îl detesta, ea ştiu să se plece voinţii turcului de teama de a nu se vedea deposedată, — făcu pe pisica, îi câştigă încrederea şi, la moartea lui, reuşi să-i zmulgă averea ce-i era destinată, dând'o apoi, în seama fraţilor, cari o adorau.

Atunci, începu viaţa de petreceri, de plăceri şi de amoruri nebune pe care o aveam sub ochi şi pe care tatăl meu nu putea s'o împedice cu toată brutalitatea lui. Mama i-ar fi făcut bucuroasă un dar din zestrea ei dacă ar fi vrut să-i redea libertatea, dar el ţinea să se răzbune de dezonoarea ce-i făcuse. In ziua despărţirii lor, luând cu el tot ce-i aparţinea, tata zise mamei, arătându-ne pe mine şi pe Chira:

— „Pe şerpii ăştia doi, ţi-i las; ăştia nu sunt copiii mei, sunt ca şi mama lor!..."

— „Doar n'ai vrea să fie ca tatăl lor?" răspunse ea, „eşti un om isprăvit, un mort care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

împiedici pe cei vii să trăiască... Mă mir chiar că ai mai fost în stare să zămisleşti pe cestălalt ofilit, care e fiu-tău, căci al meu nu e !"

Şi biata mama avea drept să spună că acest mort ne împiedica să trăim. Ne împiedica din ce în ce mai mult. Ştiind că mama ţinea la faţa ei ca şi la viaţă, el o lovea totdeauna în acest centru al existenţei ei; şi, în vremea din urmă, nenorocita trebuia să se îngrijească câte opt şi zece zile pentru a face să dispară vânătăile şi rănile. In acest timp, nu mai putea fi vorba de distracţie, nici de a mai primi musafiri. Aceasta o aruncă în melancolie, nu ne mai mângâiă ca altă dată; şi, pentru întâia oară, o văzui plângând de deznădejde.

Dar, această deznădejde o făcu să se răzbune cu o patimă înzecită spre a face pe sbir şi mai furios; şi izbuti aşa de bine, că furia lui ne fu fatală.

Intr'o seară, casa gemea de musafiri. Erau cel puţin şapte. Mama atârnase patru candelabre pe pereţi, fără a mai vorbi de policandrul din plafon. Am numărat lumânările: erau douăzeci şi patru. Lumina era orbitoare.

In ziua aceea chiar, mama chemase un lăcătuş şi pusese un zăvor mare la poarta masivă a curţii care se închidea numai cu cheia. Astfel asigurată, ea se dădu veseliei celei mai vii din câte cunoscui. Cred încă şi azi că ea presimţise sfârşitul vieţii ei fericite şi voia să-l trăiască cu toată intensitatea.

Din cei şapte invitaţi, trei erau muzicanţi greci renumiţi în petrecerile timpului. Des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

chizând balul, mama dărui fiecăruia din ei o mică pungă de piele cu câte zece galbeni învăliți în câte-o batistă de mătase brodată și le zise:

„Palicarilor!, aveți în aceste pungi de cinci ori mai mult decât dreptul vostru cântând toată noaptea!.. Nu vă dau numai din generozitate. In casa asta, veselia se plătește scump, și se poate ca astăseară să ieșiți pe geam: sunteți sprinteni de picioare?“

Și le deschise ferestrele suspendate deasupra râpei. Palicarii se aplecară peste ferestre, inspectară, cântăriră greutatea aurului jucând pungile în mâini, și acceptară cu un curtenitor „Evalah!“ Cântecul și dansul începură.

Cele trei instrumente: clarinetul, piculina și ghitara erau mânuite cu îndemânare. Chira și mama, lenevoase una lângă alta pe sofa, ascultau răpite cântecul plângător, apoi tumultuos al doinelor, languroasele *mânieh*-uri turcești și pastoralele grecești, acompaniate de pocniturile din mâini și de vocile bărbătești ale celor patru musafiri.

După fiecare cântec, mama servea lichieruri, cafele, narghilele. Două tăvi mari cu cadaif și sarailie erau oferite ispititor ochilor celor mâncăcioși.

Cum în seara aceea nu mai făceam de gardă, dansai cu sora mea, cu mama, singur, și cu amândouă până ameții. Dansul era cea mai mare pasiune a scurtei mele copilării acasă, precum și un mijloc de-a dobândi dela Chira mângâerile cele mai nebune. Jocul arăbesc al pântecului, pe care-l executai singur,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fu aşa de bogat în mişcări în seara acestei ultime petreceri, că cei trei muzicanţi, cari se pricepeau, mă lăudară şi mă îmbrăţişară cu căldură. Chira era la paroxism. Mama exclamă :

— „Ei, da!... Asta e cu adevărat băiatul meu! Nu e nicio îndoială!..."

In timpul unui repaus, când toţi bărbaţii, aşezaţi pe covoare cu picioarele strânse turceşte, fumau zgomotos narghilelele lor, Chira întrebă ce se făcuse unul dintre adoratorii ei cei mai stăruitori.

— „Şi-a scrântit piciorul în ultima săritură pe fereastră", răspunse musafirul.

Şi în ilaritatea generală, el explică cum bietul om gemea, în momentul ăsta, în patul lui, întovărăşit de masseur. Povestea puse pe gânduri pe ghitarist, care era scurt şi gros. El se duse la fereastră şi măsură distanţa cu ochiul. Un musafir îl linişti spunându-i :

— „Nu e prea sus!" Cel mult doi metri. Numai că nu trebue să sari prea înainte, ci să te laşi să aluneci încetişor şi să te ţii hotărît pe pantă. In josul ei îţi vei găsi fesul şi ghitara".

Se râse şi se reîncepu dansul.

Intâmplarea aceasta se petrecea prin luna Iunie, cu puţin înainte de seceriş.

In spre curte, ferestrele erau astupate cu draperii grele, în vreme ce cele cari dau spre Dunăre n'aveau decât „brise-bise"-uri. Şi eram toţi obosiţi când, în dimineaţa aceea, aurora zvârli albul ei aurit pe geamuri. Ne înăbuşeam... Atmosfera era otrăvită de fumul narghilelelor, cu toate aromatele arse.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdr-1901-1932

Mama deschise o fereastră şi respiră adânc aerul parfumat... Lângă ea, Chira şi eu, priveam aurora care lumina deja mlaştinele şi pădurea de sălcii. Apoi, întorcându-se către oaspeţi:

— „Ei bine, prieteni, petrecerea s'a sfârşit! La culcare!", zise mama.

In momentul acesta, zgomotul unui corp căzând greu în curte ne făcu să tresărim, şi, puţin după aceea, se auzi zgomotul zăvoarelor şi ţâţânelor dela poartă.

Mama strigă:

„Fugiţi!... Au sărit zidul!..."

Şi în vreme ce tatăl şi fiul lui băteau la uşe, invitaţii se zvârliră peste cele două ferestre, uitând toate prescripţiunile, cşicum afară îi aşteptau saltele de lână. Lăutarii fură cei dintâi cari o tuliră, iar ceilalţi îi împingeau dela spate, în ciuda sfatului de a nu sări prea departe. In câteva clipe, casa era goală, musafirii, unii peste alţii se rostogoleau pe panta nisipoasă; dar cât despre a ascunde urmele petrecerii nu mai putea fi vorba.

Şi atunci, vitejeşte, mama se duse să deschidă. Ea fu imediat înşfăcată de păr şi aruncată la pământ; fratele făcu la fel cu Chira; şi eu, înebunit de a vedea pe soră-mea aşa de crud bătută cu lovituri de picior, luai o narghilea şi o zvârlii în capul fratelui. El lăsă pe Chira, duse mâna la cap şi plin de sânge se aruncă asupră-mi. Avea aproape douăzeci de ani şi era foarte tare. Mă bătu până se sătură şi până ce mă podidi sângele pe nas şi pe gură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In vremea asta, mama era ucisă în toata puterea cuvântului. Cu hainele în fâşii, cu corpul aproape gol, leşinată era lovită încă de tata. Frate-meu se duse să-şi spele capul însângerat şi Chira alergă la o cutie de unde se întoarse cu un pumnal în mână ; dar rămăserăm îngroziţi înaintea oroarei ce ni se înfăţişă: tata luase o sanda cu tocul de lemn — pierdută în fuga de vr'un musafir — şi cu tocul pocnea în faţă pe biata mama care deabia îşi mai mişca braţele. Faţa ei, scăldată în sânge, era o rană.

Chira înaintă pentru a lovi în spate pe barbar, şovăi şi leşină. Tata o ridică, o aruncă într'un fel de dulap, numit iatac, şi trase zăvorul. Mă lăsă singur, pe mine, sub paza fratelui care îşi pansa capul cu o mare batistă ; pe urmă, el luă pe mama în spate şi ieşi în curte; după câteva minute, auzii capacul greu al pivniţii căzând zgomotos peste nenorocita ce era închisă ca într'un mormânt. Intrând în casă, el se năpusti asupră-mi cu pumnii strânşi şi mă săgetă cu ochii în aşa fel că crezui că ultimul meu ceas sunase. Dar, nu mă atinse şi zise:

„Aşa? hai? Spargi capul fratelui mai mare şi paciaura de soru-ta vrea să mă ucidă!.. Ei bine, acum s'a sfârşit cu voi toţi!"

Ei stinseră lumânările şi mă luară cu ei. Trecând prin curte, aruncai o privire asupra capacului pivniţii: un lacăt mare care lega două cârlige făcea imposibilă o evadare, şi suspinai la ideia că biata mama, rănită, distrusă, trăind încă, era îngropată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

în acel oribil mormânt, în vreme ce Chira, în acel iatac, se înăbuşea de deznădejde.

Afară, era ziuă... Cărbunarii turci cu samarul în spinare şi cu bastonul ascuţit sub braţ mergeau spre port la lucru. Şi eu, unde mergeam?...

Ajunserăm la casa tatii şi fusei de îndată pus să învârtesc roata la cari ucenicii ascuteau securi, foarfeci şi dalte. In jurul meu, clae pe grămadă, zăceau buşteni de stejar, de tei şi de plop, printre căruţi desfăcute: roate, bucşe, spiţe, oişte, obezi, amestecate cu strujele.

Până la prânz nu mi-au dat nimic de mâncare. Nededat cu munca, mă istovisem cu totul. Frate-meu mă biciui şi baba îmi aduse de mâncare: pâine, măsline şi apă.

Partea tristă era că ochii tuturor îmi iscodeau orice mişcare şi nu era nici un chip de fugă. După prânz mă puseră iar la învârtit, iar când mă înmuiam, frate-meu trecea pe lângă mine şi mă izbea cu picioarele peste ţurluie. Incinşi cu şorţuri de piele, ca oricare dintre calfe, tatăl-său şi el lucrau, treceau încoace şi încolo tăcuţi, morocănoşi, încruntaţi, în mijlocul unei tăceri triste, în care nu se auziau decât zgomotul instrumentelor, lămuririle şi poruncile aspre, pe care le dădea.

Peste noapte, fui încuiat într'o odaie cu ferestrele zăbrelite. Acolo, pe un mindir aşezat la pământ, fără pic de lumină, îmi petrecui noaptea plângând şi gândindu-mă la dragile făpturi, care erau şi mai nenorocite decât mine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A doua zi, vremea se scurse la fel. Mă chinuia gândul dacă cruzimea tatii va merge până acolo, încât să facă uitate pe cele două femei bătute, bolnave și întemnițate. Spre seară, hotărîi să nu mai plâng și să încerc să fug, cu orice preț.

In ogradă zărisem fel de fel de scări, iar în chiliuța mea un morman de spițe, cioplite din gros: în ele sta libertatea mea. Sluga îmi aduse cina — pâine și brânză — vorbindu-mi cu răutate:

— Hă?... aici nu-i așa de bine ca acasă?

..Hei, drăguță, viața-i grea... nu-i jucărie!... He, he!.. trebuie să mai și muncești!

Mă încuiă. Eu ațipii pe dată. Când mă deșteptai, nu se luminase încă. Gândurile mă năpădiră și începui să plâng amintindu-mi chipul însângerat al mamei. Nu mult și cocoșii începură să trâmbițeze; se crăpa de ziuă. Somnul stăpânia încă olaturile curții. Deschisei fereastra, înfrigurat, și, cu o spiță încovoiai puțin zăbrelele, care nu erau prea groase. O secure era înfiptă într'un buștean, în ogradă. O smulsei și înșfăcai la subțioară o scăriță, cățărându-mă pe alta, pentru a sări peste zid. Când mă văzui afară, începui să alerg cât mă țineau picioarele pe drumul portului.

Incepuse să se lumineze de ziuă, când ajunsei la poalele povârnișului, pe creasta căruia casa noastră dormia somnul deznădejdii. Pentru întâiași dată începui să urc prăvălișul acela, pe care până atunci nu făcusem decât să-l scobor în fugi vijelioase.

Ajuns pe muche, îmi așezai șcara și, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

timp ce inima-mi zvâcnia neînchipuit de tare, izbii geamul care sări în ţăndări. Atunci — după o clipă de sfârşială — auzii glasul blând al Chirei, chemând din închisoarea ei :

— Tu eşti, Dragomir?

La chemarea surioarei mele, mă cutremurai şi strigai:

— Eu sunt!... Am venit să vă scap!

Mă strecurai înăuntru prin spărtură şi trăsei zăvorul. Palidă, umflată de plâns, Chira îmi sări de gât, întrebându-mă îngrijorată:

— Dar mama?... Ce-i cu mama?...

— E închisă în pivniţă,... trebuie s'o scoatem de-acolo şi să fugim!...

Uşa casei era încuiată cu cheia. Deschisei fereastra şi sării în curte. Cu ajutorul securii sfărâmai belciugele şi scoborîi scările, urmat de Chira. Un miros greu de mucigai, de varză murată, şi de legume putrede ne izbi mirosul, căci — de vreo doi-trei ani — nimeni nu mai scoborîse în pivniţă. Broaşte ţestoase mişunau lenceşe şi ouăle lor — mai mărişoare ca ouăle păsărelelor — stăteau înşirate dealungul zidurilor. In această ticăloşie, mama zăcea de două zile. O găsirăm stând în picioare, cu capul înfăşurat în zdrenţele hainelor, sfâşiate de par'că nici n'ar fi fost. O sprijinirăm să urce scările lunecoase; iar afară — înaintea vedeniei, care rămăsese din mama aceea negrăit de frumoasă — îi căzurăm la picioare, ca înaintea unei martire. Un ochiu se ascundea sub legătură, dar ce era cu el, putea să judece oricine după restul chipului zdrobit. Nasu-i era strivit, buzele spintecate, gâtul şi pieptul acoperite de sânge

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

închegat. Mânile-i erau însângerate şi un deget strivit.

Ea ne ridică de jos şi ne spuse cu glasul stins :

— Hai să fugim!.. Luaţi cu voi câte ceva de mâncare!

Intrarăm în casă. Ele se spălară şi se îmbrăcară în grabă. Mama îşi luă lădiţa cu bani şi juvaeruri şi scoborîrăm încet povârnişul, după ce aruncarăm scăriţa înăuntru şi închiserăm fereastra prin care se făcură scăpaţi atâţi dintre „musafirii noştrii... Fusese scris—se vede — ca, la urma urmei, şi stăpâna casei să iasă tot pe-acolo!

Peste un ceas eram pe drumul Cazasului, pierduţi în mijlocul hoidelor de grâu. La poalele celor două coline—care, pe vremuri, se chemau „tabii"1),— mama se opri... Şi acolo, pe iarbă; între cele două tabii, care ne dosiau de drumul mare, mama ne vorbi :

— Copii!... La multe m'aşteptam din partea tatălui vostru, dar nu mi-aş fi închipuit vreodată să mă sluţiască în halul acesta, fără să mă omoare.... Trebue să ştiţi că ochiul stâng mi-i aproape plesnit. Iar, pentru mine, asta-i mai rău decât moartea... Aşa m'a făcut Dumnezeu pe mine, pentru plăcerile trupului după cum pe cârtiţă a făcut-o să trăiască departe de lumina soarelui; şi după cum dihaniei aceştia nu-i lipseşte nimic, ca să poată trăi în tainiţele pământeşti, eu aveam tot ce-mi trebuia pentru ca

1) Redută.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mom/1901-1932

să mă pot răsfăța în plăcerile vieții... Așa mă juruisem eu, să mă omor, dacă cumva oamenii s'ar fi opus pornirilor mele, și ar fi voit să impue o altă viață decât aceea pe care eu o simt clocotind în sângele meu.... Azi, a sosit vremea să mă gândesc la jurământul acela.... De aceea vă las... Mă duc să mă îngrijesc, departe. Dacă mi-oi scăpa ochiul și voi izbuti să-mi tămăduiesc urmele rănilor, voi trăi și mă veți revedea... Dacă mi-oi perde ochiul, nu ne-om mai vedea... Și acum, iată ce mai am de adăugat: tu Chira, dacă—după cum mă bate gândul—nu ți-i dat să trăiești virtuoasă, virtutea aceea care vine dela Dumnezeu și produce mulțumire — să nu fii cinstită, fătarnică și momâie... Nu-ți bate joc de Dumnezeu, ci fii ceeace el te-a lăsat să fii: trăiește-ți viața, fii chiar destrăbălată, dar o desfrânată de inimă! E mai bine așa!... Și tu, Dragomir, dacă nu poți ajunge om de treabă, fii ca soră-ta și ca maică-ta,— fă-te chiar hoț, dar un tâlhar inimos, căci omul fără inimă — dragii mei — e un strigoi care împiedică lumea să trăiască.... e ca tatăl vostru...

„Acum, voi o să rămâneți aici, pe loc, până când o da soarele 'n chindie. De-o fi să ploaie, ori de-o începe vreo vijelie, să nu vă adăpostiți pe sub copaci, ci ascundeți-vă în gaura ceea din coastă. După toacă vor veni să vă caute doi călăreți, și vă vor lua sub aripa lor. Să știți că aceia-s frații mei, doi oameni de omenie și de inimă. Eu mă duc la ei, iar pe voi, acolo nu vă pot lua, pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că voi sunteţi încă fără minte, şi-i puteţi da de gol, fără voia voastră. Dacă, până la chindie, n'o fi să vină, întoarceţi-vă la târg şi cereţi găzduire, în numele meu, la locanda de unde luam mâncare; dar să nu ieşiţi din odaia voastră până n'or veni fraţii mei să vă caute !..... Şi, acum, am să vă mai spun un lucru: trupul nostru e supus tuturor boalelor.. Cu voia lui Dumnezeu, nici eu, nici voi, n'am cunoscut chinurile acestea, dar ele sunt... şi fără de număr sunt acei cari pătimesc de ele... In clipele voastre de fericire, gândiţi-vă la ei, şi pe tot anul—daţi o parte din prisosul vostru, aşezământului în care ei sunt înîngrijiţi !... Eu vă las destulă avere la fraţii mei..."

După ce tăcu, scoase din bisactea două inele, pe care le înnodă într'o batistă de mătasă, o vârî în sânul Chirei, ne îmbrăţişă lung, lung de tot, şi plecă, îmbrobojită în mantila ei cu glugă.

După vreo treizeci de paşi se întoarse spre noi, îşi lipi mânile de buze, apoi ridică braţul şi arătă cu degetul spre cer, se întorna cu spatele şi pieri.

— Ce va să zică asta? o întrebai pe Chira.

— Asta vrea să zică—frăţioare — că ne vom revedea în cer! îmi răspunse ea.

Şi de-atunci nu mai ştiu nimic de mama.

Rămaşi siguri, uitarăm că eram flămânzi, şi plânserăm, îmbrăţişaţi, până când sfârşiala şi dogoreala soarelui ne toropiră într'un somn întrematór. Când ne deşteptarăm, ni se păru aşa, ca şi cum nici nu mai eram ai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/incrn1901-1932

lumei aceştcia, ca şi cum ne încercaseră nişte visuri grozave. Nu ne dădeam seama dacă eram pradă unor vedenii, sau dacă nu cumva viaţa noastră de până atunci fusese o închipuire. Înaintea noastră un lan de rapiţă ne trimetea odoarea învăluită în baterea zefirului molcom; iar fluturii, libelulele şi bondarii ne chinuiau fără încetare cu veselia lor neîmpărtăşită...

Se apropia de toacă... Lunecând spre zări, soarele îşi potolia strălucirea.... Eram îngrijoraţi şi privirile noastre scrutau drumul pustiu în partea în care pierise mama. Ne urcarăm pe una din *tabii*. Departe, pe calea Cazasului, se ridica un nor de praf. După câteva clipe, răsăriră doi călăreţi, venind val-vârtej şi lăsând în urma lor ca o dâră de fum. Îmi fu frică şi coborîi, de teamă să nu fiu zdrobit sub copitele cailor, al căror ropot ritmic ajungea până la mine. Dar Chira nu mă urmă. Ca înfiptă pe muche, cu fusta fâlfâind, ea îşi flutură batista şi ţipă de fericire la sosirea vijelioasă a celor doi bărbaţi. Aceştia îşi luară caii de frâuri, intrară în lan, le şcoaseră zabalele şi-i lăsară să pască între cele două tabii, care-i adăposteau din spre partea drumului.

Chira scoborî în goană, îşi desfăşură tulpanul, care-i învăluia capul şi — cu părul ei de aur curgând peste umeri — se aruncă la picioarele unchilor noştri necunoscuţi, care stau înaintea noastră — nalţi şi spătoşi — ca doi stejari rămuroşi. Erau doi urieşi de-acelaş stat, părând să aibă între patruzeci şi cincizeci de ani, unul mai voinic ca celălalt.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe capetele rase ca'n palmă, purtau turbane. Bărbile şi mustăţile pleoştite le streşinau gurile. Ochii lor mari scăpărau priviri pătrunzătoare, de neîndurat, dar limpezi şi cinstite.

Mânile împăroşate păreau nişte labe de urs. Erau ca nişte draci negri, învăluiţi în ghebele lor, care-i ascundeau dela gât până sub genunchi.

Ei rămaseră câtva timp nemişcaţi, privindu-ne, pe mine care înlemnisem în picioare —crezându-mă în faţa unor arătări din basme, pe Chira prosternată la picioarele lor. Apoi îşi scoaseră mântălile şi abia atunci văzui că erau îmbrăcaţi turceşte: cu ilice, şalvari, brâie roşii. Ceea ce mă înfricoşă însă peste măsură fu când îi văzui înarmaţi până'n dinţi, ca pe nişte adevăraţi *antarţi:* cu archebuze scurte 'n ţeavă, atârnate de umeri, pistoale şi junghere vârîte în cingătoare.

In clipa aceasta firea pătimaşă a Chirei se dezvălui cu repeziciunea unui fulger. Cu o singură rugăminte făcută acestor urieşi, ea zdrobi o familie, căzând ea însăşi victimă patimei ei răzbunătoare.

Cel mai vrâstnic dintre cei doi inşi o ridică pe Chira şi o privi în ochi, ţinând-o cu mânile de umeri. O strâmbătură a claiei de păr, care-i ascundea chipul, mă făcu să bănuesc că, dedesupt, se încrusta un zâmbet. Un surâs mai hotărît se tăiă în privirile lui. Apoi întrebă pe româneşte, cu un glas tăios şi gros:

— Fetiţo !... ia spune-mi care din astea trei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdr-1901-1932

limbi o ştii mai bine: turceşte, greceşte, ori româneşte ?

— Româneşte, cruce de voinic! — răspunse ea dârză, ţintindu-l cu o îndrăzneală de necrezut.

— Şi cum îţi zice, ţie ?

— Chira.

— Tare bine, Chira !... Uite, eu te sărut ca un unchiu, dar ferice de omul care ţi-o putea muşca cireşele gurii ca ibovnic!

El o îmbrăţişă şi o împinse spre frate-său. Apoi se'ntoarse spre mine:

— Şi tu, Dragomir voinice, ce te uiţi atât de speriat? — mă întrebă, îmbrăţişându-mă.

Iar după ce-şi aşeză puşca peste ghebă, adăugă:

— Oare ţi-i teamă de bărbile noastre?

Apoi se rostogoli în iarbă şi mă trase lângă el.

Nu crâcneam o iotă. El stărui :

— Ia spune, Dragomire, poate ţi-i frică ?

— Da, abia şoptii eu.

— Şi de ce ţi-i frică ?

— De armele voastre,... că prea aveţi multe....

El izbucni în hohote :

— Ha, ha, ha!... Dragomir voinice!... Hei, niciodată nu eşti prea armat, când te-ai stricat cu Dumnezeu şi cu dreptatea făpturilor lui!... Dar ce înţelegi tu din astea, ţâncule.

In clipa asta, Chira căzu în genunchi, îşi lipi mânile ca pentru rugăciune şi strigă :

— Eu pricep bine, asta !

— Şi cam ce pricepi tu, Chiră Chiralină, floare de grădină, tânără tulpină ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Înțeleg că oamenii sunt răi și că tu îi pedepsești !...

— Barvo, Chiralină !—strigă el, pocnind din degete.—Dar, oare, inimioara ta nutrește vreo răzbunare ?

— O sfântă și dreaptă răzbunare !

Și, vorbind așa, ea puse mâna pe greaua archebuză, o ridică, o sărută și strigă :

— Să o descarci, chiar în astă seară, în pieptul tatii !... Și fratele tău să judece la fel pe frăține-meu cel mare!... Faceți ce vă rog... pe toți sfinții, în numele mamei, care ne-a părăsit !... Răzbunați doi orfani, și mă voi robi vouă!.... Mă veți lua cu voi !....

Unchiul îi luă arma din mâni, se întunecă la față și vorbi:

— Chiră... Dumnezeu a greșit, făcându-te femeie !... Când îmi vorbiai de răzbunare, mă gândiam la vreo păruială pe care tu o doriai vreunui îndrăgostit, ce te-ar fi sărutat fără voia ta... Dar grăești de lucruri la cari noi ne gândiam mai dinainte.... și verși o-loiul peste foc...

— Spune-mi, fiica iadului — adăugă el după un răstimp de gândire — n'ai să îngheți în astă seară când ăi vedea zdrobit capul tatălui tău ?...

Cu ochii peste măsură de mari, aprinsă la față, Chira răspunse :

— Am să-mi moi mânile în sângele lui și-am să mă spăl cu el !....

Unchiul încruntă din sprâncene și rămase cu privirile țântite pe trâmba de pară a apusului, ca și cum ar fi ascultat plângerea îndepărtată a vreunui cimpoier. Apoi începu să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vorbească—pe grecește —cu fratele său, scâlciind vorbele, pentru a le face și mai de neînțeles.

In preajmă, caii rontăiau iarba, strănutând, blânzi ca doi miei, pe când cele două *tabii* se'ncărbuneau în noaptea care începuse să ne'nvăluie.

Tăceam.... Răcoarea nopții înfioră pe Chira. Vorbind mereu în șoapte, unchiul ne învăli în cele două ghebe. Rămaserăm așa până se făcu întuneric beznă. Atunci, cei doi bărbați se ridicară. Cel mai vârstnic vorbi surorei mele:

— Ei bine, Chiră Chiralină, șarpe ce'nvenină, pui de curvieștină: fie cum ai spus !.... Dorința ta mi-a înfierbântat sângele... Vom încerca, chiar în astă noapte... Dar, pentru asta, tu și cu frate-tău ne veți sluji drept nadă....

Chira îngenunchiă și-i sărută mâna. Făcui la fel, luând mâna celuilalt care mă întrebă:

— Și tu, Dragomire, ceri răzbunarea ?

— Îi urăsc... și pe tata și pe frate-meu!— răspunsei.

Cel mai bătrân sări pe cal și ridică pe Chira, așezând-o dinaintea lui, deacurmezișul, câtă vreme mezinul mă așeză la spate, legându-mă cu o curea de el. Eșirăm la pas de pe lan, dar pe drumul neted bătrânul își împintenă bidiviul, care o tușni ca vântul, urmat la vreo douăzeci de pași mai îndărăt de al nostru.

Fugirăm așa, cam cât ai fuma o țigară. Ajunși la marginea târgului, cârmiră la stânga pe-un drumeag care ducea drept la Dunăre..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

timp de câteva clipe goana învârtejită a cailor mă făcea să cred că mă ducea dracu. nu un cal. Sub blânda cernere a lunii, care polcea calea, cosiţa Chirei, ieşită de sub ghebă, flutura în vânt ca un fuior desfăcut.

Curând după asta, începurăm să scoborîm un povârniş, iar când fluviul apăru — în întregime — ca o panglică strălucitoare, caii îşi înteniră goana şi—apoi—se opriră deodată sub poalele unui crâng de sălcii. Ne găsiam pe locul numit Catagaţ, cam la vreun ceas de drum de picior, până la port şi casa noastră. Fără să descalice, cei doi oameni se apropiară şi schimbară câteva cuvinte, pe care nu le-am putut înţelege,—apoi, cel mai vârstnic vârî două degete în gură şi fluieră odată lung, puternic, iar după o clipă, scurt încă de două ori.

Pe dată, dintre sălcii, apăru un turc bătrân, cu barba albă, care se apropiă târşiindu-şi târligii şi făcu o temenea, cu braţele încrucişate peste piept.

— Bună seara, Ibrahim !... îi răspunseră unchii mei, pe turceşte.

El luă hăturile cailor şi noi îl urmarăm. Nu departe, de cealaltă latură a sălciilor, era un bordeiu, năruit de revărsările apelor. Bătrânul era pescar de raci şi păpănar. Cea de a treia meserie, cred că i-o ghiciţi lesne. El legă caii sub un şopron de stuf şi intră în gaura lui, unde se strecură şi unchiul cel mai bătrân după el, apoi, ieşi singur, luă pe Chira în braţe şi o plecă, grăbit. Fratele lui făcu la fel, cu mine. Şi, ducându-ne ca pe nişte prunci, cei doi bărbaţi se îndreptară spre port, de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rd-1901-1932

alăturea țărmului. Picioarele li se afundau în clisa moale. Vreascuri trosniau sub pașii lor.

* * *

Ajunși sub povârniș, începurăm să urcăm. Casa era cufundată în beznă. Băgarăm de seamă că ochiul cu geamul stricat, fusese astupat cu scânduri bătute în cuie. Bărbații își încordară auzul, apoi desprinseră scândurile cu lovituri de pat de pușcă, și străbăturăm în casă.

Cel mai bătrân ne spuse :

— Noi avem să scoborîm în ogradă și-o să ne ascundem în pivniță. Vom rămâne acolo, atât cât o fi nevoe, chiar până mâni dimineață. Închideți fereastra, aprindeți șase sau opt lumânări, mâncați ceva, și culcați-vă îmbrăcați pe divan... auziți ?... pe divan și fără să stingeți lumina !... Dacă ei vin și încep să vă cerceteze, răspundeți-le ce voiți: n'au să vă plictisească mult timp.... Dar să lăsați desfăcute perdelele ferestrelor care dau spre curte !... Asta-i foarte însemnat... și să nu uitați să stați pe divan ! — Și săriră pe fereastră.

Ah, ce noapte plină de chinuri !... Dac'ar fi să trăiesc o mie de ani, la moarte tot mi-aș aduce aminte clipele acelea de groază...

Uram grozav pe tatăl meu, cel lipsit de inimă, după cum urât mi-era și făptura care-i semăna... Doriam din tot sufletul să-i ieă chiar dracul !... Ei, dar să vrei moartea cuiva e chestie de ură, câtă vreme să iei parte la execuția lui, trebuia să ai... ce trebuie să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ai?... Nu mai ştiu nimic... Voiam să zic că trebuie să fii *crud*, dar sunt încredinţat că Chira nu era crudă.

Atunci?... Cât e de trist să fii om, şi să înţelegi viaţa mai puţin chiar decât lighioanele!... Pentru ce — oare — e cu putinţă mila alături de ură?... Şi pentru ce iubim?... Şi pentru ce ucidem?... Pentru ce ne bântue simţiminte care dăunează altora şi chiar nouă înşi-ne?...

După ce am rămas singuri şi lumânările fură aprinse, prima mea grijă a fost să cat în ochii Chirei, —mi se păru neîmblânzită în setea ei de sânge. Pentru ea părea o sărbătoare, era în culmea fericirii. Se îmbrăca într'o rochie decoltată şi se sulemeni, de parcă şi-ar fi aşteptat *musafirii*, îngânând neîncetat un cântec.

Pe umărul obrazului stâng, avea o vânătaie de mărimea unei nuci.

— Sărută-mă aici, tare! — îmi spuse ea.— In astă seară, o descărcătură de puşcă o va face să dispară!

— Chiro!—o întrebai, sărutându-i rana, — n'ar fi mai bine să chemăm pe unchii noştri... şi să plecăm cu ei?

— Nu! strigă ea. Mai întâi trebuie ca ucigaşul mamei să-şi ia răsplata!... Pe urmă.... vom pleca.

— Dar, asta trebuie să fie cumplit de văzut!

— E neînchipuit de frumos!—urlă ea, deschizându-şi braţele şi strângându-mă la piept.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Clipele treceau grele, copleşitoare, ca sub stăpânirea unor vise rele. Mă hrăniam cu nădejdea că tata şi frate-meu nu vor veni în noaptea asta şi nici în cele ce vor urma şi că unchii — plictisiţi — îşi vor părăsi gândul răzbunării.

Dar menirea *ursitelor* e mai tare ca dorinţa noastră, — şi cine ştie dacă voinţa Chirei nu era chiar voinţa lor?...

Ea alerga de la oglindă la ferestre, privindu-se şi ascultând în noapte, sărutându-şi cosiţa, jucând cu vălul ei, şi apoi se arunca între pernele divanului, râzând ca ieşită din minţi. De odată, căzu pe gânduri, se ridică, trecu într'o odaie de alături şi reveni cu un mic jungher.

— Vezi tu asta? — îmi spuse în şoapte — dacă dai de gol pe unchii noştri, am să mi-l vâr în inimă. Şi tu vei rămâne singur!... Ţi-o jur pe mama!

Mă cutremurai. Gândul acesta nu-mi venise încă. Mă rugai:

— Pune-l la loc, Chiro!... La rândul meu, îţi jur şi eu pe mama, că n'am să scap o vorbă....

Cu toate acestea ea ascunse pumnalul în sân.

De abia avu timpul să-l ascundă, că ţâţânele porţii scrâşniră ca 'ntr'o plângere dureroasă, care răsună în sufletul meu ca un urlet de agonie. Chira se cutremură, ochii îi scânteiară şi se azvârli pe divan, la dreapta mea, şoptindu-mi la ureche:

— Să nu te uiţi spre ferestrele curţii, de loc, de loc!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Cheia scârțâi în broască. Inmărmurit, întântuit lângă Chira, văzui apărând pe tatăl meu, urmat de fiul său — cu fruntea încrețită și pumnii strânși.

Nu avu timpul decât să ne întrebe, arătând fereastra sfărâmată, din spre vale :

— Cine a stricat asta ?... Unde-i maica voastră ?

Două detunături, aproape clipnice, țândăriră geamurile, cutremurară casa și umplură odaia cu un fum gros, care mirosia a cârpă arsă și a praf de pușcă. Lipit de sânul Chirei, în clipa aceea grozavă nu putui să văd altceva decât pe fratele meu prăvălindu-se pe spate și pe tatăl meu azvârlindu-se pe fereastra dinspre port. Inchisei ochii, aproape înăbușit. — dar îi deschisei pe dată ca să văd — la pământ — pe fratele meu cu capul strivit, ca un pepene sfărâmat de zid și pe cei doi unchi — aplecați peste fereastra prin care scăpase tata — descărcând patru focuri de pistol pe urma lui.

Chira îmi dădu drumul și sări în mijlocul odăii, strigând :

— Nu l-ați nimerit !... L-ați scăpat !... Doar urechea stângă i-ați rupt'o !...

Drept orice răspuns, ei stinseră lumânările și mezinul ieși în ogradă, în vreme ce bătrânul ne împinse spre intrare. După ce ne așeză pe un divan, în bezna încăperii, ne spuse :

— Vă sărut, Chiraline, Dragomire, poate pentru cea din urmă dată. Tatăl vostru e al treilea om care-mi scapă, și — dacă e să-mi cred ursita — moartea mea e dat să-mi vină

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/rdr1901-1932

din mâna celui de-al treilea dușman pe care nu-l voi fi țântit cum se cade pe lună plină.... Fără greș, am să-mi apăr pielea pe cât voi putea, dar... ce ți-i scris în frunte ți-i pus!... Și-acum ascultați-mă: stăpânul hanului, de unde mama voastră lua mâncare, va veni în curând să vă ieа. La el, veți avea două odăi și tot ce vă trebuiește. Mâni o să vină aici să vă ieа lucrurile voastre. In casa asta să nu mai călcați niciodată.

— Dar nu ne luați cu voi? întrebă Chira cu glasul tremurând.

— Nu, n'am dreptul ăsta... Viața noastră-i grea și voi sunteți crescuți în puf...

— Apoi, atunci, tata are să ne omoare...

— N'are să vă ucidă... De-altfel, n'o să treacă mult și avem să-l călcăm iarăși, și atunci nu are să ne mai scape: într'un fel sau altul, el va pieri, căci noi suntem doi, iar el e unul singur... Trăiți — dar — după cum vi-i voia, și faceți-vă cașicum nici nu ne-ați fi văzut în ochi: voi nu ne veți revedea, decât după ce-o pieri *cânele*. Dacă — din când în când — veți dori să ne aflați de sănătate, dați-vă pe lângă hangiu și șoptiți-i numele meu: *Cosma*. El vă va spune ce-o știi. Dar mai multă știință va avea Ibrahim, pescarul de raci de la *Calagaț*, pe care de-l veți auzi strigând, pe sub ferestrele voastre: „Raci proaspeți !.... Raci" !.... să vă scoborâți și să-l urmați până afară din cetate. Să știți că el va aduce totdeauna câte-o veste din partea noastră. In sfârșit, dacă dregătoriile vă vor cerceta despre cele ce s'au petrecut în noaptea asta, spuneți tot ce-ați văzut, dar să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu spuneți ce gândiți, și.... să nu gândiți nimic !

Tăcu... In curte răsunară niște pași: hangiul intră. Unchiul ne sărută și plecă. Curând apoi plecarăm.

Hanul era la vreo cincizeci de pași departe de casa noastră, așezat la fel cu ea. Dar câtă deosebire între podoaba odăilor noastre și aceste care ni se dădură aici, cu toate că fuseseră alese printre cele mai bune.

...Plânserăm în hohote. Din fericire odăile acestea dădeau în spre Dunăre și comunicau între ele

Inaintea flacării fumegânde a unei singure lumânări, între mobilele acestea sărăcăcioase, scoarțele acestea urâte și roase, Chira se azvârli îmbrăcată pe pat, trăind zădărnicia răzbunării ei, și plângând și mai tare decât mine.

Inspăimântat de a mă ști singur în odaia mea, cu privirile împânzite de spaimă, luai o pătură și mă culcai pe divanul surorii mele. Adormii în curând, zdrobit de cele trei zile de zbucium, lăsând lumânările aprinse și pe Chira în lacrămi.

* * *

Cu toate acestea — a doua zi dimineața — când cele dintâi raze ale soarelui năvăliră în odaie, aceasta îmi păru mai frumoasă și fui chiar mulțumit. Dar gândul că pot da ochii cu tata mă îngrozia. Deșteptai pe Chira, care dormia, și-i propusei să fugim. Ea gândia la fel. Ședea pe marginea patului, ca prostită, cu ochii roșii, cu fața umflată de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plâns. Crezui că o bănuiau părerile de rău şi o întrebai:

— Nu! îmi răspunse ea — sunt amărâtă că tata a scăpat... Dacă ar fi răposat în aceeaş clipă cu fiu-său, am fi acum în casa noastră... Sărăcia asta de-aici mă îngrozeşte...

Ea îşi roti ochii dispreţuitori prin odaie. Eşirăm. Înaintea uşii — în răcoarea dimineţii — hangiul fuma din narghilea. Acesta se ridică şi se ploconi înaintea noastră:

— Aş putea să ştiu ce vă face să ieşiţi atât de dimineaţă?—ne întrebă el, foarte cuviincios, pe turceşte.

— Abu-Hasan, ni-e teamă de poliţie şi de tata, — răspunse Chira în aceeaş limbă.

— Atâta vreme cât veţi sta liniştiţi, în casa mea, eu răspund de viaţa dumneavoastră, domnişoară.

Şi, trăgând cu ochii îndărătul lui, adăugă în şoapte:

— Doar pentru aceasta sunteţi aici.

Niciodată n'am ştiut ce era cu omul acesta, nici legăturile pe care le aveea cu familia mamei mele, — ceeace ştiu însă este că — în adevăr — nimenea n'a venit să ne turbure, cât am stat la el şi nici tata nu s'a mai arătat. Cu toate acestea, cum noi nu-l credeam, plecarăm, — şi atunci începu pentru noi viaţa aceea frumoasă şi tristă, care ţinu o lună încheiată, bogată în lumină de soare şi hoinăreli.

Pentru noi aceasta era un lucru cu totul nou, o voluptate necunoscută,... ca o altă viaţă: două păsăruici care scăpaseră din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuşcă şi-şi incercau puterea aripelor, arătându-se însetoşate spre soare!...

Hanul avea o eşire pe din dos, în adevăr, foarte murdară, dar cât se poate de potrivită pentru noi, căci ea ne îngăduia să plecăm şi să venim fără să fim văzuţi. Era o portiţă, care dădea pe o scară grosolană, tăiată în mal, spre port. Scara aceasta scobora chiar sub ferestrele noastre. Când ne mai învăţarăm cu nevoia, râdeam chiar, glumind şi spunându-ne că aici era mai bine chiar decât acasă, unde povârnişul de sub ferestrele mamei n'avea nici urmă de scară.

Dimineaţa, după ce gustam câte ceva, o luam razna, şi nu ne întorceam decât la amiază. Mâncarea ne-o aduceau chiar în odaie. După amiezile iarăşi ni le treceam afară. Cum secerişul se sfârşise, Chira găsia o plăcere nespusă să adune spicele de grâu şi să dăruiască mănunchii, pe care-i făcea, spicuitoarelor sărace, care se'ngheboşau prin mirişti. Uneori ne alungam peste pârloagele pe care păşteau mii de oi, ale căror turme se mişcau fără încetare, lăsând în urmă-le pământul acoperit de băligar şi smocuri de lână agăţate prin scaeţi. Babe treceau de la scai la scai, culegând lâna lăsate de ele. Făcurăm şi noi la fel, dăruindu-le rodul alergăturii noastre.

Odată, împinserăm hoinăreala până la cele două *tabii*, unde ne părăsise mama şi deabia atunci ştiurăm că — în seara plecării cu unchii noştri — uitasem acolo legătura cu deale mâncării, pe care-o luaserăm de acasă. Câini fără căpătâi o sfâşiaseră şi o mânca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem/1901-1932

seră. Din ea nu mai rămăsese decât zdrenţele ştergarului.

Ne năpădiră lacrămile. Amintirea dezastrului nostru ne apăru sub o lumină cu atât mai tristă cu cât noi eram pe cale să-l uităm, — şi clipele acestea de copilărească durere se învrăstau, fără nici o trecere, cu ceasurile de negrăită fericire care ne colcăia în suflete. Crescuţi în „puf", după cum spusese unchiul Cosma, flori de seră, noi nu cunoşteam decât desfătările de sub acoperişul mamei: jocuri, cântece, răsfăţări şi belşugul hranei. O, erau frumoase acestea... Dar acum noi descoperiam că mai era şi un „alt unde", iar acest alt unde bogat în lumină, îmbălsămat de miresme sălbatice, era cu mult mai frumos: până acum nu ştiusem ce însemnează să alergi după un fluture, să mângâi o lăcustă verde, să prinzi o caradaşcă, să asculţi viersul cântătoarelor în largul lor necuprins, greerul nevăzut în pâcla înserărilor învrăstându-şi târâitul cu îndepărtatul caval al ciobabanului, să vezi albine ieşind — de-a'ndăratelea — dintr'o floare, cu picioruşele într'aurite de polen. Şi — mai ales — habar n'aveam de înfiorarea pe care o încearcă inima, atunci când trupul ţi-i mângâiat de alintările molcome ale vânturilor de vară, care hoinăresc în larguri.

Am cunoscut toate acestea şi gustul dulciurilor casei fură uitate. Date uitării, înfrigurarea danţurilor, a fumului de narghilele şi mirezma aromatelor. Uitat chipul desfigurat al mamei şi setea de răzbunare... Faţa Chirei se arămi în scurt timp,—şi nicicând o femeie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai frumoasă parcă nu fu dat să colinde câmpurile, cu ochii înrourați de dragoste, cu părul fluturând la vânt ca o flamură, cu fusta indiscret ridicată, cu sânii pătimași ofieriți Zeului Soare !...

In vremea asta, în mahala se înrădăcina un zvon: se zicea că — neîndoios — cei ce uciseseră pe frate-meu și tăiaseră urechea tatii nu putuseră să fie decât ibovnicii mamei. Ba, lucrurile merseră până acolo, în cât erau arătați, pe nume, ca ucigași doi dintre *musafiri,* cari printr'o ciudată întâmplare se îmbarcaseră pentru Stambul în chiar noaptea crimei. Înțeleserăm atunci că tata nu crâcnise o vorbă despre taina crimei și nu dăduse nici o jalbă.

Liniștiți — oarecum — de nepăsarea în care ne învăluia, ne reluarăm hoinărelile cu mai mare ardoare, — dar deodată, Chira păru că începe să se plictisească. Vezi dumneata, drăguții de *musafiri* începuseră a da târcoale în preajma nouii noastre locuințe și a face serenade pe sub ferestrele dinspre port, pe unde trecătorii erau foarte rari. Cățărați ca niște draci pe treptele scării, care se năruiau mereu, ei deveneau din ce în ce mai numeroși. Și era nespus de cu haz să vezi roiul acela de oameni caraghios înșiruiți pe povârnișul malului, behăind, amestecând melodiile instrumentelor lor într'o cacofonie înspăimântătoare, înjurându-se ca niște derbedei de bâlciuri, și — câteodată — rostogolindu-se la vale ca niște saci cu lut.

Ne înveselia nespus priveliștea gloatei acesteia de nebuni, cari — laolaltă — cerșeto-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

BIBLIOTECA „ASTR
SIBIU

riau câte-o „întâlnire": Abu-Hasan le făcu chiar cinstea unor ciubere cu apă rece, ca să-i mai răcoriască, — dar dragostea-i mai puternică decât apa, şi ei nu se dară bătuţi, continuară să ne... distreze.

Ca să-i turbeze mai tare, Chira îşi reluă gătelile şi alintările, aşa că — în chipul acesta — eu îmi urmai singur hoinărelile de dimineaţă. O făceam bucuros, dar nu mă mai îndepărtam ca alte dăţi. Dunărea mă atrăgea cu o putere covârşitoare. Aveam unsprezece ani trecuţi, şi nu cunoşteam încă bărcile acelea ai căror vâslaşi cântă cu duioşie, furaţi de unda apei.

Pe vremea aceea, portul nu avea cheiu, şi puteai înainta în apă zece, şi chiar douăzeci de paşi, până ca ea să-ţi ajungă la piept. Ca să te urci în vreo luntre, trebuia să treci pe mici punţi de lemn. Vasele cu pânză, ancorate la adânc, îşi frecau pântecele de pontoanele care sprijineau un capăt al podului celui mare, durat din bârne şi dulapi. Un furnicar de hamali turci, armeni şi români, cu sacii în spate, plecau şi veneau în goană pe punţile acestea care se'ncovoiau sub greutatea lor.

La început privii de departe mişuneala aceasta, pe urmă mă amestecai printre plodurile celor patru ori cinci seminţii care locuiau oraşul şi prinsei gustul jocurilor lor. Îmi plăcea —mai ales — să-i văd bălăcindu-se în apă, goi ca nişte drăcuşori oacheşi. Râvneam chiar să mă scald laolaltă cu ei, dar mi-era teamă când îi vedeam bătându-se în apă, ţinându-se —unul pe altul— cu capul la fund, gata să se înnăbuşe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intr'o zi scoaseră la mal, pe un mic lipovan, bălan ca şi mine, care aproape se înecase şi nu mai răsufla.

Din ziua aceea îi părăsii şi începui să contemplez *barcagiii* tolăniţi în luntrele lor, cari leneviau la soare, fumând şi mormăind frânturi de cântece. Odată, mă rugai chiar de unul din ei — pe turceşte — să mă plimbe puţin pe apă. El îmi răspunse că — pentru ca să te poţi plimba cu luntrea — trebue să plăteşti câteva *parale*. De unde eram să ştiu eu ce-i aceea să ai parale la tine şi să... plăteşti. Barcagiul mă făcu „prost" şi-mi tâlmăci că el îşi câştiga pâinea purtând oamenii pe apă. Şi, pe când îmi vorbia, privea îndărătul meu, făcea cu ochiul, apoi, căutând la hainele mele noui, exclamă:

— Ah! copiii ăştia de bani gata!... Habar n'au măcar că trebuie să ai *parale* pentru ca să poţi trăi!

Atunci mă întorsei şi dădui cu ochii de un turc bătrân, frumos şi cu haine strălucitoare, care se ţinea la o oarecare depărtare, sprijinit într'un baston noduros de corn şi care asculta convorbirea noastră.

Imi făcu semn cu degetul şi îmi spuse:

— Tu eşti turc?... Vorbeşti foarte bine turceşte.

— Nu, sunt român!

Mă cercetă îndelung, cu blândeţe şi cuviosenie, dar nu i-am răspuns la toate întrebările. Cu toate acestea mi-era drag... Vai! pentru ce n'am putut să-mi dau seama de nenorocirea care mă pândea?...

Inaintea mea şedea fiinţa îngrozitoare ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

re mi-a sfărâmat și viața mea și pe aceea a Chirei: *Nazim-Efendi,* proprietar de corăbii și furnizor de marfă pentru haremuri, ca atâția alții de pe vremea aceia.

Monstrul s'a purtat cu mine cum nu se poate mai bine: serios, liniștit, cuviincios.

Despărțindu-se și îndreptându-se spre luntrea lui, tapițată și vătuită, îmi spuse cu un aier nepăsător:

— Dacă, din întâmplare, îți vine pofta să te plimbi pe apă, singur sau cu sora ta, vă dau cu plăcere barca mea!

Își strigă luntrașul, un arab, îi dădu poruncă și plecă pe fluviu. Eram cât se poate de bucuros de această bunăvoință, și-mi părea chiar rău că nu mă folosisem pe loc de îngăduința lui. Mi-era teamă că n'am să-l mai întâlnesc.

Fugii, cât mă ținură picioarele, spre han și ridicai treptele malului, trimițând sărutări spre Chira, care ședea la fereastră.

— Nu ești de loc drăguț — îmi spuse ea.— Tu te duci la joacele tale și pe mine mă lași singură, aici, să mă plictisesc!...

— Mâini ai să te distrezi ca o prințesă, în luntrea unui beiu! — izbucnii eu sărutând-o.

Și — pe nerăsuflate — îi povestii minunea pe care o descoperisem.

Ah! pentru ce n'a fost — măcar ea — mai înțeleaptă decât mine, pentru ce n'a cunoscut — măcar ea — lumea pe care eu n'o cunoșteam... Chira sorbi cu nesaț vorbele mele și se zăpăci într'atât, încât — în dorința de a se plimba mai repede pe Dunăre într'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frumoasă luntre cu pânze — nu putu închide ochii toată noaptea.

A doua zi dimineața își pierdu vremea cu gâteala ei și a mea. Către amiază, ne scoborîm pe țărmul apei. Arabul era acolo cu barca lui, dar bătrânul lipsia. Chira îl întrebă, îndrăzneață:

— Ai primit porunca să ne plimbi?

— Da! răspunse acesta ridicându-se în picioare.

Ea alergă pe punte și sări în luntre, ca o căprioară. Pe când o urmam, auzii pe un vâslaș în urma mea, spunând vorbele acestea, de care mi-am adus aminte în nefericirea mea :

— Ce bună pradă!

I le spusei Chirei și-o întrebai de rostul lor.

— Niște proști! — făcu ea.

Bătea un vânt molcom, și pentru întâiaș dată ne bucuram de plăcerile alunecării aceștia fără zdruncinături.

Pânzele abia se umflaseră. Țărmul se depărta și — deodată — începurăm să săltăm pe valurile de la larg. Pe Chira o prinse frica:

— Nu mai vâsli spre mijloc!... Intoarce la mal!

Arabul cârmi. Ajunserăm la țărm.

Pe muche, casa noastră apăru într'o tristă pustietate, iar de alăturea ei, hanul cu ferestrele deschise de la odăile noastre. Luntrea le trecu încet, ca și furnicarul portului, nenumăratele corăbii, șlepuri și pontoane Când ajunseră la capătul celalt al cetății, șalupa se îndreptă spre o punte singuratică

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

și acostă. Pe mal, turcul ne aștepta, în picioare. El făcu câțiva pași, salută pe Chira cu o lungă închinăciune și-o ajută să sară pe țărm. Aceasta o încântă în deosebi. Bătrânul avea mlădiere în mișcări și purtări atât de elegante, cât noi nu văzusem încă la zăpăciții noștri *musafiri*.

Ah! biata inimă omenească ce se avântă pe făgașurile bucuriei !... Cât suntem de orbi!... Ce gând năuc ne-a întunecat mintea și n'am bănuit nimic în fața acestei neapărate și suspecte prezențe a turcului la sosirea noastră, cum și a lipsei lui chibzuite la plecare?

De data aceasta se purtă și mai cu dibăcie. Înaintea liniștii lui, a cuviinții și-a părului său alb, Chira merse până acolo încât îl rugă să ne arate corabia lui. Atât aștepta și el, — dar se vede că era prea sigur de prada lui și îi răspunse într'o turcească din cele mai alese :

— Nu atât de curând, încântătoare duduie!... Corabia mea-i ancorată de cealaltă parte a apei, pe brațul Măcinului, unde încarcă mărfuri, — și cum mata nu ești învățată cu clătinarea valurilor, poți să te îmbolnăvești. Dar în curând îți voi satisface curiozitatea... Până atunci sunt foarte fericit că pot să-ți pun la îndemână luntrea mea, și aș fi cum nu se poate mai măgulit să vă văd folosindu-vă de ea.

După ce termină, ne salută cu un adânc salamalec, care'i încută vestmintele de mătasă, își duse mâna la frunte, la buze și la inimă și urcă în barcă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Plăcerea aceasta nouă ne făcu să uităm de mamă, de tată, unchi, *musafiri* şi chiar de Dumnezeu.

Ne dădurăm cu trupul şi sufletul în mrejile proteguitorului nostru. Trei zile—dearândul — ne plimbarăm pe valurile Dunării, încumetându-ne din ce în ce mai departe. Într'o zi barca se îndepărtă atât de tare, încât — fără să băgăm de seamă—ne pomenirăm de cealaltă parte a fluviului... In sfârşit, curiozitatea noastră fu potolită,—ne urcarăm pe corabie. Era mare şi nouă. Mirosul de catran ne aţâţă nările, — iar din toate lămuririle pe care arabul ni le dădu despre rostul pânzelor, catargurilor, a puzderiei de funii, n'am înţeles mai nimic.

Nazim Efendi ne primi în caftan şi în papuci, în bogata lui cabină-salon, aşezată lângă catargul din faţă.

Până atunci nu ne mai fusese dat să vedem atâta bogăţie de covoare orientale, de arămării, perne cusute în fir de aur, muşarabiehuri în miniatură şi nesfârşite panoplii cu arme: archebuze, hangere, pistoale, iatagane, toate în filigrane cu încrustări de aur, argint şi fildeş. Parfumuri cu mirosuri necunoscute ne îmbălsămau simţurile. Pe pereţii acoperiţi de covoare se răsfăţau: la locul de cinste portretul sultanului Abdul-Medjid şi insemnele Turciei, cadre cu versuri din Coran, într'o frumoasă scriere arabă şi chipuri de odalişte, de o frumuseţe sfâşietoare, care atraseră luarea aminte a Chirei.

— Cât sunt de frumoase! — se miră ea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.siteransilvania.ro/mcm1901-1932

— Şi dumneata eşti tot pe-atât de frumoasă, domnişoară ! — o linguşi turcul.

Ni se dădură *baclavale* gustoase, cafea în măiestre *filigene,* şi nemaivăzute narghilele cu *tumbacul* parfumat.

Gazda noastră fu foarte măgulitor, vesel şi nu se poate mai bun. O cercetă discret pe Chira asupra părinţilor noştri, şi — fără să-i spună tot — ea îi desvălui, poate, prea multe. Mai ales se grăbi să-i spună că-i era drag să joace şi Nazim-Efendi, încântat de chipul cum îşi petrecuse ziua, se sculă şi ne dădu drumul, adăugând:

— Dacă-i aşa, poţi să joci aici, oricând ţi-o plăcea! — după care furăm trecuţi pe ţărmul românesc.

Eram mândru şi mulţumit de descoperirea mea. Nu bănuiam nimic. Chira era şi mai mulţumită decât mine, şi mai puţin bănuitoare încă. Lăsărăm uitării toate deprinderile noastre de mai înainte, toate înclinările. Viaţa ne fu absorbită cu totul de corabia blestemată. Şalupa ne ducea în fiecare zi într'acolo, şi nu mai dădeam pe-acasă decât pentru a dormi şi mânca. Mai mult: Chira nu-şi mai găsia vestmintele destul de bogate, iar odăile noastre îi deveniseră de nesuferit. Era nerăbdătoare ca unchiul Cosma s'o sfârşiască odată cu tata, ca să poată intra în stăpânirea casei şi-a averei ei, să ajungă o cucoană elegantă şi să primiască şi ea — nu *musafiri* — ci de-alde Nazim-Efendi!... Sărăcuţa!

O săptămână încheiată cercetarăm cabina turcului, jucarăm şi petrecurăm. Ajunsesem

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?id=1901-1932

prieteni și nu ne mai rușinam de nimic. Chira se jura că „aista era un adevărat tată!" El scotea de prin lăzi vestminte neînchipuit de frumoase de odaliscă și le plimba prin naintea ochilor noștri uluiți. Într'o zi o făcu chiar să se îmbrace cu unul. Chira părea o adevărată odaliscă, în totul asemuitoare celor din rame! Pentru a nu mă face gelos, mă învestmântă și pe mine ca pe-un turc: cu fes, șalvari și un pistol în cingătoarea brodată. Impopoțonați astfel, nu eram departe să ne rugăm să ridice ancora și să întindă pânzele.

Asta a și făcut-o, dar pentru a ne orbi și mai bine, ne desbrăcă, își închise straiele în sipete și ne retrimise și în seara aceea acasă, cu balele la gură.

A doua zi dimineața — cea din urmă zi a noastră pe pământul românesc — Chira plângea de amar: tata trăia încă și unchiul Cosma nu se gândia să-i pună capăt zilelor. Dar dacă el întârzia să făptuiască acest gest desrobitor, era totuși cineva care fusese răpus.

Foarte de cu vreme, auzirăm un glas răgușit, strigând sub ferestrele noastre:

— Raci proaspeți!... Raaci!

În sfârșit!... Poate era o veste bună!

Pescarul venise la timp. Scoborîrăm în goană. Încovoiat sub povara anilor și — fără îndoială — sub acea a nelegiuirilor lui, bătrânul Ibrahim dădea târcoale pe sub ferestrele noastre, cercetându-le tâlhărește. Îl urmarăm spre *Catagat*, și acolo, departe de port, ne șopti în taină:

— Vai de voi!... Cosma a fost împușcat de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morri1901-1932

oamenii tatălui vostru, puşi la pândă. Fratesău e rănit, dar a izbutit să scape călare.

Vai, câte lacrămi n'am vărsat?... Sprijinitorul nostru ucis?... *Ursita* se îndeplinise!... Ce ne facem de-acum? Nemai temându-se de nimic, fără greş că tata va veni să ne ridice de acolo.

Ne pătrunse o teamă ca de moarte. Mai bine ne aruncam în Dunăre, decât să ne întoarcem la han!... Dar luntrea ne aştepta la ţărm şi — ajunşi pe corabie — ne azvârlirăm în braţele lui Nazim Efendi, ca şi cum am fi fost copiii lui.

Cu obrajii scăldaţi în lacrămi, Chira îi povesti tot adevărul, tot, cum şi dezastrul din urmă, strigând desnădăjduită:

— Mai bine ne înnecăm decât să ne mai întorcem acasă!

— De ce vă desnădăjduiţi aşa, copii? — ne întrerupse momitorul; după străbunicul vostru, voi sunteţi turci. Ei bine, am să vă iau cu mine la Stambul, unde — neîndoios — a plecat şi mama voastră, să-şi îngrijiască ochiul cel stricat. Acolo vom da de ea şi veţi trăi fericiţi!

După aceasta ne sărută.

— Când plecaţi? — îl întrebă Chira.

— In câteva ceasuri,... de cum o apune soarele!

Peste fire de fericiţi, îi căzurăm la picioare şi-i îmbrăţişarăm genunchii. El era mântuitorul nostru!... Iar seara, în zgomotul asurzitor, care răzbătea dinspre punte, ghemuiţi în cabina în care fumam ciubucuri amestecate cu opium, cu minţile halucinate, într'o pâclă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de inconştienţă şi fericire, vasul începu să se legene în aşa fel, încât noi crezurăm că ne ridicăm spre ceruri.

Nu ne'ndreptam nici spre cer, nici spre Stambul ca să ne întâlnim cu mama. Eram răpiţi, răpiţi cu învoirea noastră.

O altă dată vă voi povesti peripeţiile rătăcirilor mele în căutarea surorii, care — pe dată ce ajunserăm la Constantinopol — fusese închisă într'un harem. Eu, trebui să mă încovoiu plăcerilor respectabilului meu binefăcător, şi fui pervertit pentru totdeauna. Şi pentru totdeauna o perdui pe Chira, cu toate că—fugind după doi ani de zălogire—am căutat-o timp de doisprezece ani dearândul, vânzând salep.

După paisprezece ani, întorcându-mă în România, aflai că — la puţină vreme după fuga noastră — unchiu-meu, care scăpase de la moarte, a dat foc într'o noapte la amândouă casele: şi la a mamei şi la a tatei, de frică să nu-l mai scape.

Şi în adevăr — de data aceea nu a mai dat greş, căci tata pieri în flacări.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaarsloveniei.ro/rdr1901-1932

DRAGOMIR

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ricrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

DRAGOMIR

TRECUSERĂ patru ani din ziua în care Adrian ascultase, din gura lui Stavru, istoria Chirei. Cu toate cercetările şi silinţele pe care şi le dase pentru ca să poată întâlni pe nenorocitul limongiu şi să-l încredinţeze de dragostea şi prietenia lui, nu izbutise să dea de el. Îl credea mort. Şi existenţa — atât de zbuciumată acum — a neastâmpăratului nostru tânăr, îşi urma scrisa ei.

Însă această soartă i se supunea ca o roabă, cel puţin pentru ceeace-l interesa mai mult în viaţă: nevoia de a privi fără încetare în genunea sufletului omenesc. Şi cu toate că aceste genuni sunt rare şi grele de descoperit în ascunzişurile învălmăşite ale mulţimii fără de nume, Adrian ştia să le caute şi să le descopere. Câteodată le întâlnia din întâmplare.

Astfel, într'o seară de plictiseală chinuitoare, el îşi târâia paşii pe strada Darb-el-Barabra, din Cairo — unde se găsia de vreo lună — şi intră într'o cafenea-restaurant e-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vreo-român, loc cosmopolit, cercetat de indivizi de toate condițiile și de toate moralitățile. Între clienții domnului Goldstein nu era nici o afinitate sufletească, — se bănuiau între ei și adesea se disprețuiau. Ceea ce-i aduna laolaltă era știuca umplută ovreiește și țuica românească. Când putea să și le plătiască, Adrian făcea ca toți ceilalți, și în seara aceea avea cu ce. Dezgustul său însă pentru această tovărășie era vădit. Pentru a ocoli vreo întâmpinare neplăcută, el se strecură cu ochii în pământ, până în fundul sălii, unde se adunau clienții de mâna a treia și unde mesele n'aveau fețe de masă. De acolo asculta și-și cerceta tovarășii.

— Câtă asemănare între omul acesta și Stavru! —gândi el, în vreme ce-și mânca știuca și aruncă priviri piezișe spre cineva, așezat — de profil — în partea cealaltă a crâșmei. Sărăcăcios îmbrăcat, neras de-o lună, îmbătrânit, omul acela ședea nemișcat, cu bărbia rezimată'n palmă, și privia în neștire spre intrare, cu un pahar de țuică dinainte.

Înfățișarea lui era dezgustătoare, — totuș — departe de a bănui existența vreunui Stavru în Egipt — Adrian simția ca o duioșie pentru acest bătrân singuratec, tăcut și nepăsător. Ar fi vroit să-l vadă din față, însă omul nu se clintia din loc, părea înțepenit. Folosindu-se de obiceiul oriental care îngăduie oricui să cinstească pe orice necunoscut de teapa lui, sau mai de jos, doar așa de dragul ochilor, Adrian chemă chelnerul și-l rugă să ducă — din partea lui — o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

ţuică omului care şedea în ungher. Asta trebuia să prilejuiască neîndoios un schimb de mulţumiri şi de urări. In locul celor la care se aştepta şi spre marea lui mirare, necunoscutul refuză consumaţia, pe care nu o ceruse.

— E din partea domnului de colo — spuse chelnerul arătând pe Adrian.

— Puţin îmi pasă — răspunse omul, fără să privească spre locul ce i se arăta.

Sunetul vocii însă fu îndestulător lui Adrian pentru ca să recunoască pe Stavru. Se sculă, mişcat, şi-l apucă de umăr. Cu glasul tremurând, îi şopti la ureche, aşezându-se lângă el :

— E cu putinţă ? Tu eşti ?... Aici ?

— Ce ?... nu ştiai ? — întrebă Stavru la rândul său, privindu-l fără urmă de mirare şi bănuitor.

— Cum ? — făcu Adrian, uluit. M'ai văzut intrând, şi n'ai venit să mă îmbrăţişezi?... Şi încă respingi cinstea pe care ţi-o trimit din simpatie?... Ce-i cu tine?... Te-ai făcut atât de ursuz, de când nu ne-am mai văzut?

— Aşa ajung oamenii la bătrâneţe, mai ales când duc o viaţă ca a mea : simpatiile nu le mai ajung...

— Dar eu nu-s nimic mai mult decât o simpatie pentru tine ?

— Eu vorbesc de „cinstele“ astea din simpatie, sau de simpatia care poate încăpea într'o „cinste“... Cât despre tine...

— Ei ?... cât despre mine ?

— Deocamdată e-o deosebire... tu urci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în viață, pe când eu scobor, iar între noi stă culmea. Și-apoi...

Stavru privi bănuitor împrejur și tăcu.

— Nu ți-e foame, Stavrule? — întrebă Adrian cu dragoste.

— Da, mi-e cam foame.

— N'ai vrea să mănânci și tu știucă umplută!... Aici o gătește minunat.

— Știucă, broaște, ori elefanți, comandă ce poți... dar fă o „cinste" mai acătării decât un păhărel de țuică, pe care mi l-aș fi putut plăti singur — răspunse Stavru.

Și, cu un aer plictisit, își trecu palma peste chipul zbârcit.

Cam după vreun ceas, înaintea unui pahar cu vin, în odaia lui Adrian — luminată de-o lampă cu gaz — și încălzit de sinceritatea tânărului său prieten, Stavru ardea cei din urmă stropi de oloi din candela sfântă care susține sufletele celor pătimași.

— Acum când ți-am făcut cunoscută ultima și bizara mea incarnație de „mațe goale", știu — dragă Adriane — că dacă nu m'ai vedea în halul în care sunt, te-ai grăbi să mă întrebi ce s'a mai întâmplat cu Chira, sau — mai bine — să-ți povestesc istoria micului Dragomir de altă dată. Pentru tine, m'aș afunda iar cu mintea în vremile acelea de mult trecute, — dar, trebuie să știi că te doare când cotrobăiești prin cuferele îndepărtatelor călătorii...

Când am scăpat de pe corabia lui Nazim-Efendi, la Constantinopol, trebuie să fi avut vreo cinsprezece ani... Tânăr, frumos și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

prost, — eram îmbrăcat şi 'mpopoţonat ca un fecior de prinţ turc. Numai hainele de pe mine trebue să fi preţuit cât un cal arăbesc... Dar ceasul, comandat pentru mine şi lucrat de ceasornicarul sultanului,... dar inelele, de care-mi erau pline degetele, — fesul cusut numai în fir de aur, — pe deasupra lirele turceşti, de care-mi erau grele buzunarele, şi făceau să-mi cadă şalvarii. Aveam cu ce trăi zece ani, fără să mă obosesc să dau măcar din deget.

Dar, pentru ca să trăeşti, nu-i de ajuns să ai numai avere. In suflet purtam o durere grea, şi 'n inimă închideam o naivitate şi mai apăsătoare, — doi călăi care ajung să răpună repede o inimă prea simţitoare. Durerea mea era dorul neizbăvit după Chira şi după mama — cele două fiinţe pierdute — şi care-mi erau atât de trebuitoare în viaţă, — naivitatea era zadarnica mea încredere că — odată liber — oamenii mă vor ajuta să le regăsesc. Iar pentru ca să pot da de ele eram gata de orice jertfă.

Eram gata, fără să-mi dau seamă, chiar la jertfirea trupului meu, viciat acum, şi obişnuit cu noua lui stare, — căci în viaţă te obişnuieşti cu totul, şi cu viciul mult mai uşor decât cu oricare altă treabă, care-ţi pare grea la început. Şi asta e atât de adevărat încât, captiv fiind, de câte ori nu-mi spuneam : — Ah ! dacă Chira şi mama ar fi cu mine, n'aş dori să mai plec nici odată de-aici!"

Mă simţeam atât de fericit când mă văzui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scăpat ca prin minune din căpcana mea aurită, în cât (Doamne iartă-mă!) uitai şi de Chira şi de mama !... Nu mă mai temeam de asupritorul meu. Corabia lui îşi ridica ancora chiar în clipa în care — printr'o neprevedere a lui — izbutisem să pun piciorul pe ţărm. Şi îndelung după asta — în revărsatul zorilor, alergând pe cheiul Bosforului, îi aruncai toate ocările dându-i cu tifla:

— Du-te la toţi dracii ! Imputitură parfumată !... Să dea Dumnezeu să 'nceapă o furtună tocmai când ăi fi pe marea Neagră, şi să-ţi mănânce hoitul peştii apelor !... Să m'audă Dumnezeu !...

După ce corabia blestemată pieri, în suflet mi se aprinse o bucurie fără seamăn. Începui să alerg — încotro vedeam — pe străzile murdare ale Galatei, călcând peste cozile nenumăraţilor câini râioşi, ciondănindu-mă cu vânzătorii de salep, dând peste cerşetorii orbi, şi răsturnând narghilelele fumătorilor de pe trotuare. Asta din pricină că cele ce vedeam şi neaşteptata mea libertate mă zăpăciseră cu totul. Trecătorii mă crezură nebun, iar un ceauş mă opri, fără să mă atingă, mă salută cuviincios, şi-mi spuse cu atâta politeţă, încât mă pufni râsul:

— Cuconaşule, nu vă supăraţi că îndrăznesc să vă spun, dar nu stă frumos pentru părintele mata, beiul, cele ce faceţi!... Care este *ilustrul* vostru nume ?... Unde este *guvernorul* dumnevoastră ?

— Ce-i aceea „ilustru" şi „guvernor?" îl întrebai, ridicându-mi şalvarii, care-mi căzuseră pe vine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi fără multă vorbă, îi întoarsei spatele. Un călăreţ alerga la trap, iar stăpânul calului alerga îndărătul lui, ţinându-se de coada fugarului. Asta-mi plăcu afară din cale, şi-o luai şi eu la goană, până mi se tăiă răsuflarea.

Această primă zi de libertate, fu singura— din vremurile acelea — în care bucuria mi-a fost întreagă, fără cea mai mică grijă, întru nimic stingherită. Imi venea să fac tot felul de năzbâtii deodată: să trec peste poduri, să mă duc la Cornul de aur, să intru în lupanare unde dansau femei cu pântecele gol, să mă urc pe străzile piezişe care merg spre Pera. In sfârşit mă hotărîi să mă plimb călare, şi alesei calul cel mai frumos. Stăpânul lui era cuviincios şi binevoitor. Mă ajută să încalec, şi-mi scurtă scările după măsură. Băgând de seamă că nu ştiu să călăresc şi că nici nu prea ştiu încotro vreau să merg, mă învăţă cum să ţin frâul şi mă întrebă unde vreau să mă plimb.

— Pretutindeni! — răspunsei eu, înţepenindu-mă în scări.

— Pretutindeni? — făcu el mirat — dar luminăţia voastră n'ar putea să meargă deodată în toate părţile. Trebuie să vă alegeţi o ţintă.

— Dacă-i aşa, du-mă spre colinele cele ce se oglindesc în Bosfor.

Şi — mânat de el — mă îndreptai spre Ildiz-Kioşc şi Dolma-Bakce, care mă minunară, şi îmi umplură sufletul cu cele mai năstruşnice năzuinţi. In timpul acestor lungi şi dulci ceasuri, vrăjit de legănările

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

calului, care mergea la pas, şi de minunile care se perindau pe dinaintea ochilor mei întredeschişi, trupul, sufletul... tot ce mă înfăptuia, nu mai aparţineau lumii acesteia... Tot trecutul meu se năruise... Uitasem cine eram... Uitasem şi de omul care conducea calul de căpăstru şi care nu crâcnea o vorbă, după cum nici eu nu-i puneam cea mai mică întrebare şi tot timpul cât ţinu această plimbare de neuitat, nu deschisei gura. Ca prin vis, simţii — într'un târziu — că se opreşte calul şi auzii o voce de nerecunoscut, miaunând parcă:

— Efendi, e târziu... Acum se înnoptează. Mi-e foame, după cum trebuie să-i fie şi calului. N'ar fi vremea să vă duc acasă?

Înţelesei că trebuie să descalec, şi mă dădui jos, aproape zăpăcit. O senzaţie dureroasă între picioare, mă făcu să-mi pierd cumpătul şi mă aşezai la pământ.

— Vroiţi să rămâneţi aici? — mă întrebă omul.

Îi făcu un semn din cap şi scosei o liră turcească pe care i-o dădui. Ştiam că trebuie *să plătesc*, dar n'aveam nici o idee despre valoarea banilor, nici despre aceea a celor trebuitoare în viaţă.

— Trebuie să-mi daţi trei *cereci* — îmi spuse el — poate aveţi mărunţiş?

Fără să-mi dau seamă de ce fac, vrui să-i mai dau două lire.

— Nu asta, Efendi, mi-aţi plătit prea mult, şi n'am de unde vă da restul.

— Nu-i nimic, păstrează tot! — şoptii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
rev.statransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vai de mine, pentru banii aceştia ar trebui să muncesc o săptămână!

— Nu face nimic!... Ia-ţi-i dumneata...

— In numele lui Alah, nu-mi trebuiesc! — urlă el. — Puternicul vostru părinte ar avea dreptul să-mi taie capul, de-aş face una ca asta!... Nu, nu-mi trebuiesc!...

Şi deşertându-şi chimirul, îmi vărsă în braţe o sumedenie de *megedii,* de *cereci, beşlici* şi *metilici,* ceeace mi se păru nesfârşit de mult, — apoi se temeni de nenumărate ori, încălecă şi dispăru.

Rămăsei singur pe pajiştea verde a unui drum curat şi frumos, care închenăria canalul.

Privirea mea, aţintită asupra apei liniştite, absorbea setoasă icoane după icoane năstruşnice ca în poveştile orientale: umbrele palatelor şi chiparoşilor pe care soarele'n apus le culca — cât vedeai cu ochiul — pe luciul întunecat al Bosforului, — întreţesute mai în adânc de o perindare nesfârşită de culori aprinse: pete de aur şi de aramă, limbi de foc, mistuindu-se în depărtări, frânte de colinele cu dâmburile liliachii, răsturnate de oglindirea mării.

Cum, atât de frumos e pământul?... Nici ideie n'avusesem până atunci. Pentru întâia oară vedeam atâtea minunăţii.

Salonul mamei şi cuşca plutitoare a lui Nazim Efendi prinseseră toată viaţa mea trecută. Şi atât de tare mă adâncisem în beţia acestei zile ameţitoare, şi — mai cu seamă — în visările sfârşitului ei crepuscular încât se înnoptase, când tresării, readus în sîm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţuri de un cântec jalnic şi frumos, care venia dinspre o luntre cu vâsle, care luneca încet, nu departe de mine... Unde eram?... Ce să mănânc?... Unde să dorm? Şi unde erau ele: Chira şi cu mama? Inspre ce inimă duioasă trebuia să-mi îndrept paşii?...

Pornii în hohote de plâns, îmi răcnii durerea şi lacrimile îmi scăldau faţa, fierbinţi, necurmate.

Vâslaşul mă auzi şi cărmi spre mine, însă când fu la vreo doi metri de ţărm, îşi lungi gâtul, mă cercetă un minut, apoi se depărtă, strigându-mi pe greceşte:

— Eeh !.... sufleţelule !... Tu nu trebue să fii atât de nenorocit, după cât pari: doar parc'ai fi muiat în aur!

Din noaptea aceea, nu mă mai încred nici odată în oamenii cu vocea frumoasă.

Imi ţipai singurătăţii toată durerea, toată jalea unei adolescenţe plăpânde, părăsită în mrejile nemilosasei vieţi.... Nici aurul acesta ca re-mi îngreuia buzunarele, nici inelele scumpe care-mi împodobiau degetele, nici ceasul acela domnesc nu fură în stare să-mi dea vreun sfat, să-mi aducă vreo mângâiere. Preţul lor se năruí în ochii mei. Aş fi dat totul, până şi cămaşa de pe mine acelui care mi-ai fi scos în cale — nu pe Chira, nici pe mama — ci numai o singură şuviţă din părul lor, care mi-ar fi dat mai multă putere decât tot metalul acesta blestemat. Ea mi-ar fi alinat inima, mai mult decât toate nestimatele acestea.

Imi răzimam fruntea înfierbântată de fiecare arbor al drumului întunecat, care ducea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

spre oraș, și coaja fiecărui dintre ei, o scăldai cu lacrimile mele. Îi strângeam în brațe și nepăsării lor repetam fără curmare:

— Mamă!... Măicuță!... Chiro!... Mămucă!... Unde sunteți?... Eu am scăpat... Și nu știu încotro s'apuc... Și-i noapte... Și pe-aici e atâta lume... atâția oameni... Dar nu-i Chira, nu-i mama mea!

Deodată, la o cotitură, o lumină puternică îmi luă vederile... Doi „descălzători de cale", cu pulpele goale și cu făclii în mâni, trecură în goană, strigând laolaltă:

— Feri din cale!

Deabia avui timpul să mă dau la o parte din fața unei trăsuri luxoase care trecea, că un biciu pocni, și simții o arsură peste gât și bărbie.

Mă ridicai bâjbâind, orbit de durere. Din vremea bătăilor tatei și-ale fratelui meu, nu mai simțisem atâta usturime.

Mă ridicai bâjbâind. Drumul mi se părea și mai întunecat ca mai înnainte, și o frică groaznică mă cuprinse. Începui să alerg cât mă țineau picioarele, fără să scot o vorbă, îngrozit de frică, și temându-mă chiar de răsuflarea mea și de țiuitul vântului în urechi. Într'un târziu începură să apară câteva case, apoi străzi cu rate, uliți murdare, lume, negustori care țipau, câini care abia se mișcau și — în sfârșit— mă prăbușii undeva pe un maidan.

Imi revenii sub silințele cuiva, care voia să mă ridice,— și — la lumina lunii — zării un chip care parc'ar fi fost al lui Ibrahim, pescarul de raci de la Catagat. In aceeaș

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

clipă, în sufletul meu se redeşteptă nădejdea de-a le regăsi pe Chira, şi pe mama. Mă înlănţuii de gâtul omului aceluia, care mirosia a slin şi a tutun şi strigai, cutremurat de plâns:

— Sunt un nenorocit: am pierdut pe soră-mea şi pe mama!... Ajută-mă să le găsesc şi-ţi dau toţi banii din buzunare, toate inelele, ceasul şi hainele de pe mine....

— In numele lui Alah, nu ţipa aşa! — îmi şopti bătrânul, apăsându-mă peste gură cu palma lui jilavă.

Apoi ridicându-mă, adăugă : — Vino cu mine !

Il urmai. Abia atunci băgai seama că — pe braţ — ducea un coş cu rahat, cu care — de bună seamă — îşi câştiga pâinea.

Merserăm mai bine de-o jumătate de ceas. El tăcea, eram cu desăvârşire uluit. Niciodată — până în seara aceea — nu bălăcisem printr'atât noroiu, niciodată nu-mi mai fusesc dat să văd mahalale atât de murdare, nici o sărăcie atât de cumplită. In sfârşit, el mă trase într'un fel de magherniţă, unde nu erau decât o mână de paie şi un ulcior cu apă. Atât era totul.

— Acum, spune-mi ce-i cu tine! — îmi zise el, lăsându-şi panerul şi aşezându-se turceşte pe marginea aşternutului.

In mai puţin de un ceas, îi povestii toată istoria mea, pe scurt, dar toată, fără să-i ascund nimic, începând de pe când eram lângă mama, până când fugii de pe corabie. El mă ascultă fără să scoată un cuvânt. In sfârşit, se ridică în picioare:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Culcă-te colo...!— şi-mi arătă culcuşul său. — Asta-i tot ce-ţi pot spune în astă seară!

Rămăsei cam mirat, dar pe dea'ntregul încredinţat că mă va ajuta să-mi regăsesc pe cele pe care le căutam.

Căzui ca un buştean şi adormii privind pe binefăcătorul meu, care înlemnise într'un colţ cu ochii aţintiţi asupra mea.

A doua zi mă deşteptai de cu noapte :

— Trebuie să plecăm...

— Ca să căutăm pe Chira ? — întrebai grăbit.

— Nu, copile, nu ca s'o căutăm pe Chira, dar pentru ca să nu ne mai întâlnim niciodată, căci aurul tău e piază-rea, şi sculele şi hainele tale-s purtătoare de nenoroc... Alah să te aibă în paza lui!

Şi după ce încuiă uşa, mă lasă afară, depărtându-se cu panerul său cu rahat.

Bătrânul acesta, împreună cu ceauşul, barcagiul şi stăpânul calului luat cu chirie, fură singurii patru inşi, singurele suflete cinstite, în felul cărora trebuia să treacă multă vreme ca să mai pot întâlni, — iar această primă zi de libertate fu singura la amintirea căreia putui să-mi mai desmorţesc inima.

Cel dintâi pas pe care-l făcui, din clipa aceasta, mă duse deadreptul în prăpastie.

Părăsit într'un chip atât de crud, uluiala mea fu atât de mare încât — luând drept nebun pe bătrân — n'avui măcar puterea să plâng, sau să deznădăjduiesc. Nu-mi venia să cred într'atâta răutate. Primul meu gând fu să plec cât mai curând în căutarea unor oa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meni cu inimi mai bune. Viaţa nu m'aştepta decât ca să mi-i scoată în cale.

Nu-mi dau seama prin ce ciudăţenie copilărească, nu-mi puteam scoate din minte gândul că maică-mea neîndoios îşi îngrijea ochiul în vreun spital. Cu ea — îmi spuneam — trebuie să-mi încep cercetările. Cu gândul acesta înrădăcinat în creier, o pornii întrebând pe trecători, cam în ce parte era mijlocul oraşului. Toţi mă îndreptară spre Pera, unde ajunsei cu vreun ceas înnainte de amiază.

Mi-era foame, de nu mai puteam să mă ţin pe picioare. Căutai ceva de mâncare într'o uliţă laterală, de unde venia miros de friptură de oaie. Lângă colţ, înnaintea unei prăvălioare, un om vântuia un gratar, peste cărbunii căruia se frigeau o mulţime de frigărui. Cu fesul pe ceafă şi cămaşa întredeschisă peste un piept arămiu şi păros, negustorul îşi întorcea marfa, se'nvârtia într'un picior, îşi da ochii peste cap, şi striga cât putea :

— Kebab !... Kebab !

Intrai în prăvălia deşartă şi cerui pâne şi *kebab*. La o masă murdară, de lemn, dumicai o jumătate de pâine, trei frigărui şi băui apă. Apoi, scoţând un pumn de bani de aur, argint şi aramă, îi întinsei să iea ce-i datoram :

— Ia-ţi cât costă mâncarea, — îi spusei.

Negustorul tresări, mă ţinti cu ochii, privi pe furiş spre uşă şi luă — cu îndrăzneală — o liră de aur, pe care o strecură iute în *chimir*. Pe când ieşiam, mă gândiam :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

— Una din două : sau o mâncare costă cu mult mai scump decât chiria unui cal sau că tâlharului acestuia puțin îi pasă că „puternicul meu tată“ ar putea să-i reteze capul !

Neliniștit și nerăbdător să dau de-un om cum se cade, care ar fi putut să mă ajute din inimă, în ținta mea, mă îndreptai spre cea mai mare cafenea pe care o văzui. Mă gândiam :

— E mai cuminte să te adresezi celor mari și nobili : ei n'au nevoie să mă fure și nici nu li-e teamă de podoaba mea de aur.

Judecata mea fu exactă. Insă, înnainte de a intra, mă îndreptai spre un văcsuitor, după cum văzusem că fac și alți oameni cu ghetele murdare ca ale mele. De data asta însă fui mai dibaciu: trăsei cu ochiul la cât plătiau — alți inși — văcsuitorului, și-i dădui și eu cât mai puțin, un *metelic*. Apoi — curat oglindă — intrai în cafenea.

Mă zăpăci zgomotul asurzitor al glasurilor, zarurior și pulurilor de *ghiulbahar*.

La mese aproape n'aveai loc, toți jucau câte un joc. In adevăr, aici nu era decât lume bună, măriri, civili și militari. Mă strecurai printre mese ; nimeni nu mă luă în seamă și nu păru mirat de bogăția de pe mine, — nici chiar chelnerii.

— Cât e de plăcut să ai de-aface cu oameni bine crescuți! — mă gândii. Aici te simți mai la locul tău decât printre calici.

Mă așezai pe-un scaun gol, pe care-l găsii lângă doi jucători de șah și poruncii o cafea cu caimac și-o narghilea. Trăsei iarăș-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu ochii la cât plătiau alții pentru consumația lor și mare-mi fu mirarea când văzui că pentru un bănuț de argint, pentru un cerec, puteai să bei zece cafele, și să fumezi tot peatâtea narghilele, cu bacșiș cu tot.

Cercetai chipurile celor doi jucători, vecinii mei, un ofițer și-un civil, amândoi încă tineri, cu totul adânciți în jocul lor. Ei îl priviau cu atâta atenție, în cât pe mine mă apucă durerea de cap. Imi părură simpatici, cu osebire figura cam bosumflată a ofițerului lângă care ședeam. Vorbiau rar, într'o turcească aleasă ceea ce-mi plăcea cu deosebire, dar mă și încrâncena, căci și Nazim Efendi vorbia tot pe-atât de ales. Uniforma ofițerului însă mă făcu să-mi viu în fire :

— Aista trebuie să fie un viteaz — gândii, privindu-i pieptul plin de decorații.

Și fără multă vorbă, mă aplecai spre el:

— Mă iartă, domnule, nu știți dumneavoastră...

Fără să mă privească, îmi făcu semn — cu degetul — să tac.

Neizbânda asta, pricinuită de un gest atât de familiar, nu mă descurajă și — după câteva clipe — mă aplecai din nou, să-l întreb, — însă nici n'apucai să deschid gura că el mă opri cu acelaș semn de deget, iar cu mâna cealaltă înnaintă o figurină. Atunci — îndrăznet — nu mă lăsai :

— Mă iertați, domnule, nu știți dumneavoastră unde se îngrijesc oamenii chiori ?

— Cine-i chior, mă ? — zbieră acesta, aruncându-mi o pereche de ochi, care mă înspăimântară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nimeni... mama ! — bâlbâii eu.

— Mă-ta-i chioară ?... Şi cine i-a scos ochii ? — făcu el măsurându-mă din creştet până'n tălpi.

— Nu pe-amândoi — rupsei, timid — unul singur.

— Unde ? Când ? Cum ?

— Tata, bătând-o... la Brăila, în România... Acum doi ani...

Ofiţerul păru că-şi iese din fire. Se întoarse spre prietenul său şi repetă — dispreţuitor — fraza mea :

— O femeie bătută în România acum doi ani, cu un ochiu scos, şi pe care-o caută acum prin Constantinopol !... Tu înţelegi ceva, din asta, Mustafa ?

— Cum nu ?... înţeleg ! — făcu cellalt — lucrul acesta trebuie cercetat mai deaproape, dar nu aici ! — şi mângâindu-mă pe obraz, adăugă:

„Deocamdată ar trebui să avem grijă de copilul ăsta, — hai să ieşim".

Afară, el chemă un birjar, şi urcarăm tustrei.

Trecură şase luni de dulci nădejdi şi de decepţii crude, de libertate relativă şi de viaţă îmbelşugată, după acest de-al doilea şi ultim contact cu generozitatea lumii bune, care vorbeşte într'o limbă aleasă.

Scoborînd la uşa lui Mustafa-bei, ofiţerul se despărţi de prietenul său.

Omul acesta, pe care nu aveam să-l mai văd decât peste câţi-va ani, în împrejurări de care voiu vorbi, îmi azvârli o privire

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

severă şi plină de dispreţ. Il luai drept un om rău şi în avântul meu copilăresc îi spusei beiului:

— Dar ştii că-i mândru, prietenul dumitale...

— Da, e cam mândru, dar e un om bun. (Mai vorbia de bunătate şi Mustafa-bei !)

Locuinţa lui era o vilă uriaşă, aşezată afară şi'n partea de miază-zi a oraşului.

Parcul nesfârşit — care-l împrejmuia — scobora până la Bosfor. Casa era tăcută, plină de bogăţii şi de slugi care se strecurau ca nişte umbre, muţi ca nişte morminte. Insă aierul prietenos, care umple orice locuinţă orientală, mă făcu încrezător. Deosebita delicateţă a beiului a ajutat mult la aceasta. Nu avea nimic din vicleşugul lui Nazim. Fu încântător, atrăgător, cuviincios şi familiar, tot timpul cât dură şi nădejdea mea. N'aş avea să-i reproşez nimic — nici chiar neputinţa de a-mi îndeplini imposibila mea dorinţă — dacă, din clipa năruirii nădejdelor mele, s'ar fi mulţumit să mă dea afară pe uşă. Dar, pasiunea orientalilor este atât de înverşunată, încât falşifică inimile cele mai generoase şi le împinge — fie prin răutate, fie prin violenţă — spre aceleaşi fapte scelerate.

Mustafa-bei îmi cunoscu povestea cu mult mai uşor decât mulţi alţii de-atunci încoace. Sunt încredinţat că omul acesta a fost sincer mişcat de ea, căci nu de puţine ori ochii i se umplură de lacrimi, în timpul istorisirii mele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Îmi făgădui că va face pentru mine tot ce-i va fi cu putinţă.

— Dacă mama ta e în Constantinopol — îmi spuse el, mângâindu-mi mâinile — voiu afla-o dela spitale şi dela poliţie. Cât priveşte pe Chira, voiu trimite mijlocitoare, subtile ca eterul şi viclene ca vulpea, să iscodească chiar haremurile celc mai bine păzite. Dacă dăm de ea, pun capul că o scoatem; cu bani poţi obţine tot ce vrei, în Turcia.

După asta îmi arătă odaia mea şi mă dădu în seama unui servitor, care trebuia să îngrijească de mine. Bijuteriile şi hainele de pe mine, care — după spusa lui — „erau prea bogate, şi chiar indecente", fură înlocuite cu altele, mai „demne". In schimbul tuturor atenţiunilor acestora îmi fu cerut un singur lucru: să nu mă mai duc prin marile cafenele şi să nu prea ies atât de des în oraş:

— Asta-i în interesul nostru — adăugă el. Nazim nu are să renunţe atât de lesne la prada lui şi, într'o bună zi, ai să te pomeneşti c'un sac în cap, legat burduf şi îmbarcat ca un balot cu *ienibahar*.

Perspectiva aceasta mă băgă în toţi sperieţii. Fără să-mi dau seamă cum, mă simţii ataşat de el şi deprins cu această jumătate de captivitate, care se întredeschidea înaintea adolescenţii mele.

* * *

Sunt mai multe chipuri ca să pierzi un suflet pătimaş, — cel mai lesnicios este să-l iei cu binişorul. Şi cum în inima mea — pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atunci — nu trăia decât Chira, Mustafa-bei nu-mi vorbia decât despre ea.

O făcea cu naturaleţă, căci mă iubia cu duioşie, — dar dracul s'o ia de duioşie a pătimaşilor! De cele mai deseori nu este decât un narcotic voluptos.

Mustafa-bei începu prin a introduce pe Chira în casă, botezând cu numele ei toate lucrurile simpatice. Astfel, aflând că *narghilea* şi *brăţară* — pe româneşte — sunt nume feminine, mi-aduse — pe rând — cea mai frumoasă narghilea, pe care am văzut-o vreodată, — apoi o brăţară foarte de preţ. Pe amândouă era săpat cuvântul: *Chira*, pe care nu ştiui să-l citesc.

De-abia împlinisem o lună de când eram la el, când — într'o zi, pe când eram în parc — el veni aducând de căpăstru o iapă admirabilă, tânără, vioaie, capricioasă şi neastâmpărată ca şi Chira:

— Iată pe cea mai frumoasă *Chiralină*, pe care ţi-o pot oferi — îmi zise el. — Ia-o, e a ta!

Şi, mă şi încălecă, obişnuindu-mă cu zburdălniciile ei. Aşezat între el şi servitorul său ieşirăm călări să dăm o raită prin împrejurimile pitoreşti, care se întindeau spre partea de miază-noapte a vilei.

Un fapt sigur şi alinător este că: nicicând în această scurtă epocă de tristă îmbelşugare, desfătările n'au izbutit să mă facă să-mi uit ruina copilăriei trei zile dearândul. Nu-i mai puţin drept că biata mea inimă, se lăsa adesea ademenită de desfătări. Viaţa mea — ademenită de mângâierile îndemnătoare ale

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

beiului — se scurgea între narghileaua şi iapa mea, de care nu mă despărţeam decât ca să dorm şi să mănânc şi care, prin particularităţile şi ciudăţeniile temperamentului ei, mă făcea să cred că—prin mijlocirea ei — îmi venia ceva din dragostea Chirei. La rândul lui, acest nobil animal mă iubia şi se legă într'atât de mine încât, oridecâteori întârziam să ies, uitându-mă la jocul de table cu beiul, ca răscolia grajdul cu neastâmpărul ei.

In felul acesta, Chira era pretutindeni: în ochii frumoşi ai iepei, în orice lucru pe care-l atingeam, în conversaţiile noastre, — chipul Chirei era pe jumătate în casă.

Cealaltă jumătate era împlinită de mijlocitoarele puse în urmărirea ei. Dihaniile acestea — una mai convinsă ca cealaltă — veneau să mă încredinţeze că Chira se găsia în câte zece haremuri deodată.

Sub înrâurirea descrierilor lor de o izbitoare exactitudine, în amănunţimile mişcătoare pe care mi le dădeau asupra înfăţişării *cadânelor* pe care le zăriseră, inima mea zvâcnia să-şi rupă coardele. Le sorbiam cuvintele cu nevinovăţia unui copil de şase ani, şi nu puţinor dintre desfrânatele acestea le sărisem de gât, strigând:

— Ea trebuie să fie!... E aidoma soră-mea! Incearcă să te apropii de ea şi şopteşte-i numele meu: *Dragomir !...* Fă tot ce poţi şi-i cere o fotografie!

Dar pentru ca să poţi vorbi *cadânelor* şi să capeţi o fotografie trebuiau bani. Pentru ca să închizi ochii curioşilor, să astupi ure-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

chile indiscreților, să descluizi ușile atât de strașnic păzite, trebuiau încă și mai mulți bani.

In mijlocul odăii, cu mâinile în buzunare, privind iscoditor și ironic, beiul asculta și zâmbia. Eu îi cădeam la picioare și-l rugam. Și el împărția cu dărnicie bani de aur și de argint, după însemnătatea fiecăreia.

Apoi, din nou, trecură zile îndelungi de așteptare, ceasuri triste, goale de orice îndemn de viață. Deznădejdea mea nu găsia alt refugiu decât sufletul înțelegător — par'că — al „Chiralinei" mele. Impreună cu ea— înlănțuit adesea de gâtu-i mătăsos — mă avântam, pe căi fără de sfârșit, în diminețile într'aurite, sau în apusurile clocotitoare, în uitări de sine, pline de nostalgii ametitoare, de plăceri ucigătoare.

De-alăturea mea, și ca un nonsens și mai jignitor, servitorul călăria, înarmat până 'n dinți, urmărindu-mă pas cu pas, — prin tăcerea lui vinovată și lipsit de orice urmă de intimitate, el violenta ultima expresie a dragostei mele.

In chipul acesta trecu vremea de cu primăvară până'n toamnă, din Maiu la Septembrie. Apoi nădejdea mă părăsi deodată.

Fotografiile care mi se adusese nu erau ale Chirei și numele lui Dragomir, șoptit la urechile nenorocitelor întemnițate nu trezi nici un ecou în tainițele întunecate ale inimilor lor. Nu-mi mai plecai urechea la dulcegăriile femeilor acestora și ele fură date afară.

Dar, Dumnezeu nu te bate cu bățul. Toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cercetările făcute ca să dea de urma mamei, prin Constantinopol, rămăsese tot pe-atât de zadarnice. Mi-o mărturisi chiar beiul, plictisit de întrebările mele, — şi pentru ca să-mi dovedească bunăvoinţa lui, el chemă chiar pe şeful poliţiei turceşti — un uriaş cu o înfăţişare de călău, cu mustăţile lăsate pe oală şi cu priviri de bandit. Acesta, după ce izbi din picior, salută şi strigă, cu o voce de tunet, care numai că nu m'a dat peste cap:

— De când e Stambulul, n'a pus piciorul în el nici o româncă cu un ochiu plesnit!

Asta era mai mult decât convingător.

Deznădejdea mă cuprinse cu puterea credinţei care se năruise în mine. Lacrămile îmi curgeau nestăpânite peste mâinile parfumate ale beiului, de care mă rugam să mă lase să plec. El se împotrivi.

— Ce-ai să te faci, dac'ai să te duci de aici? Ba, mai ai şi nenorocirea să fii tânăr şi frumos, două calităţi cu care în Turcia nu izbuteşti decât dacă eşti inteligent. Rămâi aici. La mine ai tot ce-ţi trebuie, mai mult chiar decât naşterea ta ţi-ar fi dat dreptul să nădăjdueşti.

Eram nemângâiat. Vorbele lui răsunau ca nişte clopote de înmormântare. Beiul îşi îndoi bunăvoinţa faţă de mine. Cunoscându-mi patima pentru călărie, îmi comandă un costum de vânătoare, îmi cumpără o puşcă admirabilă cu patul încrustat la Damasc — pe care o şi botează „cumplita Chiră"—şi astfel echipat, într'o bună dimineaţă, întovărăşiţi de doi servitori — o luarăm spre Adrianopol.

— Am să-ţi arăt cuprinsurile locuite de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cerbi şi de vulturi! — îmi spunea beiul. Şi ai să vezi că viaţa e frumoasă şi fără de femei, căci tu nu ştii că chiar şi cea mai frumoasă femeie sfârşeşte totdeauna prin a deveni o putoare.

Ocara aceasta mă izbi ca o lovitură de pumnal şi mă făcu să-l urăsc pe Mustafa-bei. Îmi tăinuii pe cât putui simţimintele, dar în aceeaş clipă îmi năzări gândul fugii.

Un prilej minunat nu întârzie: plecasem pentru un ocol de vre-o cincisprezece zile spre măgurile cele mai apropiate ale Balcanilor şi 'n lungul Mariţei, — partidă de vânătoare pe care beiul era obişnuit s'o facă în orice toamnă.

Planul meu era întreit: ori izbutiam să înşel supravegherea sălbaticilor acestora şi să fug, îmbrăcat ca un ţăran turc, — ori îmi cumpăram libertatea, — ori dacă cele două încercări dădeau greş, nu-mi rămânea (în cazul cel mai deznădăjduit) decât iuţeala „Chiralinei" care — după spusa beiului — era o gonace neîntrecută. Pentru ca să mă încredinţez, cerui să-mi dea voie să mă iau la întrecere cu calul arab al lui Mustafa. Mulţumit că mă vede mai vesel, acesta primi, îmi dădu trei sute de paşi înainte şi-mi spuse că mă va ajunge până la un şat care se zăria la o depărtare de vreo trei chilometri.

La detunătura pistolului descărcat de bei, îmi şi vârîi pintenii în coapsa „Chiralinei". Iapa se ridică în două picioare, îşi frământă zăbalele şi porni ca vântul. Eu dădui drumul frâului şi mă agăţai de şea. Vântul şuie-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

ra atât de tare pe la urechi, încât îmi era cu neputinţă să aud goana potrivnicului meu, — nedându-mi seamă că mereu eram ajuns din urmă, izbeam pe cât puteam, în pântecele animalului. Pământul par'că se învârtea în jurul meu. In urma mea, drumul alb părea că fuge ca într'o lume de basme.

In curând, satul se limpezi înaintea mea, apoi îl ajunsei, îl străbătui şi-l lăsai în urmă, sub privirile înspăimântate ale locuitorilor. Gâşte, găini, raţe, care— spre nenorocul lor— erau prin mijlocul drumului, fură strivite sub copitele cailor.

La un chilometru dincolo de sat, fui ajuns din urmă. Puţin după accea sosiră şi servitorii, aducându-mi puşca, pe care nici nu ştiu pe unde o pierdusem.

— M'ai bătut — îmi spuse beiul, strângându-mi mâna. — Cere-mi ce vrei şi-ţi voiu da!

— Ei bine — îi răspunsei — dă-mi un chilometru înainte şi făgăduieşte-mi că, dacă nu mă ajungi, până la celălalt sat, nu mă mai cauţi!

El păru enervat:

— Până într'atâta te-ai scârbit de mine? Ce-ţi lipseşte? Femei? Poţi să-ţi dau oricâte vrei: din haremul meu, sau fecioare de paisprezece ani. Părţile acestea mişună de femei, de toate feţele, de toate neamurile, şi care nu râvnesc altceva decât să ni se dea ca roabele, fiindcă nu-i nici o fecioară, care să nu dea într'o zi de un dobitoc.

— Mustafa-bei, nu crezi că libertatea-i mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

scumpă decât robia, şi că un „dobitoc“ care ţi-e drag preţuieşte mai mult ca un prinţ, de care ţi-e scârbă?

— E drept asta — răspunse el. — Dar ocupă-te mai puţin de ceea ce-i *drept*... şi vezi mai bine de ceea ce-i *bun*. Noi suntem stăpânii tuturor olaturilor acestora, cu *dobitoace* cu tot. De ce n'am gusta din cecace ni se oferă atât de dobitoceşte poftelor noastre?

In clipa aceasta, ochii mi se deschiseră pe deplin înţelegători asupra vieţii. In adevăr, în cinismul lui, beiul avea dreptate: totul se pleca „dobitoceşte“ sub puterea sa. Nu le era dator nici măcar o mulţumire.

Pământul turcesc ca şi cel bulgăresc, musulman şi creştin, toţi, dela bogat la sărac, nu erau decât nişte robi ascultători, — şi dacă fecioarele se mistuiau la sosirea noastră, părinţii lor — pentru a obţine bunăvoinţa stăpânului — nu cerşiau decât îngăduinţa de a le jertfi, cu aceeaş uşurinţă cu care ne ofereau patul cel mai bun şi oaia cea mai grasă.

Spectacolul acesta mă făcu să râvnesc cu atât mai mult libertatea. Mă simţeam vinovat de belşugul în care trăiam, — în sufletul meu tânăr încolţi trebuinţa de a-mi căuta o meserie independentă, care să-mi îngăduie să-mi câştig cinstit pâinea. De atunci, începu să nu mă mai preocupe nimic alt, decât grija de a scăpa. Insă prilejul acesta întârzia să se arate şi oricare seară mă găsea tot atât de deznădăjduit cum fusesem în ziua trecută.

Eram din ce în ce mai păzit. Ziua, în tim-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pul lungilor şi obositoarelor goni ale vânătoarei, eram neîntrerupt alăturea de bei, sau încercuit de doi servitori. Noaptea dormeam în odaia tristului meu protector, fără nădejdea să pot fugi. In chipul acesta, cel dintâi dintre cele trei mijloace de fugă se mistui. Al doilea, anume acel de a-mi răscumpăra libertatea, căzu şi el.

Intr'o zi, pe când ploua cu găleata, şi 'n vreme ce beiul juca şah cu gazda, eu începusem o partidă de ghiulbahar cu servitorul meu. Eram singuri. Pentru a-mi ajunge ţinta, devenii duios, sentimental, şi-i lăsai să înţeleagă dorinţa mea de fugă. El făcu pe surdul. Atunci îi făgăduii banii şi bijuteriile pe care le aveam. El se împotrivi.

— Cum, Ahmed? Se zice că în Turcia cumperi orice pofteşti cu aurul?

— Da... Cumperi... — şopti el — dar cel care vinde trebuie să iea atâta aur, încât să-şi poată răscumpăra viaţa, la rândul său... iar tu nu ai de ajuns bani.

Nu-mi mai rămânea decât să-mi pun viaţa în joc, într'o fugă desesperată. Ştiam că pot fi ucis ca un câine, şi cu toate acestea nu mă îndoiam o clipă.

Ne găsiam într'o regiune muntoasă, împădurită, foarte prielnică ţintei mele. A doua zi, des de dimineaţă, începurăm să urcăm un drum greu, printre brazi, întovărăşiţi de cinci călăreţi, cari trebuiau să facă o bătaie.

Pentru a nu da timp servitorului să-i spuie stăpânului său ceea ce-i propusesem cu-o zi mai înnainte, mă hotărîi să-mi încerc noro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cul, de cum s'o ivi prilejul, şi el se prezintă cum nici nu-l aşteptam.

Vânătorii poposiră sub poalele unei poieni întinse, în mijlocul căreia lânceziau apele unui mic lac spintecat de-un torent.

— Aici e-adăpătoarea ciutelor! — spuse liniştit călăuza.

Şi plecă cu cei patru oameni ai săi. Cei doi servitori fură aşezaţi în două locuri strategice, cu porunca să tragă când va trebui ca să cârmiască vânatul spre puşca beiului.

Astfel, împrăştiaţi, eu simţiam că libertatea mea se apropie, — căci era cu mult mai lesne să scapi de un singur om, decât de toată ceata.

Ne vârîrăm în adâncurile unei stânci, — — privelişte cuprindea partea de unde trebuia să ne cadă vânatul.

— Tu să nu tragi decât dacă mi-o scăpa mie lighioana, ori dacă ţi-o trece pe sub nas — îmi spuse Mustafa-bei — căci „cumplita Chiră" nu-i prea de temut în mâna ta!

In adevăr, eu nu ştiam să ochesc.

Trecuse cam vreun ceas, când răbufni un foc de puşcă, apoi două sau trei. Beiul, cu puşca la ochi, scruta limpezişul, şi deodată ca şi cum ar fi răsărit din pământ, un cerb apăru drept pe cărare, — dar după o clipă pieri spre dreapta, unde se ţinea Ahmed.

— Nu ne scapă! — îmi răcni beiul. Fug să-l iau din coastă! Rămâi aici şi ţine-i trecerea ca să-l abaţi îndărăt!

— Să rămâi tu şi cu ai tăi,.. na! ţine-ţi şi puşca! strigai pe urmă-i, văzându-l ple-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

când în goană. După ce-mi aruncai puşca şi taşca, o luai deadreptul spre vale, părăsii drumul şi mă afundai în brădişte, — dând apoi de-un drum neted, îmi împinsei iapa într'o goană vijelioasă. De fuga aceasta atârna libertatea sau moartea mea.

Incolăcit de gâtul calului, mă rugam într'una:

— Dragoste a Chirei, vino-mi în ajutor!

. . . . . .

Trebue să fi făcut cel puţin vreo cinci leghe dela locul de vânătoare, când — într'o lumină duioasă de toamnă — mă oprii într'o dumbravă de pe malurile Mariţei. Imi lăsai iapa să pască şi să se odihnească. Zdrobit de oboseală şi zăpăcit de fericire, mă lungii pe pătura mea. Cu toate acestea, mă încercau fiori de teamă: în fuga mea fusesem văzut de locuitorii satelor şi de tăietorii de prin păduri. Şi mă întrebam într'una:

— Am scăpat sau nu?

Innaintea ochilor mei pământul se întindea necuprins şi frumos, iar eu nu-mi dădeam seamă dacă eram liber să mă scol şi să plec, după capul meu. Năluca unei mâini cotropitoare mă ameninţa, — ea mă putea înhăţa în orice clipă şi să mă reţină.

Somnul mă scoase din îndoială. Pleoapele mi se închiseră grele. Când mă deşteptai, nedumerirea în care adormisem pierise, căci lângă mine — şezând turceşte — Mustafabei veghia asupra feririi mele, în timp ce eu mă frecam la ochiu, ca pentru a goni un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

vis urât, el îmi spuse, arătându-mi o geantă de piele de căprioară:

— Uite, Dragomire, ți-am adus de mâncare... Trebuie să-ți fie foame!

Și — după câtva timp — pe când ne înapoiam în trapul cailor, adăogă:

— Ei, vra să zică ești în stare să-mi faci și pocinoage de-astea?... Dar tu nu știi că Dumnezeu uită de lucrul pe care Turcul pune mâna?

***

La câteva zile după aceea, intrând în Constantinopol, cea dintâi grijă a beiului fu să spună celor doi servitori, chiar în fața mea:

— De două ori pe săptămână, veți însoți pe d. Dragomir la plimbare, călări, și veți merge numai la trap, dar veți răspunde de el cu capetele voastre. Vă poruncesc să trageți în burta iepei lui la cea dintâi încercare de fugă!

Apoi se întoarse spre mine:

— Și chiar acasă n'ai voie să umbli decât prin apartamentul tău!

Servitorii însă n'avură vremea să îndeplinească aceste strașnice porunci, căci, chiar în ziua aceea mă îmbolnăvii, și căzui la pat. Vreme de-o săptămână, zăcui fără cunoștință, în prada friguriloř și aiurărilor.

Când îmi venii în simțiri, odaia mea era prefăcută într'o vastă infirmerie. Doi medici, veghiau — pe rând la căpătâiul meu. Cât despre Mustafa-bei era aproape nebun. Uitându-și și rangul și toate, el se frământa la picioarele mele, cerându-mi iertare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă lași să plec? — îl întrebai.

— Dar asta nu se poate, sufletelule ! Cere-mi orice altceva, tot ce vrei.

— Atunci, mai bine să mor! — făcui, întorcându-mă cu fața la perete.

Da, voiam să mor. Dar nu totdeauna mori când ți-i voia... Timp de trei săptămâni mă zbătui între crize de nervi furioase și stări de prostrație melancolică.

Toate darurile pe care mi le aducea beiul le sfărâmam în picioare, le stricam, le sfâșiam. Frumoasa mea narghilea o izbii de gratiile ferestrei, iar brățara o făcui bucățele. Și numai apariția asupritorului meu în odae mă făcea să-mi sfâșii hainele de pe mine.

In vremea asta, o întâmplare duioasă, nevinovată și neașteptată izbuti să pună putină rânduială în organismul meu dezechilibrat.

Incepuse iarna,... iarna blândă și senzuală a Bosforului. Singur în camera mea — viața-mi trecea, de dimineață până seara, privind pe cele trei ferestre ale caïcului dejos în care locuiam.

Pentru a mai însufleți acest colț deșert al parcului, aruncam păsărelelor, pe fereastră, resturile meselor mele: pâine, fructe, carne.

In curând o sumedenie de vrăbii și chiar de ciori, începură să se apropie, pe furiș,. și să ciugulească sub ochii mei.

Intr'o zi, spre marea mea mirare, un câine apăru printre arbori. El se opri departe de fereastră, adulmecă aerul, și — auzind că-l

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

chem — îşi vârî coada între picioare şi se îndepărtă cu un aer trist.

— Şi acesta trebuie să fi gustat din bunătatea oamenilor ! — mă gândii.

In zilele următoare reveni şi se apropia ceva mai tare. Mă ascunsei, ca să nu-l sperii, şi aruncai afară trei părţi din îmbelşugata mea hrană. Incetul pe încetul, însfârşit, ne împrietenirăm. La mângâierile mele, începu să dea din coadă şi pleca, lăsându-mă să înţeleg că trebuia să mă mulţumesc cu atât, pe ziua aceea. Îi dădeam dreptate, căci înţelepţit de propriile mele îndurări, eram însumi hotărît să fiu mai cu luare aminte în alegerea prieteniilor mele, dacă cerul s'ar fi îndurat să mă ajute, să-mi redobândesc într'o zi libertatea.

Câinele acesta avea un suflet deosebit. Cu toate că era mort de foame, mânca cu delicateţă şi se ferea să-şi ia îmbucătura de-a dreptul de pe pământ, — mesteca încet şi nu rodea niciodată oasele. Neîndoios, o mare durere trebuie să-i fi apăsat inima... De ce — de-o pildă — nu se lăsa să fie hrănit de oamenii miloşi?

Se ştie că — la Constantinopol — fiecare musulman are câinii lui obşteşti, care-l întovărăşesc — odată pe zi — la brutărie, unde fiecare-şi capătă bucăţica lui de pâine. Va fi găsit el înjositor faptul acesta? Îi plăcea — mai bine — să bată câmpii, pentru a găsi o viaţă mai neatârnată? Sau poate promiscuitatea abjectă a semenilor săi îl scârbea?

Il botezai: Lupu, — nume potrivit vieţei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indri901 1932

lui sălbatice şi demne, şi făcui minunăţii în cumpătarea pe care o întrebuinţai pentru a dobândi din parte-i un început de prietenie. Fu cât se poate de zgârcit cu avansurile pe care mi le făcu; dar fiecare îşi are simţurile lui, durerile şi propria lui filozofie. Îi respectai rezerva în care se ţinea. Pentru ca să-i dovedesc că-l înţelegeam, nu-i mai aruncai carnea deadreptul pe pământ, ci i-o învăluiam în hârtie.

Fără îndoială, că el băgă de seamă aceasta, căci — pentru întâiaşi dată — se hotărî să se aşeze jos pe picioarele de dindărăt, şi să mă privească în faţă, destul de departe totuşi pentru a putea fi ajuns de vreun băţ.

Lupu era brun, un câine de rând şi destul de voinic. Cât despre curăţenie, dă! — fiecare face ce poate, când duce o viaţă ca a lui...

Ochii lui mari, negri, erau poate puţin cam închişi faţă de durerile vieţii, — neîndoios pentru a le vedea mai limpezi — iar cât despre expresia lor mai că nu putea fi definită. În orice caz, nu erau nici blânzi, nici chiar indulgenţi. Cât despre fruntea lui, era — poate — de o prea rece seninătate, şi de un calm prea încăpăţânat.

— Sărmane Lupu! — îi vorbiam, întinzând deznădăjduit mâna printre gratii şi cerşindu-i un semn de încredere. — Sărmane Lupu, să fi suferit — oare — tu atât de mult, încât să ţi se fi împietrit inima? Cred că multe ţi-a pătimit pielea — odinioară — încercând dragostea celor tari, şi că poate vei fi avut şi tu cândva frumoasa ta narghilea, brăţara ta,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puşca şi iapa ta,... apoi boala şi medicii tăi, — dar — oricum — tu eşti azi liber, pe când eu sunt întemniţat şi fără nădejde în dosul gratiilor ăstora... Hai, frate Lupule, apropie-te şi lasă-mă să te mângâi.

Nu vreau să spun că — în Turcia — câinii înţeleg româneşte, dar pot să te'ncredinţez că Lupul meu — după ce-a ascultat săptămâni întregi plângerile mele deznădăjduite — s'a apropiat într'o bună zi, cu îndrăzneală şi şi-a pus laba în palma mea, — iar în ziua aceea mi s'a dat cea mai sinceră strângere de mână, pe care am primit-o în viaţa mea.

Eram fericit, — ori, dacă vrei, am simţit din nou binefacerile bucuriilor care nu încearcă decât inimiile nemuritorilor, oricare ar fi durerea care le scrijelă. Mă ferii pe cât putui să-mi dezvăluesc prietenia pe care o legasem cu Lupu. Pentru ca să nu mă trădeze fără voia lui, îl făcui să înţeleagă că nu găsia nimic de mâncare, când ferestrele erau închise. El înţelese atât de bine lucrul acesta, că mai târziu — ori de câte ori le vedea închise — se întorcea de departe şi pleca. Asemeni, în convorbirile noastre, când ziceam: — Du-te, prietene, hai, du-te acuma! — el pleca pe dată ce închideam geamurile, — se îndepărta demn, prietenos, fără să se supere.

Pe Mustafa-bei şi pe servitorii săi, îi primeam la anumite ore, pentru ca să mă vadă, ori să mă serviască. Din pricina stării mele nervoase, vizitele acestea erau cât se poate de scurte. In deosebi, prezenţa beiului mă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

făcea să-mi ies din fire, şi, de-abia venit, se ducea la dracu. Apartamentul său era lângă al meu, dar ne despărţia un mare fumoar. Pentru mai multă siguranţă mă închideam cu cheia.

Cu veselia pe care Lupu o aducea în viaţa mea, felul meu se schimbă. Deveniі mai împăciuitor. Beiul îmi răspunse la asta, încărcându-mă de favoruri. Astfel, îmi îngădui să mă plimb prin parc, întovărăşit — bine înţeles — de servitorul meu.

Dar — cu deosebire — două dintre favorurile pe cari mi le arătă, îmi fură funeste şi avură înrâuriri incalculabile asupra restului vieţii mele.

Mai întâi beiul introduse în casă alcoolul, care-mi era aproape necunoscut. Din nenorocire, băutura asta dulceagă îmi plăcu cu deosebire. Sub înrâurirea scârboasei beţii, creerul meu pierdu înţelesul tristei realităţi, mintea mea luă câmpii. Găsii o mângâiere în aceasta, şi rugai să mi se mai dea.

Imi dădu cât voii şi bău el însuş. Ne îmbătarăm. Alungându-ne — în patru labe — pe covorul largului fumoar, urlam ca lighioancle. Mai ales el era de nerecunoscut. Chipul lui nu mai avea nimic omenesc, şi într'o seară — pe când voia să-mi sfarme între dinţi un deget dela picior — îl izbii peste faţă cu un vătrai dela sobă. Rămase liniştit, la pământ, lăsă să i se prelingă sângele spre gură, şi îşi linse buzele. L-am scuipat în faţă. El se linse din nou.

Zilele care urmau acestor desfrâuri îmi era chinuitoare. Şedeam în pat până la amiază.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu capul greu, cu chipul palid şi cu trupul tremurând. Lumina zilei îmi făcea rău.

Beiul lăsă draperiile grele ale ferestrelor. şi pe dată ce camera se ilumina de nenumăratele lumânări şi se îmbălsăma de mirt, nebuniile începeau şi mai îndârjite.

Intr'o noapte, târziu, pe când eram năucit de feţie, patru fete cu tamburine şi castagnete izbucniră în fumoar şi începură un joc ameţitor. Inima-mi tresări de plăcere!...

Parc'ar fi fost, aidoma, patru Chire, gătite ca nişte domniţe orientale, cu chipurile abia ascunse de văluri.

Sării dela locul meu răsturnându-mi cafeaua, păhăruţul cu lichior şi narghileaua şi mă aruncai la picioarele lor. Lungit în mijlocul camerei, cu ochii închişi, simţii îndelung, foarte îndelung timp, fâşâitul rochiilor lor, şi oarecari parfumuri necunoscute îmi izbiră nările cu putere, apoi...

Apoi, pierdui cunoştinţa...

Când mă deşteptai în pat, nu-mi venia să-mi cred ochilor, simţurilor, scârboasei realităţi. Patru curve din cel de pe urmă bordel, bătrâne, zbârcite, scârbos de goale, mă mângâiau, mă sărutau, mă hârjoniau din toate părţile, acoperindu-mi faţa şi trupul cu balele lor. Mă zbătui, ţipând după ajutor. Ele mă mângâiau şi mai pătimaşe. Atunci mă zmucii din braţele lor, înşfăcai cleştele dela sobă şi sfărâmai totul în odaie, oglinzi, vase, statui, bibelouri, tot ce-mi eşia în cale.

Inspăimântate, dezgustătoarele vânzătoare de dragoste se făcură nevăzute, ducându-se să spună lui Mustafa-bei că eu mă îndărăt-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nicisem să nu mai întrezăresc pe cele patru fete de mai înainte în aceste „putori“ cu chipuri de bufniță.

După noaptea asta de desfrâu, mă închisei douăzeci și patru de ceasuri în odaia mea, ne mai primind pe nimeni. Mâncarea îmi făcea greață, — o azvârlii lui Lupu, căruia îi mărturisii toată decăderea mea.

In sfârșit, scârbit până'n măruntaie de josnicia în care beiul voia să mă cufunde, hotărîi să mă spânzur și chemai pe stăpânul meu pentru a-i spune că — dacă nu consimte să-mi dea drumul — îmi pun planul în executare, prin orice mijloc aș găsi. Mi se răspunse că beiul plecase într'o călătorie, pe zece zile. Vestea aceasta nouă fu o surpriză pentru mine și o mare ușurare, — gândul fugii mi se înțeleni în minte.

Eram în Martie. A doua zi, după plecarea beiului, mă plimbam prin parc, întovărășit de slugă, când dintr'odată — o întrebare îmi răsări în gând: *„Pe unde intră câinele în parc“*... Era împrejmuit doar de ziduri vechi și înalte, cu neputință de sărit peste ele, iar poarta cea mare — din față — sta veșnic închisă. Trebue — dar — să fi fost vre-o spărtură pe undeva. Incepui să cercetez, cu băgare de seamă, și — în adevăr — ținându-mă dealungul zidului îmbrăcat în ederă și cătină, remarcai un loc în care frunzele erau călcate în picioare. Făcându-mă că am o nevoie oarecare, îmi lăsai însoțitorul pe cărare și mă vârîi în tufiș și, la temelia zidului, descoperii o năruire proaspătă, care lăsa o trecere spre partea cea mai neumblată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a câmpiei. Imi însemnai locul în minte: se găsia chiar în faţa ferestrelor mele.

In chiar noaptea aceea, prizonier în această adevărată temniţă, creierul meu se aprinse. Scăparea era acolo, la două sute de paşi de odaia mea. Cum puteam să mă strecor — însă — printre gratiile acestea înţepenite în nişte uşori de stejar?

Mă strădănuii zadarnic, prin întuneric până la miezul nopţii. Mă istovii cercând să lărgesc gratiile, apoi scobind la îmbucătura lor în ramă pentru ca să le pot zmulge. Silinţă zadarnică!... Simţeam că înnebunesc. Afară: lumină de lună, linişte, întindere, libertate... Aici: închisoare, desfrâu, tiranie... Intrezăriam sosirea beiului şi reînceperea sarabandei cu tot cortegiul ei. Mă simţeam zdrobit. Odaia mi se păru o cuşcă infernală, zguduită de diavoli. Un fior de ghiaţă mă furnică prin spate, sudori reci îmi acoperiră faţa, un tremur îmi zgâlţâi trupul într'atât încât îmi muşcai limba până la sânge.

Ceasul era două. O linişte de mormânt stăpânea toată casa.

Atunci, luai beţe de chibrituri şi hârtie, le aşezai pe prichiciul ferestrei şi le dădui foc.

Priviam, tremurând de spaimă, spre tocul ferestrei care se mistuia de foc, în timp ce camera se înneca de fum, iar parcul începuse să se lumineze. Mă apăsam cu amândouă mâinile peste gură, pentru a nu striga ajutor. Intr'o sforţare desnădăjduită, apucai un vătrai, şi smulsei două gratii, care se prăbuşiră înăuntru, împreună cu bucăţi de cărbuni aprinşi. Apoi, ca scuturat de friguri,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îmi adunai ce-aveam mai de preț și sării în parc, unde începui să alerg, cât puteam de iute, spre zid...

Dar în zăpăceala mea și împiedicat de întuneric, nu putui să dau de spărtură deodată. Înspăimântat de groază, începui să alerg la deal și la vale, răscolind ramurile, și însângerându-mi fața și mâinile. În sfârșit, cu un strigăt de bucurie, dădui de spărtură și țușnii afară !...

. . . . . .

După vreo două ore, în schimbul câtorva bani grei de aur, eram pe țărmul aziatic și de acolo, în lumina zorilor, contemplam coltul drept al Perei, de unde flacări uriașe se înălțau, răzbunătoare, spre ceruri!... Un incendiu mai mult în Constantinopolul acesta mistuit de incendii...

În seara acelei zile liberatoare, o diligență mă lăsa la ușa unui han, dintr'un șătulet turcesc, după două nopți mă culcam în Smirna, iar după opt zile fumam o gustoasă narghilea pe terasa unei mari cafenele din Beirut.

Dar nu s'a sfârșit încă...

* * *

Acum mă credeam în stare să deslușesc limpede viața și să nu mă mai las înșelat. Aveam șaisprezece ani și oarecare experiență. Experiența aceasta a mea împărția lumea în trei categorii: Întâi veneau ființele blânde și iubitoare cum erau Chira și mama, — apoi sălbateci de teapa tatălui meu, — în sfârșit, mărinimoșii de felul lui Mustafa-bei. Trebuia deci să iau aminte!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi de pe terasa mea mă feriam pe cât puteam să mă apropii de vreun jucător de şah cu trăsături simpatice. Mă gândeam la sărmanul Lupu, care se codise atâta vreme, până să se lase mângâiat, şi făcui la fel, ferindu-mă în orice clipă de mâinile care se întindeau să mângâie obrajii mei de adolescent.

Dar, vai! Mă păzii atât de bine, atât de bine, că fără să-mi dau seamă, cădeam în altă prăpastie, — căci viaţa nu se cuprindea toată în cele trei categorii ale mele.

Închiriasem o cameră, chiar deasupra frumoasei terase dela „Grand Concert-Variétés" de pe unica piaţă publică din Beirut. De dimineaţă până seara cafeneaua gemea de lumea cea mai împestriţată, — dar — afară de eleganţii locului de care mă feriam — ceea ce făcea farmecul acestui local era trupa de artişti angajaţi la *Varieteu*.

Bărbaţi şi femei, tineri şi bătrâni, frumoşi sau urâţi, ei erau cu toţii oameni de viaţă. Pretutindeni n'auzeai decât râsete comunicative, glume vesele. Pentru fiecare dintre obişnuiţii cafenelei ei aveau câte-o vorbă drăguţă şi fiecare-şi găsia nasul. Cum şi eu făceam parte dintre obişnuiţi, nici eu nu scăpai cu faţa curată.

Artiştii aceştia erau italieni, greci şi francezi. Locuiau în acelaş hotel cu mine. Pe un coridor strâmt, în faţa odăii mele, şedea o tânără pereche de greci, cari cântau foarte bine. Bărbatul nu-mi plăcea, dar cât despre femee... s'o bei într'o lingură cu apă! Eu o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

pierdeam din ochi de dragă, dar.... în taină. Ea simţi. Oridecâteori ieşiam, nu ştiu cum, se făcea ca uşa camerei ei să fie deschisă, iar ea era singură şi aproape goală în faţa oglinzii. Asta mă făcea să mă ruşinez afară din calc, şi-mi închideam pleoapele cât puteam de tare, dar... ceva mai tare decât mine, mi le deslipea tot de-atâtea ori.

Şi iată că — într'o bună zi — pe când ne încrucişam prin umbra coridorului, ea mă prinse în braţe, mă sărută apăsat şi spuse:

— Dar ştii că-i ruşinos tinerelul ăsta!.... Trebuie să-l încurajezi!

Zăpăcit de întâmplarea asta, de cum mă găsii singur în odaie, gândii—: Ei şi?.... Ce primejdie poate fi într'un sărut pe care-l dă o femeie unui tinerel? Căci — în adevăr — acum eram un „tinerel". Nu o spusese ea?— şi hainele, independenţa, gusturile scumpe pe care le luam o dovedeau deajuns. Numai judecata mea n'o dovedea, căci începusem să-mi pierd capul... Dar care-i acel căruia — măcar odată'n viaţa lui — să nu i se fi tulburat judecata?

Intr'o după amiază, contemplam dela fereastra mea furnicarul mulţimii din piaţă, — mă gândiam la jocul, la vocea şi la gesturile actriţei, amintindu-mi cu durere ingenuităţile Chirei, când — deodată—uşa se deschise şi cântăreaţa intră. Mă prinse frica.

— Nu te teme de nimic, micuţule: *el* e jos, prins într'un joc mare....

Imi înlănţui gâtul. Mă împotrivii:

— Nu vreau să rămâi aci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cum ? Mă goneşti ?.... Şi mie'mi eşti atât de drag... credeam că şi tu mă iubeşti! —şopti ea duioasă, sărutându-mă. Şedeam pe pat, alături de ea, şi zău ! nu-mi era de loc îndemână. Şi nu ştiu cum se făcu, dar tot mângâindu-mă, deschise uşa şi apucă repede o tavă pe care era o sticlă de vin străin şi prăjituri. Îmi plăcură nespus. Ea porunci altele. Nu mă dădui bătut, nici de data asta, mai din lăcomie, mai pentru a face pe „grozavul“.... Şi ce de îmbrăţişări... Câte sărutări !

Băgai de seamă că ea prea mă pipăie şi mă ruşinai..

— Ştii ce, puişorule? şopti ea. — Nu eşti bun de nimic!.. Ei! la vârsta ta!...

Şi ca să nu mă prea zăpăcesc, ea schimbă vorba :

— Tu eşti *raia ?* 1)

— Nu ştiu ce....

— Ei, asta-i !.... Ce acte ai tu ?

— N'am nici un act.

— Cum ?— Călătoreşti prin Turcia fără hârtii ?.... Dar asta-i cât se poate de imprudent, dragul meu: ai putea fi arestat !

Mă îngrozii. Dacă mi-ar fi spus cineva că poliţia lui Mustafa-bei e la uşă şi nu m'aş fi înspăimântat mai tare.

O rugai să nu spună cuiva. Ea îmi făgădui sprijinul ei... iarăşi o protecţie! Ce blestem!... Oare nu e chip, să trăeşti nicăiri pe lumea asta fără protecţie?

---

1) Supus turc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Fel de fel de gânduri amare îmi bântuiau mintea. Ea îmi mângâia degetele :

— Ce frumoase inele ai tu !.. Nu-mi dai şi mie unul ?

Firește, nu m'am putut împotrivi să nu dăruiesc un inel, protectoarei mele.

Viața mi se întunecă. Nici cincisprezece zile nu trecuseră de când începusem să mă bucur de ea. O mână nevăzută, care parcă se întindea dela Constantinopol până la Beirut, îmi primejduia din nou libertatea.

Dar o mână foarte aevea şi mult mai apropiată, îmi întinse în chiar seara acelei întâlniri un compt cu vinuri străine şi prăjituri care egala cu prețul de întreținere pe-o lună întreagă.

Pe când plăteam nota, mă gândeam:

— Asta şi cu inelul mă fac să înțeleg că libertatea mea are o meteahnă!

După câteva zile, aflai care era.

Nedespărțiți dela aperitive, cântăreața şi bărbatu-său îmi deveniră în curând prieteni la masă, şi chiar pensionarii mei. Intr'o zi, pe când jucau o partidă de ghiulbahar, un ofițer de poliție se apropiă şi-mi spuse:

— Dumneavoastră locuiți aici, domnule ?

— Da, domnule!—îi şoptii, gata să mă înnăbuş.

— Fiți atât de bun şi treceți mâine dimineață pe la poliție să vi se vizeze hârtiile!— şi, salutând prietenos pe tovarăşii mei, plecă. Eu simțeam că mă prăbuşesc într'o prăpastie.

— Nu face nimic ! — îmi spuse cântăreața. Bărbatul meu se va duce chiar acum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-l roage pe Mamur să te lase în pace. Ia prieteni buni!

Cu câtă căldură le mulțumii!

În adevăr, poliția nu mă mai supără. Chiar în ziua aceea mă frământai să găsesc alt mijloc de a le arăta recunoștința mea, decât prin mesele ce li le oferiam. Prilejul mi-l dădu chiar bărbatul însuș:

— N'am noroc la joc, prietene!—îmi spuse el aprins la față. N'ai putea să mă împrumuți cu două lire?

— Cum nu?

A doua zi fu tot pe-atât de nenorocos și-mi mai ceru două lire.

A treia zi, tot pe-atât. După vreo săptămână, ghinionul lui îi dădu de gândit, căci dacă urma tot astfel, banii mei nu-mi ajungeau nici trei luni încheiate.

În aceeaș seară — luai drumul Damascului în tovărășia a doi mari negustori de covoare.

Zdruncinat în colțul harabalei, mă gândiam la ciudățeniile vieții:

— De-acum trebuie să fim cu băgare de seamă și față de femeile care au obiceiul să te sărute prin întunecimea coridoarelor!

Damascul fu pentru mine cu adevărat *drum al Damascului*. Acolo, viața-mi se prefăcu în totul.

Dumnezeu parc'a cernut asupra orașului acestuia tot praful din cele patru colțuri ale lumii. Ajungând acolo, crezui că-mi dau și sufletul.

Mă schimbasem într'un costum sărăcăcios

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrn1901-1932

de supus grec, pentru a trece mai nebăgat în seamă. Celelalte lucruri le duceam la subţioară, învelite într'o basma, iar bijuteriile şi banii mi-i ascunsesem în *chimir*, pe care-l încinsesem chiar peste piele. Astfel preschimbat, mă simţeam la adăpost de orice „protecţie" nerâvnită. Mă strecuram pe străduţele care străbăteau, ca nişte hrube, casele mahalalei *Cadem*, căutând vreo odaie mai ieftină. Un hangiu grec îmi spuse că pentru ca să mă coste mai puţin ar trebui să iau un pat, în vreo odaie cu altul. Primii.

Pe când intram să văd camera şi să-mi las bagajul, întrebai cine se culca în celalt pat:

— Tot unul ca tine!— îmi răspunse el morocănos.

Mă simţeam neliniştit. Ţara îndepărtată, Chira, mama, se'nvăluiau în neguri din ce în ce mai de nestrăbătut pentru mine, — iar eu, cel pentru veci fără rost, ce căutam în oraşul acesta îngrozitor?. Cum puteam eu nădăjdui să mai dau de soră-mea ?.. Şi ce-am să pot eu face, ca să-mi câştig pâinea de toate zilele, când voiu isprăvi banii?

Afară de asta, n'aveam nici un act. Şi asta era alt bucluc. Puteam fi arestat oricând. Cine m'ar fi scos din închisoare?

In curtea hanului, împrejurul unui havuz, pălăvrăgea lume de pe lume, şezând turceşte, fumând, bând un rachiu lăptos. Păreau foarte fericiţi. Lumea asta era ca la ea acasă. Se cunoşteau, se ajutau între ei, aveau dureri şi bucurii comune... Dar eu?.. Ce e-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

ram eu pentru ei? Un necunoscut. Cine intră în odaia în care zace un necunoscut (de boală sau de inimă rea), ca să-l întrebe ce-l doare, sau ce vrea?

Instinctiv, îmi dusei mâna la chimir, unde îmi aveam banii, singurii mei prieteni! Dar aurul e-un prieten care te părăsește fără să-i pese, ca un tâlhar, și-atât de lesne! — iar eu nu cunoșteam nici un mijloc prin care să-l fac să reintre în *chimir*...

O Chiră, ar fi fost cu totul altceva. Ea nu m'ar fi părăsit pentru nimic în lume. Eram nedespărțiți. Oare să mai fi fost cu putință să fie vreo Chiră pe lumea asta?... Poate! Dar ele 'și aveau Dragomirii lor, și pentru ele eu eram un simplu necunoscut, un trecător pe care-l poți privi cu curiozitate, dar pe care-l uiți tot atât de ușor.

Ca să mă mângâi, cerui un pahar cu rachiu, apoi altul, apoi altul. Ceasul prânzului veni. Gustai ceva și cerui un pahar cu vin, apoi altul. Și cu inima grea de neliniște, mă urcai în odaia mea.

Acolo pe marginea patului, ședea un om ca de vreo treizeci de ani, pe jumătate desbrăcat. Pe masă ardea o lampă cu gaz. Două scaune. Paturile de-o curățenie îndoelnică. O oglindă afumată. Nici urmă de lavoar.

Îi dădui bună-seara, pe grecește, și-mi examinai patul.

— Trebuie să-l depărtezi de perete — îmi vorbi el, ca unei vechi cunoștinți—sunt plosnițe. Trebuie să lăsăm lampa aprinsă toată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noaptea: plosniţele — ca şi buînile — se tem de lumină.

— Plosniţe? — făcui eu. Habar n'aveam ce sunt acelea. —„Ce-s acelea, plosniţe?

— Cum?... tu nu ştii ce sunt plosniţele? Lasă, ai să ştii în noaptea asta... Dar, ia spune-mi, unde-ai dormit până acum, de n'ai habar de ele?... Hei, eu nu ştiu ce-i aceea: un pat *fără* de plosniţe!

— Şi fac rău?— întrebai, înfricoşat de acest nou vrăjmaş.

— O leacă! — îmi răspunse el, nepăsător.

Eram obosit. Voiam să mă desbrac şi să mă culc, dar o ruşine — necunoscută până atunci — mă reţinu înnaintea necunoscutului acestuia. El înţelese, căci micşoră lumina, şi după ce mă strecurai în aşternut, acesta se sculă şi făcu flacăra mai mare.

— Parc'ai fi o fată mare! adăogă el, râzând.

Această atenţie îmi dădu un pic de încredere în el, şi—în noaptea aceia—adormii, mai puţin nenorocit ca altă dată, strângându-mi *chimirul* sub căpătâi.

A doua zi, dimineaţă ca şi de cu seară, nici idee n'aveam ce 'nsemnează o pişcătură de plosniţă, dar tovarăşul meu îmi arătă o pată de sânge pe faţa de pernă. Mă îmbrăcai vesel şi cu îndrăzneală în faţa lui.

Din curte răzbăteau frânturi de vorbe şi hohote de râs. Privii pe fereastră,—în jurul fântânei văzui o mulţime de bărbaţi, fumând din *ciubuce* lungi, şi sorbind zgomotos din ceşti cu cafea.

Curtea era stropită şi măturată. Aerul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

proaspăt străbătea adânc în plămâni, — o lumină aurie, misterioasă, cum numai în orient străluceşte, învăluia lucrurile şi fiinţele.

Mă înflăcărai pe dată. Vrăjmaşul duios, care dormita în adâncul sufletului meu, se trezi:

— Nu vrei să luăm o cafea împreună? — îl întrebai pe necunoscut.

Jos, sorbindu-ne *ciubucele*, care fumegau ca nişte coşuri, vorbirăm multe şi de toate. El îmi destăinui amarurile lui: n'avea de lucru; nici bani şi era dator-vândut. Îi spusei şi eu o durere:

— Mi-am pierdut actele. Dacă m'ai ajuta să-mi procur altele ţi-aş da o liră turcească, drept mulţumire.

El se înflăcără:

— Cum nu! se poate! — îmi şopti. Cunosc eu un „scriitor public" care face aşa ceva, dar cere cam scump.

— Cât? — întrebai vesel.

— Patru lire!

— Dau!... Şi ţie îţi dau lira făgăduită.

După un ceas, un scrib cu o barbă lungă şi albă, se jura — pe ochii lui — înnaintea unui funcţionar, că mă văzuse născându-mă la Stambul, în cutare an al Hegirii, că mă numiam *Stavru* şi că eram deci *„raia"*, supus al Sultanului, „stăpânul nostru".

Funcţionarul asculta, zâmbind, apoi luă o pană şi acoperi o foaie întreagă cu frumoase slove arabe, semnă, puse pe bătrân să iscălească şi el, aplică sigiliul împărătesc şi-mi înmână preţiosul talisman.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Trebuie să-i dai un *bacşiş* — îmi şopti martorul.

Pusei o liră pe masă.

— N'ajunge! — făcu bătrânul.

Mai dădui una, după care mă scotocii în chimir, într'un colţ mai retras. Când ieşii, îmi plătii şi martorul, — apoi plecai cu tovarăşul meu, să hoinărim prin oraş, să mâncăm şi să bem.

Seara ne întoarserăm la culcuşurile noastre, beţi şi veseli. Adormii ca un buştean, bătându-mi joc de ploşniţe, având însă grijă să-mi ascund chimirul sub cap.

Când mă deşteptai, mă prinse mirarea văzându-mă rămas singur în odaie. Dar ceeace mă minună mai mult, fu când dădui de lipsa prietenului meu trădător şi fără suflet, de lipsa chimirului care mă părăsise, lăsându-mă în buzunar doar cu trei megedii şi cu blestematul talisman!

***

Acum nu mai era vorbă de plâns. Era moarte curată...

Şi azi simt, deasupra stomacului, boţul, golul care-mi pustii pieptul în dimineaţa aceea, când numai că n'am murit.

Mă învârtiam năuc, în cămaşă şi izmene, şi mă apiecam peste fereastră, fără să-mi dau seamă de ce fac. Ca totdeauna, în curte fumau aceiaşi oameni, roată în jurul fântânii, dar acum parc'ar fi fost nişte gropari care păzeau un sicriu. Voind să cobor scara, mă azvârlii inconştient în gol! Mă ridicai pe dată, cu faţa însângerată şi simţind că mă înnă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

buș. La sosirea hangiului și clienților săi, nu putui spune decât:

— Chi...mirul!

Începură să mă'ntrebe toți, din toate părțile. Nu puteam vorbi alt nimic decât:

— Chimirul!

— Ei bine... dar ce-i cu chimirul tău?

— Chimirul!

Îmi turnară apă pe cap, îmi spălară fața de sânge, și mă siliră să beau rachiu.

— Hai, spune acum! — răcni hangiul, zgâltâindu-mă de umăr.

Eu gemeam fără întrerupere:

— Chimirul!

— Să știți — hotărî el — că tâlharul care dormea în patul cellalt i-a șterpelit chimirul, chip să-i mulțumească că l-a îndopat cri toată ziua.

Cum nu mă mai astâmpăram pe un loc, el mă așeză pe un scaun. Rămăsei împietrit, cu mâinile atârnând moi, dealungul trupului. El cerca să mă mângâie:

— Știu,... e o nenorocire... Ți-a furat gologanii... Dar pentru asta trebuie să te omori?... Ce-ai să câștigi atunci? Câți *cereci* aveai?

— Chimirul! — repetam într'una.

— Ei, asta-i!... Băiatul ăsta nu mai știe să spună decât... chimirul.

Și hangiul se urcă în odaia mea și-mi aduse hainele:

— Hai! îmbracă-te!

Mă lăsam moale ca un paralitic și el mă îmbrăcă din tălpi până'n creștet. Apoi căutându-mi prin buzunare, scoase actul de identitate și câțiva bani.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdr-1901-1932

— Uite,... cum văd nu eşti atât de lipsit, cum vrei să pari !... Ai trei *megedii*... Şi te chemi şi Stavru!... Ei bine, Stavrule, cu banii ăştia nu mori de foame... Ce treabă ştii să faci?

— *Chimirul*...

— Eiii!... Lua-l-ar dracu' de chimir! — răcni el înfuriat. Şi vârându-mi averea 'n buzunar, plecă, bombănind:

— Ce dracu, doar n'ai fi avut în chimir cu ce cumpăra o cămilă, că nu trăgeai la mine, atunci!

. . . . . .

Aveam în chimir mai mult decât trebuia ca să cumpăr o cămilă. Aveam optzeci şi trei de lire turceşti, de aur, nouă inele cu pietre scumpe şi ceasul! Da, cu atâta avere, venisem să mă culc în hanul lui!...

Nu-i de loc adevărat că fiinţa omenească e creatura care înţelege rostul vieţii. Deşteptăciunea lui nu-i serveşte la lucru mare, — dacă are graiu nu însemnează că nu-i un prost. Dar acolo unde prostia-i întrece chiar pe aceea a animalelor, e când e vorba de deslânarea şi de simţirea durerilor semenilor săi.

Nu rareori ni se întâmplă să vedem pe drum câte un om cu chipul străveziu şi cu privirile rătăcite, ori câte o femeie plângând. Dacă am fi — în adevăr — nişte fiinţe superioare, ar trebui să oprim pe bărbatul, sau pe femeia aceea şi să le oferim pe dată ajutorul nostru. Aici ar sta toată superioritatea pe care aş fi dispus să i-o atribui omului, a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

supra animalelor!... Şi — cu toate acestea — niciodată nu se întâmplă aşa ceva.

Deatunci au trecut cincizeci de ani, aşa că nu-mi prea aduc aminte cum m'am sculat de pe scaun şi am ieşit din curtea hanului, nici pe unde am trecut — fără nici un gând — străbătând oraşul. Dar ceeace ştiu e că nicio mână nu s'a răzimat de umărul adolescentului aceluia cu privirile rătăcite, care mergea în neştire, — nici un cuvânt, nici un chip omenesc nu s'a oprit, să mă'ntrebe: ce ai? In starea aceasta de inconştienţă mă pomenii, în dimineaţa aceea de Aprilie, pe şoseaua — unde se plimbă damascenii — numită *Baptuma*.

Mă desmeticii în urletele şi înjurăturile unui vizitiu arab, care numai că nu mă răsturnase. Mă pipăii la mijloc, dar nu mai era chimirul.

Simţiam cum îmi bătea inima ca a unei păsăruici, pe care-o ţii în mână, şi în acelaş timp un bot parcă mi se ridica din stomac şi-mi curma răsuflarea. Mişcarea aceasta îmi devenise un tic chinuitor. Oridecâteori îmi duceam mâna la brâu, inima-mi săgeta de o spaimă care mă sugruma, si neîncetat simţiam nevoia de a mă încredinţa că — în adevăr — fusesem victima acestei nelegiuiri... şi că nu mai aveam *chimirul*.

Inimile simţitoare se deprind tare greu cu gândul că — în adevăr — în zbaterile groaznicelor amaruri care le bântue — nenorocirea s'a întâmplat şi că nu mai poate fi îndreptată prin nimic.

Pe lângă mine treceau tot felul de oa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meni: perechi de îndrăgostiți, femei cu copii, domni grași, liniștiți și mulțumiți de ei înșiși.

Mă priveau și treceau înainte. Ei nu vedeau nimic. Nu înțelegeau nimic.... Și eu?... eu muriam... Eu eram singur, menit să 'ndur un chin prea greu pentru vârsta, pentru inima și pentru neexperiența mea.

Mergeam într'una. Eșii din crâng. Câmpia siriană, cu drumurile ei gloduroase și bordelele beduinilor, îmi păru ca moartă, asemenea simțurilor mele. Nu priviam un lucru, fără să nu-mi ridic mâna la brâu și să tresar: „Nu mai am *chimirul!...*" iar atunci cineva parcă mă strângea de gât.

Un copil de arab trecu pe lângă mine, călărind pe-un măgar, și târînd de funie o cămilă împovărată de două greutăți care se legănau. Urâciunea dihaniei aceștea, cu ochii hătăreți, ca de șarpe, mă cutremură. Mai încolo, un beduin cu barba neagră, încâlcită, cu chipul ars de soare, se apropia în galop, opri și 'mă 'ntrebă ceva pe arăbește. N'am știut ce să-i răspund. El pieri, lăsându-mi o impresie plăcută, căci îmi aminti frumosul chip al lui Cosma.

Curând după aceea ajunsei într'un sat sărăcăcios, în care oamenii, lungiți la pământ, învârtiau niște lemne, servindu-se la aceasta de picioarele goale, tot atât de bine ca și cum ar fi făcut-o cu mâinile. Femei îmbrăcate în zdrențe negre, murdare, și cu chipurile acoperite — adevărate „sperietori" — duceau pe cap ulcioare ovale, în timp ce copiii, murdari și uscați de slabi, se jucau și ți-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pau ca niște draci. Innaintea unui cuptor, făcut din noroi uscat, pe jumătate ruinat, un om scotea niște „lipii" calde. Un miros de cocă crudă îmi lovi mirosul.

Tocmai ieșiam din sat, când băgai de seamă că un câine se luase după mine. Mă oprii. Se opri și el și ne privirăm în ochi. Era un câine cenușiu, de mărimea lui Lupu. — dar — bietul de el — n'avea nimic mândru și independent în el. Nici liniștea conștientă a celuilalt... Își plecă umilit capul și se ciuchi la pământ de frică. Expresia ochilor lui era ștearsă, umilită și tulbure. Îmi fu milă și-l mângâiai pe cap. Îmi linse mâna. Nu era mofturos.

Mă întorsei la cuptor și cumpărai, de doi metelici, patru lipii. Le înghiți pe câte-patru fără să le mestece. Mai luai patru, le vârîi în buzunar, și o pornii în neștire. Câinele mă urmărea mereu.

Innaintea mea apăru un delușor nisipos, cu totul sterp și pustiu. Ajunsei și începui să-l ridic, însă obosii curând și mă așezai alături de câine. Departe, în vale, Damascul — presărat de cupole și minarete care țâșniau dintre neștumăratele terase — îmi apăru ca un cimitir nesfârșit, îngropat în pulberea lui albă.

Nici un zgomot nu ajungea până la mine. In urechi nu-mi răsunau decât zvâcniturile puternice ale inimii mele zdrobite. Ochii mi se cerniră. Damascul și lumea pieriră. Din vremile trecute, îmi năzări casa mamei străfulgerând în lumină. Traiul blând al vremilor acelora atât de îndepărtate se strecură sub

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pleoapele închise. Retrăii zilele fericite de odinioară până în cele mai mici amănunțimi, din clipa cea mai întunecată a amintirilor mele, până la grozava noapte a crimei, până la răpirea noastră.

Și deodată mi se înțeleni gândul că nenorocirea mea și a Chirei erau suferinți izbăvitoare, pentru că am voit, am provocat și am servit de unelte pentru înfăptuirea ei. Dorisem moartea părintelui și a fratelui.

Neîndoios, acesta era un păcat de moarte. Și acum Dumnezeu ne pedepsia pe amândoi, — pe ea prin robie, pe mine printr'o libertate plină de chinuri....

Deschisei ochii și mă înspăimântai. La apus, cerul era roșu de sânge. Nouri joși, ca de sânge închegat, se târâiau aproape de pământ, luând întruchipările cele mai fantastice, una mai grozavă ca cealaltă.

Mă prăvălii la pământ, ascunzându-mi fața între palme, înaintea micei peșteri, lângă care înlemnisem.

Mă rugai îndelung, cerând iertare lui Dumnezeu, tatii, sufletului fratelui meu ucis.

Și noaptea învălui în taina ei trupul unui adolescent pocăit, care căuta mângâiere în mila unui câine trimis de hazard.

Rugăciunile și penitențele ușurează sufletele credincioșilor. Cunoscui ce va să zică câteva ceasuri de liniște. Însă la apropierea zorilor, în regiunile nisipoase, se lasă un frig de ghiață. Când soarele apăru în zare, eu tremuram din toate încheieturile, închipuindu-mi că trebue să mă fi îmbolnăvit de moarte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dacă voi muri — mă gândiam — după această căinţă, Dumnezeu mă va ierta şi poate nu-mi va trimite sufletul în muncile iadului!

Mă sculai şi mă îndreptai pe cal, îndărăt. Pe drum mâncai o lipie. Pe celelalte trei le dădui câinelui, care era mai flămând decât mine.

După puţin, soarele începu să mă înfierbânte în spate, — în mine simţeam încoltind o linişte binefăcătoare. Ajunsei în sat. Nu mi se mai păru atât de urât. Aici, câinele mă părăsi: Asta mă duru puţin. Îl mângâiai pe cap, şi mă despărţii de el ca de-o cunoştinţă plăcută, făcută într'o călătorie scurtă.

O apucai, singur, pe drumul Damascului, spre păduricea Baptuma, chinuit mereu de gândul *chimirului* meu.

În drum mă încrucişă o lungă caravană de cămile, dar nu mă mai speriai de ele. Intrai pe aleele dela Baptuma puţin înnainte de amiază, pe o vreme admirabilă. Forfota de-acolo mă miră. Bărbaţi în frumoase haine turceşti, femei tinere şi negrăit de frumoase, cele mai multe cu feţele abia acoperite de-un văl străveziu, treceau încoace şi încolo, pe jos şi în trăsuri. De pretutindeni zvoniau glasuri sonore, hohote de râs amintind clincătul paharelor de cristal lovite cu o vărguţă, convorbiri vesele.

Rămăsei minunat de farmecul glasurilor ca şi de pitorescul îmbrăcămintilor. Mi-aduc aminte că era într'o Vineri, Dumineca musulmanilor. Femeile se salutau rar, graţios şi discret, — însă efuziunile sentimentale din-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro/1901-1932

tre bărbați, salamalecurile și nesfârșitele strângeri de mână, pricinuiau opriri îndelungi celor ce se plimbau pe jos. Se vorbia foarte mult turcește, cu toate acestea araba domina.

Șezui îndelung, admirând mișunarea aceasta. Cu încetul, trecătorii și trăsurile începură să se rărească. Imi urmai drumul, visător, tulburat, cu inima chinuită între dorința de a trăi, setea de veselie, și între nenorocirea și ruina mea. In curând, rămăsei singur, singur cu jalea care mă bântuia. O trăsură cu doi cai, venea la trap, din partea opusă. Când ajunse în dreptul meu, răsuflarea mi se tăiă, inima-mi încetă să mai bată.

Chira era în trăsură...

Da, și azi încă cred că aceea era dulcea și draga mea soră! Era Chira, tot așa cum o împodobise Nazim Efendi, în corabia lui, într'un măestru vestmânt de odaliscă, de *cadână* de harem, semănând portretelor atârnate pe pereți!...

Mă clătinai, bătui din palme, și strigai pe românește:

— Chira—Chiralină!... Eu sunt, Dragomir!

Tânăra femeie surâse sub vălul străveziu și-mi făcu un semn cu mâna înmânușată, — dar vizitiul pocni din biciu, — eunucul de pe capră mă fulgeră cu privirile și caii trecură mai departe.

Imi venia să mor!.. Chira era, — îmi făcuse doar semn!... Și fără multă vorbă începui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să sar ca un struț, alergând în urma trăsurii. Mă gândiam:

— Doamne-Dumnezeule!... Abia mi-am mărturisit păcatul și abia m'am căit, că îndurarea ta mi-a și scos în cale pe surioara mea pierdută!

Cu toată alergătura mea, trăsura se îndepărta mereu. Răsuflarea mi se curmase și mă temeam să nu o pierd din vedere. Spre norocul meu, la ieșirea din crâng, o văzui îndreptându-se spre o bogată vilă, ale cărei porți se deschiseră, înghițiră echipagiul și se încuiară în urma lui.

Țipai de bucurie. Mă repezii, cu cele din urmă puteri, spre poartă și începui să lovesc cu furie, cu pumnii și picioarele. Pe dată, se deschise o portiță și apăru un cavas, în uniformă.

Urlai, gâfâind:

— Chira!... Aceea-i sora mea!... Vreau să-i vorbesc!

— Ce-i?... Ce vrei? — mă întrebă cavasul oprindu-mă pe loc.

— Cucoana... care-a intrat în trăsură, e... sora-mea... Chira!

— Ce Chira, bre?... Ai înebunit?

In adevăr, înnebunisem, căci mă azvârlii spre cavas, țâșnii pe lângă el și răzbătui în curte. N'avui însă timp să trec mai departe. Doi inși apărură ca din pământ, în vreme ce dela o fereastră un glas răgușit de bătrân, striga:

— Ce înseamnă zgomotul acesta?... Ia să-i dați câteva *ghiaurului* aceluia, precum și cavasului, care l-a lăsat să intre!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rrom1901-1932

Fui tărît afară din ogradă, întins la pământ şi bătut cu o vână de bou, până 'mi plesniră şi pantalonii şi pielea. Apoi traseră zăvoarele şi mă lăsară pe jumătate leşinat de durere.

* * *

Aici începe punctul culminant al calvarului meu... Aci sfârşesc întristările de mai mult de trei ani de copilărie chinuită... Căci, dacă Dumnezeu a fost crud cu mine şi nu a voit să mi-o dea pe Chira, a fost totuş o Providenţă. Providenţa aceasta mi-a trimis un prieten.

Ridicându-mi dela pământ trupul sfărâmat, de-abia avui puterea să mă târăsc de partea cealaltă a drumului, şi mă lăsai la pământ, sleit. In momentul acela, un om între patruzeci şi cinci de ani, îmbrăcat într'un costum sărăcăcios grecesc, ducând într'o mână vasul cu salep şi în cealaltă coşul cu cesti, se apropiă de mine, îşi lăsă jos povara, şi, încrucişându-şi braţele pe piept, oftă din fundul plămânilor, vorbind greceşte:

— Aah! sărace copile!... Am văzut când te băteau, şi n'aveam nici o putere!... Ce supărare le-ai făcut păgânilor acestora ca să te ucidă aşa?

Priviam chipul acela scăldat în sinceritate, barba sură şi încâlcită, ochii buni şi îndureraţi, sub o frunte încruntată, şi turbat de durere, ţipai, răzvrătit chiar împotriva simţurilor mele.

— Du-te la dracu!... Lasă-mă în pace! şi hohotii în plâns.

Bunătatea lui birui:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Pentru ce mă dai la dracu, băiatule?.... Mie mi-e milă de tine, şi aş vrea să te ajut, căci te văd nenorocit !

— Să mă lasaţi în pace, cu toţii, cu mila şi cu inima voastră!... Sunt sătul de ea!... Vreau să mor singur!

— Vai de el, nenorocitul !... Atât de tânăr şi... dezgustat de viaţă !... Cu toate astea, bea ceaşca asta de salep cald!... Are să-ţi facă bine!....

Primii ceaşca cu salep, dar nu ştiam ce să mai cred. Ce regulă, ce înţeles trebuia să trag din scurta mea experienţă, în care atâţi oameni cari începuseră prin a se arăta buni şi generoşi, sfârşiseră prin a fi josnici şi criminali? Da, la şaisprezece ani cunoşteam această josnicie a sufletului omenesc. Şi cu toate acestea nu ştiam totul.

Nu ştiam, mai ales, că operele Creaţiunii sunt infinit mai complexe şi mai variate, că miile de pătimiri îndurate nu ne dau dreptul să scuipăm asupra întregii omeniri. Dumnezeu însuş a înţeles aceasta când, supărat pe-o omenire păcătoasă, s'a hotărît să o pedepsească fără s'o extermineze, pentru că a scăpat dela dezastru un patriali apt şi pe neamul său. E adevărat că oamenii cari au venit după potop n'au preţuit mai mult decât înaintaşii lor, însă asta n'a fost din greşala lor. Asta înseamnă că Dumnezeu (întocmai ca mine la şaisprezece ani) n'a cunoscut bine lumea şi nu a ştiut ce face..

Din ziua în care soarta mi-a scos înainte pe un Barba-Iani, vânzător de salep şi suflet de seamă, eu am ştiut că omul, care are no-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rocul, să întâlnească în viața sa pe un Barbalani, trebuie să se considere fericit. In viața mea n'am întâlnit decât pe unul singur, pe el. Insă el mi-a fost deajuns ca să-mi îndulcească întreaga viață, și — adesea s'o binecuvântez și să-i ridic osanale.

Căci bunătatea unui singur om este cu mult mai puternică decât răutatea miilor de oameni.

Răul piere în aceeași clipă cu moartea celui care l-a înfăptuit, — binele continuă să-și reverse strălucirea și după dispariția celui drept.

Intocmai ca soarele care gonește norii și aduce bucuria pe pământ, Barba-lani răzlui răul care-mi rodea sufletul și-mi însănătoși inima. Și nu găsi puțină împotrivire din parte-mi: și nu de puține ori împotrivirea mea îl rănea, — dar care este inima care — ori cât de zdrobită ar fi de întâmplările vieții, s'ar putea împotrivi înflăcărateĭ bunătăți?

Trebuii să mă las copleșit și providențialul vânzător de salep cunoscu toată drama. Tămăduirea fu iute caș un fulger.

— Stavrache — vorbi el, adoptând, din prudență, falșul meu nume, și creiând încă și un diminutiv, — deocamdată, trebuie să renunți de-a mai căuta pe sora ta într'un chip atât de puțin înțelept. Trebuie să știi că mai curând zmulgi o căprioară dintre fălcile tigrului, decât pe-o femeie închisă într'un harem. Iar dacă tu izbutești să-ți înfrânezi această slăbiciune a inimii tale, restu-i ușor ca... bună-ziua! Tu ai trei *megedii*. Ei bine, banii aceștia-ți ajung ca să-ți cumperi un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ibric de salep și cești, adică ceeace vezi că am și eu, și care mă fac să trăiesc—de douăzeci de ani — după capul meu. După asta, cu *ibricul* într'o mână și cu panerul în cealaltă, cu Barba-Iani pe lângă tine, vom bate voioși ulițele, piețe, vom străbate locurile de petrecere și bâlciurile, strigând voioși: *„Salep! Saaaleeep!... Saleeep! Hai la salepgiu!* Ingăduitorul pământ al Levantului se va întinde larg și liber înnaintea ta, — da, liber, căci — orice s'ar spune de acest pământ absolutist turcesc—nu este un altul pe care să poți trăi mai liber, — cu o singură condiție însă : să te faci mic, să dispari în massă, să nu te deosebești prin nimic de alții, să fii surd și mut... Atunci și numai atunci te vei putea strecura pretutindeni, nezărit, — porțile celc zăvorîte nu se deschid dacă vrei să le siluești !

Nu mai departe decât a doua zi, împovărat cu ibricul și panerul cu cești, strigam, cu tărie, alături de Barba-Iani: „Salep!... Salepgiul".

Atunci înțelesei în ce fel izbutești să faci să revină în chimirul tău, prietenul acela trădător și fără inimă, care te părăsește. Din toate părțile ne cădeau gologani, — libertatea intra în punga mea, și seara — căzând de oboseală—gustam din fericirea omului care poate trăi fără să aibă buzunarele pline cu aur. Fumându-ne narghilele pe câte o terasă, mă pătrundeam tot mai mult de bunătatea care se împrăștia din toată alcătuirea lui Barba-Iani. Îi fui recunoscător și-l iubii a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tât cât poţi iubi pe-un părinte şi pe-un prieten. Şedeam la el şi lucram împreună. Masa o luam laolaltă, ceasurile de hoinăreală le gustam împreună, aştfel că ajunserăm nedespăriţi, o prietenie strânsă ne legă cu timpul, altoind mlădiţa tânără pe trunchiul arborului copt.

Barba-Ianî îmi preveni chiar curiozitatea şi îmi dezvălui trecutul său. Trecutul acesta nu era nici fără pete, nici fără amărăciuni.

Dascalos (institutor) într'un orăşel din Grecia, făptuise o greşală pasională, care-i adusese doi ani de închisoare şi pierderea titlului. La ieşirea din puşcărie, trebuise să-şi părăsiască oraşul, şi rătăci mai mulţi ani, făcând negoţ, cunoscând toate greutăţile, legând prietenii şi sângerându-şi inima. O altă aventură amoroasă era cât pe ce să-l coste şi viaţa. Atunci trecu în Azia-Mică, şi trăi singuratec, în independenţă, aproape în înţelepciune.

Era un om care ştia să vorbiască şi ştia să şi tacă, îi plăcea să facă bine, fără să cadă în slăbiciune, şi când nu-i plăcea vreo mutră, era inutil să i te vâri în suflet.

Cunoştea toate dialectele Orientului apusean şi tot timpul liber şi-l trecea citind, hoinărind, spălându-şi rufele. Nu mă îndemna la nimic, îmi arăta numai ceeace era bine, folositor şi inteligent de făptuit. Dela el am învăţat să citesc şi să scriu greceşte. Văzându-mă atât de fidel ataşat de viaţă, nu-mi precupeţi dragostea lui. La început îi ziceam „domnule", el îmi spuse să-i zic „Barba"1).

1) Moşu le.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Incurând — uitând de pierderea *chimirului* — cu întreaga lui comoară — devenii discipolul său, singurul lui prieten şi mângâierea bătrâneţelor lui.

Dar deocamdată îmi mai rămăsese o grea încercare de trecut. Şi... o trăirăm împreună.

Dacă uitasem pierderea chimirului, nu mă puteam obişnui cu aceea a pierderei soră-mi. Mi-era drag Barba-Iani, dar pe Chira o adoram. Şi cum eram încredinţat că ea trăieşte îndărătul porţilor, lângă care mâncasem bătaia aceea, demonul mă împingea să trec iar pe acolo.

Eram în mijlocul verii, la vreo trei luni după nenorocita plimbare la Baptuma. Trecui — fără ştirea lui Barba-Iani — în mai multe rânduri pe lângă afurisita de vilă, dându-i târcoale pe departe, pândind, spionând. Nimic. Tot felul de femei eşiau la plimbare în trăsură, — Chira pierise.

Încurajat de luarea aminte pe care o întrebuinţam, într'o seară mă hotărîi să fiu mai îndrăzneţ. Imi procurai o scară şi, favorizat de o noapte întunecoasă, mă duşei şi o răzimăi de zidul înalt, care împrejmuia curtea. Căutam cu orice preţ mijlocul să privesc înnăuntru haremului, unde ştiam că se umblă fără de văl. Dar nu dădui decât de obloane închise. Mă încăpăţânai, făcui înconjurul zidului şi sfârşii prin a da de-o fereastră luminată. Dar asta nu era decât o cameră mare, bogat mobilată, şi'n care nu era nimeni.... Aşteptai, cu inima zvâcnind, în capul scării,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

nădăjduind mereu să zăresc trecând vreo femeie.

Deodată, treapta pe care şedeam plesni şi fu cât pe ce să cad.

Ingheţat de frică, mă agăţai cum putui mai bine, când o neaşteptată zguduitură mă aduse în simţiri... Scara-mi fu smulsă, iar eu căzui în braţele unui cavas, care, fără să scoată o vorbă, mă zdrobi sub o ploaie de pumni.

Fui legat burduf, aşezat într'o cărucioară trasă de un măgar şi dus — pe dată — la Damasc, unde fui azvârlit în arestul preventiv.

Închisorile preventive, în Turcia vremurilor aceiora, erau adevărate locuri de uitare pentru supuşii otomani. Nenorocitul care intra odată acolo, mai ales pentru vine ca a mea, habar n'avea când urma să fie judecat, dacă vreun om cu vază nu ar fi alergat, sfântuind în dreapta şi'n stânga, şi implorând graţia vreunui om cu putere. Dar cea mai mare suferinţă nu era atâta pierderea libertăţii, cât îngrozitoarea viaţă pe care trebuia s'o ducă acolo, mai cu osebire când cel închis era un bărbat tânăr.

In celula mea, eram o duzină. Patul comun — o lungă înşiruire de scânduri goale — ocupa trei părţi din încăpere. Intr'un colţ, un hârdău mare de lemn, cu capac, în care fiecare-şi făcea nevoile, înpreştia o putoare înnăbuşitoare. Păduchi de cămaşe, păduchi de cap, ploşniţe fără număr şi şobolani, mişu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nau puzderie. Nu se obosia nimeni să-i mai ucidă, pentru asta ar fi trebuit o viaţă de om.

Faptele cele mai scârboase se petreceau în văzul tutulor. Turci, greci, armeni sau arabi, nu mai păreau oameni. Abjecţia omenească era astfel, încât n'ar putea fi comparată decât cu ea însăş, — căci singur neamul omenesc, dintre toate făpturile pământului, poate să se degradeze până 'ntr'atât.

Şi eu căzusem tocmai în iadul acesta pământesc, în mijlocul acestor monştri... Ce pieaşcă pe ei!

Nimeni nu-mi luă apărarea, nici unul nu mă protejă, nici musulmani, nici chiar creştinii. Mai mult, se băturâ pentru prada proaspătă, îşi smulseră bărbile, se însângerară, — dacă ar fi avut arme, s'ar fi ucis!... Astfel, timp de o lună, cunoscui cele mai cumplite batjocuri, care se pot închipui...

Azi, nu-mi pare rău c'am trecut pe acolo, — numai astfel am putut cunoaşte fiinţa omenească până în adâncurile ei. Dacă am rămas bun în ciuda tutulor celor ce am văzut, tutulor celor ce am suferit, e doar pentru a putea să-mi aduc prinosul celui care a creiat Bunătatea, a făcut-o rară, şi a aşezat-o printre brute, — ca o singură îndreptăţire a vieţii.

Mă socoteam ca îngropat de viu, şi mă gândiam la moarte. Se povestea că unii întemniţaţi, ne mai putându-şi îndura chinurile la care erau supuşi, se spânzuraseră de graţiile răsuflătorilor, cu fâşii din hainele lor, în timpul nopţii, pe când toţi ceilalţi dormeau.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

Mă hotărîi să fac ceeace şi mucenicii aceia făcuseră.

Cu toate acestea, un glas lăuntric mă îmbărbăta. Ştiam că nu mai eram singur pe lume, ca mai înnainte. Un om inimos, un prieten rar, era undeva, afară. Era sărac şi fără protectori, dar era bun şi inteligent. Neîndoios că el se gândia la mine, că lucra la liberarea mea.

Eram pe calea adevărului. Intr'o zi, uşa celulei se deschise, păznicul intră şi îndărătul lui se ivi Barba-lani!... Câtă nespusă fericire!... Numai apariţia Chirei m'ar fi făcut atât de fericit. Insă, în acelaş timp câtă tristeţă!... Luna aceasta, albise părul bietului om!... Mă aruncai în braţele lui, plângând. Drept orice îndurare, în faţa acestei scene dureroase, un grec — tolănit pe pat — strigă:

— Ei, moşneguţule! E al tău băiatul?... Bună bucăţică pentru un loc ca ăsta!... Ne-am înfruptat cu toţii! Tu i-ai luat caimacul?

Galben ca ceara, Barba-lani mă luă în braţe şi-mi spuse cu glasul tremurător şi înnăbuşit:

— Fii tare!... Fii tare!... Mâine vei fi scos de aici pentru a fi deportat.

— Deportat? — strigai eu. Să mă despart de tine?

— E pedeapsa cea mai uşoară pe care am putut-o obţine. Greşala ta e gravă : ai voit să intri — noaptea — într'un harem. De altfel, mângâie-te, eu te voiu întovărăşi. Lumea-i largă, noi vom fi liberi, şi —dacă în viitor te prinzi să mă asculţi — vei trăi fericit pe pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mântul turcesc... Hai, la revedere!... Pregăteşte-te pentru mâine dimineaţă, în zori!

N'am putut dormi toată noaptea. In faptul zilei, fui scos afară. Doi jandarmi călări, înarmaţi cu puşti şi iatagane, aşteptau la poarta închisorii, cu o căruţă. Abia atunci băgai de seamă că eram trei condamnaţi la deportare. Barba-Iani era de faţă, cu bagajele noastre. Căruţa fu încărcată şi convoiul porni spre Diarbekir.

. . . . . .

***

O viaţă de om nu se poate istorisi, nici nu se poate scrie. O viaţă de om care a iubit lumea şi a străbătut-o e şi mai cu neputinţă să fie povestită. Dar când omul acesta a fost un pasionat, când el a cunoscut toate colţurile fericirii şi ale nenorocirii străbătând pământul, atunci — e aproape o îndrăzneală să încerci să redai o imagină vie despre ceeace a fost viaţa sa. Mai întâi, e o imposibilitate pentru el însuş apoi pentru cei ce trebuie să-l asculte.

Farmecul, pitorescul, partea interesantă a vieţii unui om cu sufletul dârz, zbuciumat şi — în acelaş timp — aventuros, nu stă totdeauna în faptele izbitoare ale acestei vieţi. Frumuseţea trebuie să o cauţi — de cele mai multe ori — în amănunte. Dar cine stă să asculte amănuntul?... Cine-l poate gusta? Şi — mai ales — cine l-ar putea înţelege?...

Iată pentru ce am fost totdeauna vrăjmaşul lui: *Povesteşte-ne ceva din viaţa dumitale!..*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Mai este o greutate: când iubeşti, nu poţi trăi singur. Nu poţi trăi singur nici chiar atunci când nu mai vrei să fii iubit, cum este cazul meu de azi. Asta e adevărat cel puţin pentru pătimaşii cari încă n'au încetat să trăiască din amintire, căci nu poate fi nici o amintire fără de prezent. Poţi — mult şi bine — să vrei să mori. Eu am voit-o de-a binelea, de mai multe ori în viaţa mea. Dar chipurile frumoase ale trecutului meu mi-au răsărit vii în minte, mi-au înduioşat inima, au înlocuit amărăciunea prin bucurie şi m'au silit să caut încă, să caut mereu veşnicul balsam pe chipurile oamenilor. Una din aceste măiestre figuri a fost Barba-Iani.

Despre el nu pot povesti nimic, sau aproape nimic : opt ani din viaţa mea fură alipiţi de a sa... Diarbekir, Alep, Angora, Sivas, Erzerum, sute de târguri şi de sate, altele, fură străbătute de cele două umbre ale noastre. N'am vândut alt nimic decât salep. Covoare, batiste, cuţitărie, balsame, doctorii, parfumuri, cai, câini, pisici, tot a trecut prin mâinile noastre, dar tot bietul salep era acel care ne scotea din nevoie. Când vreo afacere neizbutită ne lăsa cu buzunarele goale, dam fuga la *ibrice,* la sărmanele ibrice coclite. Şi, atunci: *„Salep ! Saleep !... Hai la salepgiu"*. Ne uitam unul la altul şi ne veseliam.

Râdeam, da, pentrucă Barba-Iani era un prieten nepreţuit, — dar cauza ruinei eram totdeauna eu, neasemuitul făcător de boroboaţe. Intre multe alte buclucuri, îmi amintesc de una care le-a întrecut pe toate.

Ne băgaserăm toţi banii în doi cai frumoşi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe care-i cumpărasem dintr'un bâlciu mare, la vreo cincisprezece chilometri de Angora. Eram mulțumiți, făcurerăm o afacere minunată. La întoarcere, pe drum — mai din mulțumire, mai din cauza oboselii — ne veni gustul să ne oprim înnaintea unei crâșme singuratice. Era noapte. Barba-Iani se împotrivi :

— Lasă, măi Stavrache !... Hai să mergem acasă !... Acolo, vom cinsti un păhăruț.

— Nu, Barba-Iani, eu vreau aici !.. Un păhărel, numai !... Am chef să ne *cinstim* norocul !

Bietul om se dădu bătut. Ne legarăm animalele afară, de-un stâlp. Și—cu ochii țintă pe fereastră—cinstirăm un păhărel. Apoi mai luarăm unul. Ne prinse foamea. Imbucarăm ceva. Apoi, o sticlă, și-apoi alta, căci Barba-Iani știa și el — doar — ce-i aceea „traiu bun !... Capetele ni se zvăpăiară. Incepurăm să cântăm :

Te 'mbătași din nou, măi vere,
Strici ulcelele dearândul,
Dobitoc fără putere
Un 'ți-i punga, un 'ți-i gândul?

Dar când ni-era lumea mai dragă, Barba-Iani tăcu. Liniștit, cu ochii țintiți pe geamurile întunecate, el îmi zise :

— Ei, măi Stavrache, acuma înțeleg eu că ești un mare gogoman, pentru că bidiviii noștri de-afară, ori au pierit, ori nu mai văd eu bine !

Dintr'o săritură fui la ușă, dar nu mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

putui prinde decât zvonul unei goane înverşunate, care răsuna prin noapte.

Un ceas după aceea, orbăcăind şi poticnindu-ne prin toate găurile, Barba-Iani îmi zicea în chip de mustrare:

— Tu ai voit să... cinstim norocul !... Ei bine, umblă acum pe jos, copil afurisit şi încăpăţânat, ce eşti !... Hai, ia mai cântă-mi, să-ţi treacă de necaz: *Te 'mbătaşi din nou, măi vere !*

Ferice de acel ce-şi simte inima zvâcnind în bună humă omenească, în glia aceea de calitate superioară, care-ţi transmite seva ei dătătoare de viaţă !... Vai de acel care nu ştie asta!

Vreme de ani îndelungaţi, în timpul cărora viaţa mea fu una cu aceea a lui Barba-Iani, natura însăş avu o înfăţişare atrăgătoare, frăţească, poetică. Totul îmi părea frumos, şi demn de a fi trăit. Urâciunea îşi pierdea repulzia sa, prostia se ciocnia de batjocurile noastre, şiretenia era demascată, violenţa celor tari îmi părea suportabilă. Când contactul cu cei de rând ne înnăbuşia, ne adânciam în lumea gândurilor, în viaţa în care natura singură vorbeşte ochilor şi inimii.

Barba-Iani era în stare să meargă o zi întreagă fără să scoată un cuvânt. Doar din câte o singură privire îmi arăta ceeace făcea să fie văzut. El zicea că asta însemnează „să iei o baie desinfectantă". Era drept ce zicea.

Inrâurirea mută a creaţiunii purifică şi-l reda sie însuş pe omul umilit de josnicii, şi nu e om, oricât de tare s'ar crede, care să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poată trece prin ticăloşii, fără să se întineze.

Mai mult, acest neasemuit tovarăş al adolescenţii mele era un cunoscător al antichităţii şi al filosofilor ei. Toate dizertaţiile lui asupra vieţii — patima sa în ceasurile de odihnă — erau împestriţate de pilde scoase din înţelepciune. El nu era un înţelept, dar îi plăcea liniştea conştientă a sufletului :

— Mai curând sau mai târziu omul inteligent ajunge să înţeleagă deşertăciunea zbuciumului sentimental, care tulbură pacea şi consumă viaţa — îmi zicea el. — Ferice de acel care ajunge să înţeleagă aceasta mai de timpuriu : cu atât mai mult se va bucura de existenţă !

Intr'o zi rece de toamnă, eram pe-un câmp de manevre, în apropiere de Alep. Băutura noastră caldă fu luată cu asalt de către soldaţi (e şi prilejul să vorbesc aşa). Chiar ofiţerii veniră să se împărtăşească din ea, şi cum sub ibricele noastre era jăratec. rămaseră să se încălzească şi să mai vorbiască. Un ofiţer superior povestea, unui subaltern al său, anecdota în care un general, prieten de-al lui Alexandru cel mare, se arăta părtaş pentru pacea propusă de Darius:

„Aş accepta, dacă aş fi Alexandru", spuse cel dintâi, — la care marele cuceritor îi răspunse :

— Şi eu aş face la fel, dacă aş fi... dacă aş fi...

Ofiţerul turc se încurcă.

— Ah, făcu el, cum se chema prietenul acela al lui Alexandru ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— Parmenion ! — răspunse Barba-Iani, care trăgea cu urechea la convorbirea lor.

— Bravo, bătrânule ! — exclamă ofiţerul. Dar de unde ştii tu asta?... Când vinzi salep, nu prea ai de-a face cu Alexandru cel mare.

— Cum de nu? îi replică prietenul meu. — Tot omul are nevoie să se încălzească, după cum vedeţi !

Aluzia aceasta cu îndoit înţeles îi plăcu ofiţerului. El binevoi să vorbiască cu noi, — însă — în acelaş moment — privirile noastre se încrucişară.

— Eu te-am mai văzut undeva. Figura.ta mi-i cunoscută ! — îmi zise el.

— Da ! — îi răspunsei, înroşindu-mă. Am fost în aceeaş trăsură cu Mustafa-bei, la Constantinopol, acum cinci ani.

— Pe Alah !... E-adevărat !... Tu eşti băiatul ce căuta pe maică-sa, care avea un ochiu stricat !... Ei bine, nenorocitule, trebuie să te fi săturat de blestematul acela de satir!

— Peste crezare... De unde era să-l cunosc ?

— Dar cum poţi să te 'ncrezi,-aşa, în cel dintâi venit, care începe să mângâie obrajii unui copil.

Ofiţerul ne vorbi îndelung şi-mi dezvălui toate ticăloşiile făptuite de Mustafa-bei. Apoi, începu să-l cerceteze pe Barba-Iani şi se pasionă de cele ce ştia. Despărţindu-ne, ne strânse mâinile cu dragoste şi ne rugă să primim câte o liră turcească, de aur:

— Să nu o luaţi drept un bacşiş. Asta e ca să vă arăt că stimez înţelepciunea bătrânului şi suferinţele tânărului !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvaniaro/mdrr1901 1932

Intorcându-ne acasă, Barba-Iani conchidea:

— Vezi tu, Stavrule?... Pretutindeni sunt rătăciți, dar inteligența dărâmă barierile dintre oameni, chiar atunci când ea e învestmântată într'o uniformă militărească!

Intre astea, Barba-Iani îmbătrânea.

O boală de inimă îl făcu — din an în an — mai neputincios să-și câștige pâinea de toate zilele, oboseala îl dobora. Intristarea punea din ce în ce stăpânire pe el. Eu aveam douăzeci și doi de ani, eram puternic, curajos și dezgheţat.

Câteva mici economii, pe care izbutisem să le facem, mă hotărîră să-l rog să se mai odihnească, — iar pentruca repaosul acesta să-i priiască mai bine, alesei, ca loc de retragere, o țară necercetată încă de noi: munții Libani.

O, frumosul și tristul munte Liban! Numai gândindu-mă la anul acela trecut acolo, inima mea se înfioară de plăcere și sângeră, în acelaș timp!... Gazir!... Și tu Dlepta!... Și tu Harmon!... Și tu Mahmetein!... Și voi cedri cu lungi brațe frățești, care parcă voiați să cuprindeți întreg pământul!... Și voi, rodii, care vă mulțumiți cu trei pumni de mușchiu, îngrămădiți în crăpătura unei stânci pentru a putea oferi călătorului rătăcit rodul vostru zemos!... Și tu, Mediterană, care te dai — voluptoasă — mângâierilor zeului tău înflăcărat și care-ți desfășori imensitatea fără de pată înnaintea sărmanelor ferestre ale căsuțelor libaneze, suprapuse în fața infinitului!... La toate și tuturor vă zic: adio!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

De astăzi nu vă voi mai revedea, dar ochii mei vor păstra de-apururea amintirea unicei şi blândei voastre lumini !.. Lumina aceasta s'a mohorît în amintirea mea... Viaţa n'a voit ca bucuria mea să fie deplină...

Dar, Doamne, unde şi când ne dăruieşte viaţa bucurii depline ?...

. . . . . .

Ne aşezarăm la Gazir, un sat pitoresc, cum e aproape întreg Libanul, şi aşezat pe un pisc adăpostit. Eram singurii chiriaşi ai unei femei în vârstă şi artritice, care trăia în singurătate, Set Amra, o arabă creştină ca mai toţi locuitorii Libanului. Cu toate că eram ortodoxi şi ea catolică, dar — cum eram tot creştini — furăm bine primiţi. Şi acum iată încă o întâmplare, — căci viaţa mea e bogată în întâmplări.

In vreme ce eu munciam, şi Barba-Iani se plimba cu bâtul său, căutând rodii şi omorînd mici şerpi, aflarăm că Set Amra, cu care aveam sfaturi lungi, fumându-ne narghilelele, aflarăm — zic — că şi ea avea o durere.

Era prea singură pe lume şi singurătatea asta-i rodea inima. Singurul ei copil — o fată de vreo douăzeci de ani — era în Venezuela, unde plecase cu tatăl ei ca să facă avere, după cum e obiceiul locuitorilor din Liban. Dar bătrânul murise de vreun an, iar după moartea lui scrisorile din America veniau tot mai rare. Selina — tânăra fată — nu era săracă. Conducea o bună afacere de bijuterii. Cu toate acestea, inima ei nu se prea prăpădea în atenţii pentru maică-sa. O

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

uita ; şi Set Amra era nevoită să trăiască zile întregi cu pâine goală.

Ne fu milă de ea. Din ceasul acela, mâncarăm laolaltă. Set Amra deveni sora şi mama noastră. Ea se înfruptă cu bune bucăţele de friptură de oaie şi narghileaua îi fu totdeauna îndopată cu *tumbac*. Asta era tot ce-i trebuia. Ea binecuvânta pe Dumnezeu de-a ne fi îndreptat sub acoperişul ei şi scrise fiică-sei scrisori pline de o recunoştinţă duioasă.

Selina răspunse mulţumind celor doi necunoscuţi cu inimă de fraţi.

Şi timpul trecea în fericire.

Dar iată că, din cauză că câştigam prea puţin, economiile noastre începură să scadă văzând cu ochii. Toamna veni, şi cu ea aduse şi o răceală pentru Barba-Iani. Plecai la Beirut să aduc un medic, apoi medicamente. Ingrijirile date îmbunătăţiră starea scumpului meu prieten. Banii se mistuiră.

Iarna fu chiar grea pentru nişte părţi ca ale Libanului. De-abia izbutiam să scot cele trebuitoare, pentru ca să nu crăpăm de foame. Ne lipsirăm de carne. In casa noastră, de trei ori pe săptămână, nu găsiai decât pâine goală. Pentru ca să facem şi mai mare economie, nu mai aprindeam decât o singură narghilea, al cărei ciubuc trecea din mână în mână şi dela gură la gură... Era greu; cu toate acestea ajunserăm în Martie, când o veste ne umplu inimile de bucurie : Selina îşi vestia plecarea din Venezuela şi întoarcerea ei, vreo trei-patru săptămâni.

Chiote !... Imbrăţişări nesfârşite !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

— Ştiţi ceva? — ne spuse într'o zi Set Amra, în taină — Stavru e băiat frumos. De sigur, Selina se va îndrăgosti de el şi atunci bunătatea voastră faţă de mine va fi răsplătită cu prisosinţă... Ei, ce zici tu, Stavrule?

Ce să zică Stavru?... Nimic alta, decât că îşi pierdu capul, ca de obiceiu !... Şi îl pierdu atât de bine, că îl zăpăci şi pe acel al lui Barba-Iani, — şi trus-trei, împreună cu artritica, ne puserăm să jucăm o horă, ca să sărbătorim apropiata mea nuntă cu Selina, care habar n'avea de toate astea !...

Eu mi-o luasem în cap, ca un cal surd. Luând casa drept o viitoare proprietate, băgai de seamă că podişul terasei se 'nmuiase, lăsând să picure în odăi apa ploilor. Deci, după obiceiul Libanezilor, mă suii pe acoperiş cu tăvălugul şi în mijlocul hazului nestăpânit al locuitorilor, mă încăpăţânai să alerg în lungul şi largul terasei, târînd după mine greul cilindru, care-mi zdrobia călcâile şi mă trântia în nas.

Ah! afurisită de inimă, câte prostii nu m'ai împins să fac!...

Mersei mai departe. Intr'o zi, arătând lui Barba-Iani buzele încă rumene şi cărnoase ale lui Set Amra, care sugeau cu voluptate din ciubuc, îi zisei:

— Ei, Barba-Iani!... Ce zici de buzele astea?... Cine ştie? Poate că ele mai ştiu încă să sărute şi altceva, afară de chilimbarul narghilelei!... Şi se prea poate să jucăm la două nunţi, deodată !

Da, două nunţi, înţelegi dumneata?.. Căci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nunta mea cu Selina era sigură şi aievea ca şi sărăcia noastră...

— Ah, Stavrache! — oftă sărmanul meu prieten. Are să treacă multă apă pe gârlă, pân'ei ajunge să cunoşti şi tu lumea!

A fost prooroc.

Selina sosi. O oacheşă frumoasă, cu ochi de diavol şi cu păr bogat, naltă, voinică, neastâmpărată ca argintul viu, dar suflet de negustor şi inteligenţă de cocotă. Chiar din ziua 'ntâia ne-a uluit pe toţi. Mulţumirile ei iură scurte şi reci. Găsia că viaţa pe care o ducea era scârboasă, — şi n'a lipsit mult ca să ne învinovăţească chiar de sărăcia maică-si. Ea ne arătă dispreţul, închiriindu-şi o casă a parte, venind să ne facă zilnic câte o vizită de-un sfert de oră, şi înmânând Set Amraei o sumă ridicolă de bani, care ne fu dată drept „despăgubire". Gătită cu vestminte ciudate şi cu bijuterii de preţ, ea se arăta ca o marfă în ochii râvnitori ai satului.

Într'o zi, o vecină alergă să ne spună că un frumos vântură-lume urca cu trăsura, de la Beirut, venind să viziteze pe Selina... Pe Selina, logodnica mea!

— Ah! Barba-Iani, cât de plină de dezamăgiri e şi viaţa asta! — hohotii eu, prăbuşindu-mă peste umărul singurului prieten pe care l-am avut.

— Tu nu ştiai asta, Stavrache?... Ei bine, afl-o din nou!... Până atunci ia-ţi *ibricul*, caută-l şi pe-al meu, să ne strângem catrafusele şi... la drum!... Să plecăm: pământul e plin de frumuseţi!

Plecarăm, lăsând-o pe biata Set Amra cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lacrimile în ochi. Şi trei luni în şir străbăturăm superbele ţinuturi ale muntelui Liban, adăpându-ne din izvoarele lui limpezi şi adăpând pe Libanezi cu veşnicul nostru salep.

— Saalep!... Salep! Hai la salepgii!

— Nu-i aşa, Stavrache că lumea-i frumoasă?

— Ei Barba-Iani! Câtă dreptate ai!

***

Pământul e frumos!... Dar, asta-i o minciună!... Toată frumuseţea lui se resfrânge din inimile noastre, atât cât inimile acestea sunt pline de bucurii. In ziua în care această veselie îşi ia zborul, pământul nu mai e nimic altceva decât un cimitir. Şi frumosul ţinut al Libanului fu un cimitir pentru inima mea şi pentru trupul lui Barba-Iani.

Intr'o zi, în apropiere de Dlepta, un atac brusc şi neaşteptat îl prăbuşi la pământ, cu capul înainte. Se lovi de o piatră şi se însângeră.

— Barba-Iani!... Aman, Barba-Iani!... Ce ai? Ţi-e rău?

Nu! Barba-Iani nu mai avea nimic. Durerea rămăsese pentru mine...

Acesta a fost viermele care mi-a ros toată viaţa mea de mai apoi. Nostalgia acestei prietenii pierdute şi dorul de a afla — împotriva tuturor piedicilor — o dragoste mă hotărîră — câţiva ani mai târziu — să mă întorc în ţara mea, să mă lipesc de o fiinţă omenească, să o iubesc precum iubeam pe Chira, pe mama, şi pe Barba-Iani.

Dar asta a fost — după cum se ştie — povestea lui Stavru.

BIBLIOTECA ... STRĂ
SIBIU
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.transilvania.ro/mori 1901 - 1937

PREȚUL 50 LEI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932